

საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი

სამართლის მეცნე

International Scientific Journal

Herald of Law

12/2024 N10

E ISSN 2667-9434

სამართლის მეცნიერთა კავშირი
UNION OF LAW SCIENTISTS

გამოქვეყნებული სტატიის სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. მისი პოზიცია შეიძლება არ ემთხვეოდეს ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის შეხედულებებს.

ჟურნალში ნაშრომები ქვეყნდება – creative commons ლიცენზიით (CC BY CA).

ჟურნალი არის ბუდაპეშტის და ბერლინის ღია წვდომის ინიციატივების დეკლარაციების ხელმომწერი.

მთავარი რედაქტორი:

გ. შურაბაძე

რედაქტორი:

მამია ცხიტიძე

ტექნიკური

რედაქტორი:

გ. შურაბაძე

ქართული ტექსტის

კორექტორი:

მამია გორდინაძე

ინგლისური ტექსტის

კორექტორი:

კახა ნიქარიძე

ღიზინი და

დაკუბაძე:

თამარ შაჰპარაძე

ყდის ღიზინი:

გიორგი ლორია

თბილისი

12/2024 #10

E ISSN 2667-9434

www.heraldoflaw.com

Email: info@heraldoflaw.com

სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი

შურაბაძე გიორგი, სამართლის მეცნიერთა კავშირის თავმჯდომარე, ასოცირებული პროფესორი, აზიის მეცნიერ-რედაქტორთა საბჭოს (ACSE) წევრი, ადვოკატი

რედაქტორი

მაია ცხიტიძე, სამართლის დოქტორი

მიხაელ ბრენერი, სამართლის დოქტორი, იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტის გერმანული და ევროპული საკონსტიტუციო და ადმინისტრაციული სამართლის პროფესორი (გერმანია)

ბერნდ ჰაინრიხი, სამართლის დოქტორი, თიუბინგენის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორი (გერმანია)

ჰარალდ ქრისტინა შოი, სამართლის დოქტორი, პრადის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის პროფესორი (ჩეხეთი, პრადა)

ქეთევან მჭედლიშვილი-ჭედრიანი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი (გერმანია)
სოფიო ლიხოვა, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ეროვნული სააკადემიო უნივერსიტეტის (უკრაინა, კიევი) ნოვი სადის „საგადასახადო აკადემიის“ პროფესორი (სერბეთი)

ელენა მიცკაია, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, მ. აუზოვის სახ. სამხრეთ ყაზახეთის უნივერსიტეტის სისხლის სამართლის და პროცესის კათედრის პროფესორი, ყაზახეთის სპეციალიზირებული ეკონომიკური სასამართლოს არბიტრი (ყაზახეთი, ბიშკეტი)

გიორგი თოდრია, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გია მეფარიშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი იუსტიციის გადამდგარი მთავარი სახელმწიფო მრჩეველი, უმაღლესი კვალიფიკაციის გადამდგარი მოსამართლე

ვალერი ხრუსტალი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

არჩილ ლორია, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გია ლილუაშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

მალვა ქურდაძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი, ადვოკატი

ზვიად გაბისონია, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

როინ მიგრაიული, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ადვოკატი

მერაბ ტურავა, სამართლის დოქტორი, პრო-

ფესორი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ყოფილი მოადგილე და სისხლის სამართლის საქმეთა საკასაციო პალატის თავმჯდომარე

ინგა ბერიძე, სამართლის დოქტორი, ადვოკატი

შურაბაძე დიმიტრი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე

კახა წიქარიშვილი, პროფესორი, ადვოკატი
ლოდო ჯულუხაძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ზურაბ მცაბერიძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ნონა თოდუა, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ირმა მერებაშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ზაზა თავაძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ყოფილი თავმჯდომარე

თამარ ვეფხვაძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გიორგი ხატიძე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გიორგი თუმანიშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ნინო ხუნაშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი, ადვოკატი

გივი აბაშიძე, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ადვოკატი

ეკატერინე ნინუა, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

დავით დოლიძე, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ლია ჭილაშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გოჩა ოჩიგავა, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

გიორგი ლორია, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ლია ადეიშვილი, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ბექა ქანთარია, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

სერგო ქელიძე, სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ნინო ბოჭორიშვილი, სამართლის დოქტორი, პროფესორი

ჟურნალის გამომცემელი მადლობას უხდის საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტს (GIPA) ჟურნალის მე-10 ნომრის სტატიების ანტიპლაგიატის პროგრამაში უსასყიდლოდ გატარებისთვის.

The editor of the journal wishes to give special thanks to Georgian Institute of Public Affairs (GIPA) for providing support in anti-plagiarism check of articles prepared for 10th edition.

EDITORIAL BOARD

EDITOR IN CHIEF

Zurab Chkonia, Chairman of the Union of Law Scientists, Associate Professor, Member of the “Asian Council of Science Editors” (ACSE), Attorney

EDITOR

Maia Tskitishvili, PhD in Law

Michael Brenner, PhD in Law, Professor of German and European Constitutional and Administrative Law at Friedrich-Schiller-University of Jena (Germany)

Bernd Heinrich, PhD in Law, Professor Faculty of Law at Eberhard-Karls-University Tübingen (Germany)

Harald Christian Scheu, doc. Dr. iur., Mag. phil., Ph.D. / Charles University, Prague (Czech Republic, Prague)

Ketewan Mtschedlishvili-Hädrich, PhD in Law, (Germany)

Sofia Lykhova, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of Criminal Law and Procedure of the Law Faculty of National Aviation University (Kyiv, Ukraine), Professor at the Tax Academy in Novi Sad (Serbia)

Elena Mitskaya, PhD in Law, Professor at the Department of “Criminal Law and Criminal Procedure” of the South Kazakhstan University named after M. Auezov Arbitrator of the Kazakhstan Specialised Economic Arbitration Court, Member of Eurasia Legal Group Chamber of Legal Consultants (Kazakhstan, Shymkent)

Giorgi Todria, PhD in Law, Professor

Gia Meparishvili, PhD in Law, Professor Faculty of Law at Caucasus International University, Retired main state adviser of Justice, Retired judge with supreme qualification

Valeri Khrustali, PhD in Law, Professor, Former

First Deputy at Supreme Court of Georgia

Archil Loria, PhD in law, Professor

Gia Liluashvili, PhD in law, Professor

Shalva Qurdadze, PhD in law, professor, Attorney

Zviad Gabisonia, PhD in Law, professor

Roin Migriauli, PhD in Law, Professor, Attorney

Merab Turava, PhD in Law, Professor, President of the Constitutional Court of Georgia, Former Vice President and President of the Chamber of Criminal Cases of the Supreme Court of Georgia

Inga Beridze, PhD in law, Attorney

Zurab Dzlierishvili, PhD in Law, Professor, Judge of the Chamber of Civil Cases of the Supreme Court of Georgia

Kakha Tsikarishvili, Professor, Attorney

Dodo Julukhadze, PhD in Law, Professor

Zukhra Matsaberidze, PhD in Law, Professor

Nona Todua, PhD in Law, Professor

Irma Merebashvili, PhD in Law, Professor

Zaza Tavadze, Professor, Former President of the Constitutional Court of Georgia

Tamar Vepkhvadze, PhD in Law, Professor

George Khatidze, PhD in Law, Professor

George Tumanishvili, PhD in Law, Professor (Czech Republic)

Nino Khunashvili, PhD in Law, Professor, Attorney

Givi Abashidze, PhD in Law, Associated Professor, Attorney

Ekaterine Ninua, PhD in Law, Associated Professor

Davit Dolidze, PhD in Law, Professor

Lia Chiglashvili, PhD in Law, Professor

Gocha Ochigava, PhD in Law, Professor

Giorgi Loria, PhD in Law, Professor

lia Adeishvili, PhD in Law, Associated Professor

Beka Kantaria, PhD in Law, Professor

Sergo Tchelidze, PhD in Law, Associated Professor

Nino Bochorishvili, PhD in Law, Professor

The authors of the articles published in this journal are each solely responsible for the accuracy of their respective articles. Their respective views do not necessarily coincide with the views of the Editorial Board. The articles will be published under creative commons license (CC BY CA).

journal is a signatory to Budapest and Berlin Open Access Initiative.

Chief Editor:

ZURAB CHKONIA

Editor:

MAIA TSKITISHVILI

Technical Editor:

ZURAB CHKONIA

Proof-reader of Georgian text:

MAKA BURDIASHVILI

Proof-reader of English text:

KAKHA TSIKARISHVILI

Design and Imposer:

TAMAR QAVZHARADZE

Design of Cover:

GIORGI LORIA

Tbilisi

12/2024 #10

E ISSN 2667-9434

www.heraldoflaw.com

Email: info@heraldoflaw.com

ირაკლი ნადარეიშვილი

6

არასრულწლოვანთა მიმართ ინტერნეტსივრცის გამოყენებით ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულების თავისებურებები და ზრდის გამომწვევი ფაქტორები

თენგიზ ვერულავა

19

ChatGPT-ის ჯანდაცვის სფეროში გამოყენების სამართლებრივი და ეთიკური ასპექტები

სალომე დოლიძე

35

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ძირითადი სამართლებრივი მოდელები და რეგულირების თანამედროვე გამოწვევები: შედარებითი ანალიზი

იოსებ ედიშერაშვილი

46

პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევის კრიმინალიზების სამართლიანობა

სალომე მეგენეიშვილი

58

ფორსმაჟორის სამართლებრივი გამოყენების და პრაქტიკული გამოწვევების პრობლემატიკა პანდემიის პირობებში

ნიკოლოზ აბუთიძე

76

გადახდისუნარობის რეჟიმის გავლენა მხარეთა სახელშეკრულებო ურთიერთობებზე

IRAKLI NADAREISHVILI Peculiarities of Sexual Crimes Committed Against Minors Using the Internet and Factors Causing Growth	8
TENGIZ VERULAVA Legal and Ethical Aspects of Using ChatGPT in Healthcare	20
SALOME DOLIDZE Main legal models of personal data protection and modern challenges of the regulation: a comparative analysis	36
IOSEB EDISHERASHVILI The fairness of criminalizing prison breaks	47
SALOME MEGENEISHVILI The Challenges of the Legal Concept and Application of Force Majeure During the Pandemic	59
NIKOLAZ ABUTIDZE The effect of the insolvency regime on the contractual relations of the parties	77

არასრულწლოვანთა მიმართ ინტერნეტსივრცის გამოყენებით ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულების თავისებურებები და ზრდის გამომწვევი ფაქტორები

ირაკლი ნადარეიშვილი

სამართლის დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს გენერალური პროკურატურის სამართალწარმოების პროცესში ჩადენილი დანაშაულის გამოძიების დეპარტამენტის უფროსი, საქართველო, თბილისი

ელ.ფოსტა: irakli.nadareishvili@ciu.edu.ge

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია ინტერნეტსივრცის გამოყენებით არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი არაძალადობრივი სქესობრივი დანაშაულების თავისებურებები. ავტორის მოსაზრებით, ციფრული ტექნოლოგიების ერაში ინტერნეტისა და ვირტუალური კომუნიკაციის საშუალებების განვითარებამ, ამ ხასიათის დანაშაულების მატების კუთხით, ნეგატიური როლი ითამაშა. იგი გადაიქცა ბავშვთა პორნოგრაფიის გავრცელებისა და მათ მიმართ არაძალადობრივი სქესობრივი ხასიათის დანაშაულების განხორციელების მთავარ წყაროდ და გამომწვევად. პრობლემის შესწავლისა და ანალიზის შედეგად იდენტიფიცირებულია დანაშაულის ზრდის ტენდენციები და ფაქტორები, კერძოდ: 1. საზოგადოების მენტალიტეტი, რომელიც გულისხმობს დაზარალებულთა მიმართვიანობის სიმცირეს (ჩადენილი დანაშაულების სხვადასხვა მოტივით გაუმუდავებლობის სურვილი), რაც, ფაქტობრივად, დანაშაულის ფაქტების დამალვაში გამოიხატება; 2. არასრულწლოვანთა და მშობელთა საფრთხეების შესახებ ინფორმირების მიზნით შესაბამისი პროფილაქტიკურ-შემეცნებითი პროექტებისა და ღონისძიებების არ არსებობა; 3. მშობლების მხრიდან სოციალურ ქსელებში არასრულწლოვანთა ყოფნის დროის შემზღვევა და მათზე ზედმეტად მჭიდრო გვერდების ბლოკირების პროგრამების, მეთოდებისა და ხერხების ცოდნის დაბალი დონე; 4. ინტერნეტში დიდი რაოდენობით ხელმისაწვდომი, გაუფილტრავი ეროტიკული და პორნოგრაფიული კონტენტების არსებობა; 5. სოციალურ ქსელებში ანონიმურად რეგისტრაციის შესაძლებლობა, ყოველგვარი მაიდენტიფიცირებელი დოკუმენტის გარეშე; 6. სამართალდამცავთა მიერ ციფრული სივრცის ეფექტური კონტროლის არარსებობა არასრულწლოვნებზე ნეგატიური ზემოქმედებისა და გავლენების მქონე ვებ-გვერდებისა და კონტენტების გამოვლენის კუთხით; 7. ინტერნეტსივრცეში არასრულწლოვანთა საშუალო აქტივობის არასასურველი ზრდა; 8. არასრულწლოვანთა მიერ საკუთარი პირადი ცხოვრების ამსახველი ფოტო/ვიდეო მასალის გაუცნობიერებლად და გაუაზრებლად ატვირთვის მაჩვენებლის ზრდა; 9. ელექტრონული პლატფორმების ზრდის

ტენდენცია, სადაც განთავსებული ფოტო/ვიდეო მასალების ნახვებისა და ე.წ. „ლაიქების“ დაგროვებით შესაძლებელია ფინანსური სარგებლის მიღება, 10. მოზარდის აღზრდა-განვითარების პროცესში მშობლების მხრიდან არასათანადო კონტროლი და ჩართულობა; 11. დაზარალებულთა გაუცნობიერებელი ქმედებების შედეგად მტკიცებულებათა განადგურებისა და მათი მოპოვება-დამაგრების პრობლემატიკა. მიმოხილულია, ინტერნეტსივრცის გამოყენებით, არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი გარყვნილი ქმედებისა და სხვა თანმდევი დანაშაულების ჩადენის ხერხები და მეთოდები. ავტორის დასკვნითი პრობლემა გლობალურია და ის განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური ქსელი, პირადი ცხოვრება, გარყვნილი ქმედება

PECULIARITIES OF SEXUAL CRIMES COMMITTED AGAINST MINORS USING THE INTERNET AND FACTORS CAUSING GROWTH

Irakli Nadareishvili

Doctor of Law, affiliated Associated Professor at Caucasus International University.

*Head of the Department to Investigate Offenses Committed in the Course of Legal Proceedings
the Office of the General Prosecutor of Georgia, Tbilisi, Georgia*

Email: irakli.nadareishvili@ciu.edu.ge

ABSTRACT

This article examines the characteristics of non-violent sexual offenses committed against minors through the internet. The expansion of the digital communication tools has significantly contributed to the increase in such offenses, making digital technology both a catalyst and a challenge in combating the spread of child exploitation and non-violent sexual offenses targeting minors. The study identifies key trends and factors to the growth of internet-based sexual offenses against minors: (1) societal mentality, with victims reluctant to report offenses, leading to the concealment of incidents; (2) insufficient preventive and educational programs to rise awareness among minors and their parents about online risks; (3) limited parental knowledge about tools to restrict minors' access to harmful online content and manage their social media use; (4) the widespread availability of unfiltered erotic and pornographic content on the internet; (5) the ease of anonymous registration on social networks without verification; (6) inadequate law enforcement oversight in monitoring internet for harmful content targeting minors; (7) increased internet activity among minors; (8) a trend to share personal photos and videos without understanding risks; (9) the growth of online platforms that incentivize personal content sharing through financial rewards based on views and "likes"; and (10) insufficient parental engagement in adolescent development and online activity monitoring. Additionally, the article highlights challenges in evidence preservation and acquisition due to victims' unintentional actions, and reviews methods offenders use to exploit minors. According to the author, this worldwide problem needs immediate and specialized treatment.

KEYWORDS: Social network, Personal life, Depraved act

შესავალი

მსოფლიო თანამეგობრობის არაერთი მცდელობის მიუხედავად და ეროვნულ დონეზე განხორციელებული მთელი რიგი საკანონმდებლო რეფორმებისა, არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი სექსობრივი ხასიათის დანაშაულები 21-ე საუკუნის აქტუალურ გამოწვევად იქცა. რაოდენ ამაზრუნე და გასაკვირიც უნდა იყოს, სამწუხაროდ, მზარდია ოჯახის წევრის მიერ არასრულწლოვანთა მიმართ განხორციელებული სექსუალური ძალადობის ფაქტებიც. ციფრული ტექნოლოგიების ერაში ინტერნეტისა და ვირტუალური კომუნიკაციის საშუალებების განვითარებამ, ამ ხასიათის დანაშაულების მატების კუთხით, ნეგატიური როლი ითამაშა. სწორედ ინტერნეტი გადაიქცა ბავშვთა პორნოგრაფიის გავრცელებისა და მათ მიმართ არაძალადობრივი სექსობრივი ხასიათის დანაშაულების განხორციელების მთავარ საშუალებად და წყაროდ. არასრულწლოვანთა ინტერნეტდამოკიდებულების მზარდობის ფონზე იმატა პირადი ცხოვრების ამსახველი ინტიმური ფოტო/ვიდეო კადრების გავრცელებისა და გარყვნილი ქმედების განხორციელების ფაქტებმა. მოზარდთა ინტერესი სექსობრივი ცხოვრებისადმი ბუნებრივი მოვლენაა, რომლითაც სარგებლობენ დამნაშავეები და სხვადასხვა მეთოდებით უახლოვდებიან მათ, იწვევენ მათ ნდობას, სექსუალურ თემებზე საუბრებით აღვივებენ მათ ინტერესს და გარკვეული პერიოდის შემდეგ სთხოვენ ინტიმური ფოტოების გადაგზავნას ან ე.წ. „ლაივ ჩართვებს“, რადროსაც ხდება გენიტალიების დემონსტრირება და სხვადასხვა სექსუალური ხასიათის მანიპულაციები. ასეთ ქმედებებს ხშირად ახლავს მოპოვებული ფოტო და ვიდეო მასალით მანტაჟისა და გამოძალვის ფაქტები, რიგ შემთხვევებში კი,

სექსუალური თანაცხოვრების იძულება. იმისთვის, რომ ნათელი გახდეს არსებული პრობლემის სიმწვავე და მისი მზარდი ტენდენციების გამომწვევი მიზეზები, საჭიროა: 1. განხორციელდეს ბოლო ხუთი წლის სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი; 2. შესწავლილი იქნას არასრულწლოვანთა მიმართ ინტერნეტში განხორციელებული სექსობრივი ხასიათის დანაშაულების დინამიკა; 3. დადგინდეს დანაშაულის ხელშემწყობი ძირითადი ფაქტორები ინტერნეტრესურსების თავისებურებების გათვალისწინებით.

დანაშაულის ჩადენის ხერხები, მეთოდები და ზრდის გამომწვევი ფაქტორები

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს მოზარდის ცხოვრებაზე მშობლების მხრიდან არასათანადო კონტროლი და ჩართულობა, რაც, ხშირ შემთხვევაში, მათი სამსახურეობრივი მოუცლევლობით აიხსნება და ბავშვის აღზრდა სრულიად მინდობილია ძიძაზე. ფაქტობრივად, თანამედროვე ოჯახებში ბავშვის სწორი აღზრდა და განვითარება ძიძის კეთილსინდისიერებასა და აღმზრდევლობით უნარებზე გახდა დამოკიდებული. მაშინაც კი, როცა მშობლები შვილებთან ატარებენ გარკვეულ დროს, ბავშვის დასაწყნარებლად და საკუთარი „სიმშვიდის“ მოსაპოვებლად ინტერნეტქსელში ჩართულ ტელეფონებს „აჩეჩებენ“ ხელში. შედეგად კი ვიღებთ იმ მოცემულობას, რომ უკვე სკოლამდელი ასაკის ბავშვები შესანიშნავად ფლობენ და მოიხმარენ ციფრულ ტექნოლოგიებს, ხოლო დაახლოებით ათი წლის ასაკში უკვე ინტერნეტდამოკიდებულები ხდებიან. ციფრული ტექნოლოგიების ზრდის ფონზე, მაშინ, როცა თითქმის ყველა არასრულ-

წლოვანი ინტერნეტში ჩართული მობილური ტელეფონითა და პლანშეტით სარგებლობს, არასასურველი ინფორმაციული ნაკადის შეზღუდვა და მათზე წვდომის ბლოკირება მშობლების მიერ, ფაქტობრივად, შეუძლებელია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მეტად აქტუალურია, თუ რა როლი და ფუნქცია შეიძლება შეასრულოს ამ პროცესში სკოლამ და როგორი უნდა იყოს სახელმწიფოს მხრიდან გასატარებელი პრევენციული ღონისძიებები არასრულწლოვანთა მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისგან დასაცავად.

საინტერესოა არასრულწლოვანთა მიმართ განხორციელებული სქესობრივი დანაშაულების დინამიკა 21-ე საუკუნის პირველი და მეორე ათწლეულების მიხედვით. 2009 წელს გამოქვეყნდა 22 ქვეყანაში ჩატარებული 65 კვლევის შედეგი, კერძოდ: ზოგადი სექსუალური დანაშაულების ანალიზით, ბავშვთა მიმართ განხორციელებული სექსუალური ძალადობის მსხვერპლნი 19,7 % შემთხვევაში გოგონები, ხოლო 7,9 % შემთხვევაში ვაჟები იყვნენ. ამ მხრივ, ყველაზე ცუდი მაჩვენებელი აფრიკის ქვეყნებში იყო, სადაც დანაშაულის ხვედრითი წილი 34,4 %-ს შეადგენდა. ამერიკასა და აზიაში მაჩვენებელი მერყეობდა 10 % – დან 23, 9 % – მდე წლების მიხედვით, ხოლო ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი ჰქონდა ევროპას 9,2 %.¹

2013 წელს ქ. კემეროვოში გამართულ „სექსუალური დანაშაულებისაგან ბავშვთა უფლებების დაცვის“ საერთაშორისო კონფერენციაზე წარდგენილი კვლევის თანახმად: 2001 წლიდან 2012 წლამდე რუსეთში ორჯერ გაიზარდა ჩადენილი გარყვნილი ქმედებების სტატისტიკა მოზარდი ბიჭების მიმართ, ხოლო 2008-დან 2012 წლამდე 12-ჯერ გაიზარდა ბავშვთა პორნოგრაფიული მასალების გავრცელება ინტერნეტ ქსელებში.² საგანგაშოა ამ მხრივ რუსეთის ფედერაციაში არსებული შემდგომი ვითარებაც, სადაც 2010-დან 2020 წლამდე არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი სექსუალური დანაშაულები 63%-ით იყო გაზრდილი.³ 2020 წლის შემდეგ, სამი წლის განმავლობაში, რუსეთის ფედერაციის შ.ს. სამინისტროს სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, სექსუალური დანაშაულების შედეგად დაზარალებულის სტატუსი მიენიჭა: 2020 წელს 94 800, 2021 წელს 112 300, ხოლო 2022 წელს 113 300 არასრულწლოვანს. როგორც ვხედავთ, სახარბიელო ვითარება რუსეთში არც 2020 წლის შემდეგ ფიქსირდება და არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი სექსუალური დანაშაულების ზრდის მაჩვენებელი 19,5 %-ს შეადგენს.⁴

2021 წელს საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის მიერ გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF) მხარდაჭერით,

- 1 შეადარე. Global prevalence of child sexual abuse. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://journalistsresource.org/criminal-justice/global-prevalence-child-sexual-abuse/>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
- 2 შეადარე. Материалы региональной конференции, 2013. „Защита прав детей от сексуальных преступлений и посягательств“. Кемерово: [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://deti.kemobl.ru/upload/iblock/26a/26a3369bcd8e075ec804e5402525b682.pdf>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
- 3 შეადარე. Калашник, В. А ., 2022. „Половые преступления в отношении несовершеннолетних. в сети Интернет: факторы динамики“. Вестник МГЛУ. Образование и педагогические науки. Вып. 4 (845) . გვ.109.
- 4 შეადარე. Опасность и возраст: в России увеличилось число преступлений против детей. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://iz.ru/1463589/iana-shturma/opasnost-i-vozrast-v-rossii-uvelichilos-chislo-prestuplenii-protiv-detei>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

განხორციელდა არასრულწლოვანთა მიმართ სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციის დანაშაულებზე მართლმსაჯულების განხორციელების კვლევა და მონიტორინგი. ანგარიშის მიხედვით: „ 2014-2020 წლებში სულ 1 092 არასრულწლოვანი ცნეს დაზარალებულად სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციების დანაშაულებზე, აქედან, 2018-2019 წლებში – 317 არასრულწლოვანი.“⁵ საქართველოს, შს. სამინისტროს მიერ წარმოდგენილი ანგარიშის თანახმად, 2018 წელს არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილ დანაშაულებს შორის 42% იყო ოჯახში ძალადობა, 12% – სექსუალური ძალადობა (ამათგან, 7% ნებაყოფლობითი სქესობრივი კავშირი).⁶ სექსუალურ დანაშაულთა ზრდა დაფიქსირდა 2020-2021 წლებშიც. 2020 წელს რეგისტრირებულია სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ დანაშაულთა (მ. 137-141) 318 ფაქტი, ხოლო 2021 წელს 459 შემთხვევა. ზრდამ შეადგინა 44,34 %-ი.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე საქართველოს გენერალური პროკურატურიდან გამოთხოვილი იქნა ინფორმაცია, თუ რამდენი არასრულწლოვანი იქნა ცნობილი დაზარალებულად 2020 წლიდან დღემდე (წლების მიხედვით), მათ მიმართ ინტერნეტრესურსების გამოყენებით ჩადენილი სსკ-ის 141-ე; 255-ე; 255¹-ე და 255² – ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულებისათვის. გენერალური პროკურატურიდან მიღებული №13/70116 წერილიდან ირკვევა შემდეგი:

1. 2020 წელს სსკ-ის 141-ე მუხლით დაზარალებულად ცნობილია 5 არას-

რულწლოვანი, ხოლო სსკ-ის 255-ე მუხლით – 1 არასრულწლოვანი.

2. 2021 წელს სსკ-ის 141-ე მუხლით დაზარალებულად ცნობილია 18 არასრულწლოვანი, ხოლო სსკ-ის 255-ე მუხლით – 1 არასრულწლოვანი.
3. 2022 წელს სსკ-ის 141-ე მუხლით დაზარალებულად ცნობილია 6 არასრულწლოვანი, ხოლო სსკ-ის 141-ე და 255²-ე მუხლების ერთობლიობით – 1 არასრულწლოვანი.
4. 2023 წელს სსკ-ის 141-ე მუხლით დაზარალებულად ცნობილია 7 არასრულწლოვანი, ხოლო სსკ-ის 141-ე და 255-ე მუხლების ერთობლიობით – 1 და სსკ-ის 255²-ე მუხლით – 1 არასრულწლოვანი.
5. 2024 წლის 1 იანვრიდან 28 ოქტომბრის ჩათვლით სსკ-ის 141-ე მუხლით დაზარალებულად ცნობილია 8 არასრულწლოვანი, ხოლო სსკ-ის 255²-ე მუხლით – 1 არასრულწლოვანი.

ბოლო ხუთ წელიწადში ინტერნეტრესურსების გამოყენებით ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულებისათვის დაზარალებულად ცნობილია 50 არასრულწლოვანი. 2020 წელთან შედარებით (6 დაზარალებული) 2024 წლის 10 თვეში (9 დაზარალებული) ზრდის მაჩვენებელმა 50% შეადგინა. აღსანიშნავია, რომ არცერთი წლის მონაცემებში არ ფიქსირდება 2020 წლის მონაცემებთან მიმართებით კლების ტენდენცია. დანაშაულის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2021 წელს (19 დაზარალებული) იყო, რაც იმ პერიოდში ქვეყანაში არსებული პანდემიის პერიოდს ემთხვევა. ანუ პერიოდს, როდესაც სასწავლო პრო-

5 საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში 2021წ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.unicef.org/georgia/media/6451/file/%E1%83%A1%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98.pdf>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

6 შეადარე. შსს ვებ გვერდი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://police.ge/12526>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

ცესი მიმდინარეობდა ე.წ. დისტანციურ რეჟიმში და არასრულწლოვნები ინტერნეტსივრცეში ჩვეულებრივზე მეტ დროს ატარებდნენ.

აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფომ, არასრულწლოვანთა მიმართ ძალადობისა და სქესობრივი დანაშაულების პრობლემის გადაჭრის მიზნით, არაერთი ნაბიჯი გადადგა: 2014 წელს მოახდინა ბავშვთა სექსუალური ექსპლუატაციისა და სექსუალური ძალადობისგან დაცვის ევროპის საბჭოს ე.წ. „ლანზაროტეს კონვენციის“ რატიფიკაცია; 2015 წელს მიიღო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი; 2016 წელს საქართველოს მთავრობამ გამოსცა №437 დადგენილება „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურების დამტკიცების თაობაზე“, რომლითაც სხვადასხვა უწყებებს დაევაალათ ძალადობის მსხვერპლ ბავშვთა ერთიანი ბაზის ფორმირება. 2017 წელს მოახდინა მთელი რიგი სქესობრივი დანაშაულების ახლებური ფორმულირება და სანქციების გამკაცრება; 2020 წელს მიიღო საქართველოში „სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ“ კანონი, რომლის საფუძველზე, შინაგან საქმეთა სამინისტრომ შექმნა სქესობრივი დანაშაულისთვის მსჯავრდებულ და უფლებაჩამორთმეულ პირთა ელექტრონული რეესტრი და სხვა (ცნობისთვის, ა.შ.შ. – ში დამნაშავეთა ერთიანი რეესტრი 2006 წლიდან არსებობს და ის საჯაროა. ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია შეამოწმოს ინფორმაცია, ხომ არ ცხოვრობს მის სიახლოვეს ბავშვთა მიმართ სქესობრივი დანაშაულის ჩამდენი პირი). მიუხედავად სახელმწიფოს მიერ გატარებული საკანონმდებლო რეფორმებისა და პრევენციული ზომებისა, დანაშაულის სტატისტიკური ანალიზი და დანაშაულის დინამიკა აჩვენებს, რომ

არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულები არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად რჩება.

ვინაიდან, ჩვენი კვლევის ძირითადი მიზანი ინტერნეტსივრცის გამოყენებით ჩადენილი დანაშაულია, აუცილებელია განვიხილოთ დანაშაულის ჩადენის ის მეთოდები, ხერხები და ზოგადი საფრთხეები, რომლებიც არასრულწლოვანთა მიერ ვირტუალური სივრცის შეუზღუდავ გამოყენებას ახლავს. ასეთი დანაშაულები, ერთი მხრივ, „უწყინარი მეგობრობის“ შეთავაზებით იწყება. როგორც ეროვნული და საზღვარგარეთის საგამოძიებო პრაქტიკა აჩვენებს, ზრდასრული პირები ყალბი პროფილის ფოტოებითა და მაიდენტიფიცირებელი მონაცემებით ცდილობენ თავი წარმოაჩინონ, როგორც მსხვერპლის თანატოლმა ან/და რამდენიმე წლით უფროსი ასაკის პირებმა. გვხვდება შემთხვევები, როცა დამნაშავეები თავს ასაღებენ სამოღელლო სააგენტოების წარმომადგენლებად და ამ სტატუსით ახდენენ დანაშაულებრივი განზრახვის სისრულეში მოყვანას. მსხვერპლის ფოტოებისა და მის მიერ გამოქვეყნებული „პოსტების“ შესწავლის და ანალიზის გზით განსაზღვრავენ არასრულწლოვანთა ინტერესის სფეროებს, მათ მიდრეკილებებსა და გატაცებებს, რომლებსაც მსხვერპლისთვის საინტერესო საუბრის წამოსაწყებად იყენებენ. ზოგჯერ სთავაზობენ სხვადასხვა ონლაინ თამაშებში ჩართვას, მათში ერთობლივ მონაწილეობას და ამ თამაშის ე.წ. „ჩათების“ გამოყენებით, პირად პრობლემებზე საუბრებით, რჩევა-დარიგებების მიცემით და ამა თუ იმ საქციელების შექება-მოწონებით მათი ნდობის მოპოვებას ახდენენ. გარკვეული პერიოდის შემდეგ კი, არასრულწლოვნებში მათდამი ურთიერთობის დამოკიდებულე-

ბას იწვევენ. მას შემდეგ, რაც მსხვერპლი ფლირტის გზით კონკრეტული სასიყვარულო-სექსუალური „თამაშებისთვის მომწიფდება“, ახლენენ მათზე „სექსუალური განათლების“ ე.წ. ინფორმაციულ მტურმს. მსხვერპლის დაინტერესების შემდეგ, სთხოვენ მათ ნახევრად ეროტიკული ფოტოების (მაგ: დამის პერანგში ან საცვლებში გადაღებული „სელფების“) ან ვიდეო ჩანაწერების გადაგზავნას, რასაც მათი სექსუალურობის შეფასების მიზნით ხსნიან. ეს პროცესი კი, ხშირ შემთხვევაში, სრულდება მსხვერპლის მიშველი ფოტო/ვიდეო მასალის მოპოვებით. რიგ შემთხვევებში, არასრულწლოვნებს სთავაზობენ ამგვარი მასალის გადაგზავნის სანაცვლოდ ფინანსურ დაინტერესებას ანონიმურობის სრული დაცვის გარანტიით და ავანსის სახით გარკვეული თანხების გადარიცხვასაც ახორციელებენ. პრაქტიკაში არც თუ იშვიათია მასტურბაციის ამსახველი ვიდეო ფაილების გადაგზავნის ან ე.წ. „ლაივ რეჟიმში“ ჩვენების ფაქტებიც, რა დროსაც ვიდეოს ჩაწერა თავად დამნაშავის მიერ ხორციელდება. გვხვდება „ვიდეო ჩათის“ მეშვეობით ერთობლივი მასტურბაციის ფაქტებიც. იშვიათ შემთხვევებში დამნაშავეთა მიერ სხვადასხვა საგნის გამოყენებით არასრულწლოვანთა პორნოგრაფიული ხასიათის მასალების მოპოვებაც ხდება. გარდა იმისა, რომ სახეზეა გარყვნილი ქმედება, რაც სსკ-ის 141-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულია⁷, რიგ შემთხვევებში, შესაძლოა, არასრულწლოვანი გახდეს სექსუალური გამოძალვის (Sextortion) მსხვერპლიც. კერძოდ, დამნაშავის მიზანს შესაძლოა წარმოა-

დგენდეს მსხვერპლის ინტიმური შინაარსის ფოტო-ვიდეო მასალის მოპოვება, შემდგომში შანტაჟის გზით მსხვერპლისგან ფინანსური სარგებლის მიღების მიზნით ან ამგვარი მასალის უკანონო გავრცელების შედეგად მიღებული შემოსავალი. შესაძლოა, დამნაშავის მიერ მოპოვებული მასალა გამოყენებული იქნას სსკ-ის 139-ე მუხლის მე-4 ნაწილის ბ. პუნქტით გათვალისწინებული ქმედების განსახორციელებლად („პირის სხეულში სექსუალური ხასიათის შეღწევის ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედების იძულება, ჩადენილი წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვანის მიმართ“⁸). ასევე, შესაძლოა, პირი ამგვარ ქმედებას ახორციელებდეს ფსიქიკური აშლილობა-გადახრის (პედოფილიის) გამოც.

როგორია არასრულწლოვნის რეაქცია მას შემდეგ, რაც ის გააცნობიერებს, რომ მოტყუებულია და მისი მიმოწერები ან/და გადაგზავნილი ფოტო/ვიდეო მასალები, შესაძლოა, საჯაროდ ხელმისაწვდომი გახდეს? დაბნეულობა, შიში, სირცხვილი, უმწეობისა და დაუცველობის შეგრძნებები, – ეს ის ფსიქო-ემოციური განცდებია, რომლებმაც არა მხოლოდ ტრავმები, არამედ არასრულწლოვნის თვითმკვლელობაც შეიძლება გამოიწვიოს. პასუხისმგებლობა და შიში ოჯახის წინაშე „ჩადენილი საქციელების“ გამო არასრულწლოვნებს განსაკუთრებით მოწყვლადებად აქცევს და მათი გარკვეული ნაწილი აგრძელებს დამნაშავის მოთხოვნათა მორჩილებას. ნაწილს ჰყოფნის გამბედაობა და მის მიმართ განხორციელებული დანაშაულის შესახებ ახდენს ოჯახის წევრების ინფორმირებას. მხო-

7 შეადარე. მუხლი 141, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=264> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

8 პუნქტი ბ., ნაწილი 4, მუხლი 139, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=264> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

ლოდ მცირე ნაწილი არასრულწლოვნებისა და მათი მშობლებისა არ ერიდებიან „სახელის გამტყუნი“ ინფორმაციებისა და ფოტო/ვიდეო მასალის „ოჯახს გარეთ გატანას“ და მიმართავენ სამართალდამცავ ორგანოებს. ამდენად, ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკური მონაცემები ვერანაირად ვერ იქნება რეალობის სრულად ამსახველი, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა. ამდენად, გონივრული იქნება ვივარაუდოთ, რომ არასრულწლოვანთა მიმართ განხორციელებული სქესობრივი დანაშაულები გაცილებით მეტია, ვიდრე ეს ოფიციალურ ციფრებშია ასახული.

საზოგადოებაში არსებული მანკიერი მენტალიტეტი არის სწორედ ის ნოყიერი ნიადაგი და წამქეზებელი ფაქტორი დანაშაულებისათვის, რომ მათ მომავალშიც განახორციელონ მსგავსი ხასიათის დანაშაულები და იმედოვნებდნენ, რომ არ მოხდება მათი მსხვერპლთა მხრიდან მხილება და, შესაბამისად, ასცდებიან სასჯელს.

ჩვენ მიერ განხილულ ქმედებათა დასაკვალიფიცირებლად მნიშვნელოვანია თავად არასრულწლოვანთა ასაკობრივი დაყოფაც. მაგალითად, ბავშვის უფლებათა კოდექსის მე-3 მუხლის თანახმად, ბავშვი არის 18 წლამდე, ხოლო მოზარდი ბავშვი 10-დან 18 წლამდე პირი.⁹ თუმცა, სისხლის სამართლებრივი მიზნებისთვის 10 წლამდე ბავშვი ითვლება უმწეო მდგომარეობაში მყოფ პირად,

ვინაიდან, მას ჯერ კიდევ არ გააჩნია საკუთარი ქმედების გაცნობიერების უნარები. უმწეო მდგომარეობაში მყოფ პირად შეიძლება აღიარებული იქნას მოზარდიც, მისი გონებრივი განვითარების დონის გათვალისწინებით. ამ შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება არა გარყვნილ ქმედებად, არამედ სსკ-ის 138-ე მუხლით.¹⁰ ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე და სსკ-ის შესაბამისად: „გარყვნილ ქმედებად უნდა შეფასდეს სრულწლოვანი პირის მიერ 16 წლამდე ასაკის პირისთვის თავისი შიშველი სხეულის ინტიმური ადგილების სურათის გაგზავნა, აშკარად უხამსი, სექსუალური შინაარსის მიმოწერა. იგივე შეიძლება ითქვას მსხვერპლის დაყოლიებაზე, რათა მან გაუგზავნოს ან ანახოს ამსრულებელს თავისი შიშველი სურათები. მსგავსი ქმედებები ხელს უწყობს 16 წლამდე ასაკის პირის არასწორ სექსუალურ განვითარებას, ვინაიდან, ბავშვისთვის შიშველი სურათების გაგზავნა არ არის ზოგადად მისაღები ქცევა და სწორედ მისი გამოუცდლობით სარგებლობს დამნაშავე, რომელიც ინტენსიური კომუნიკაციითა და შეცდომაში შეყვანით ახერხებს მის დაყოლიებას.“¹¹ სსკ-ის 141-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მოცემულია დამამძიმებელი გარემოებები, მათ შორის დამნაშავისთვის წინასწარი შეცნობით თოთხმეტი წლის ასაკს მიუღწეველი პირის მიმართ განხორციელებული ქმედება.¹² ამდენად, გარყვნილი ქმედების და-

9 შეადარე, მუხლი 3. ბავშვის უფლებათა კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=7> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

10 შეადარე. პატარაია, ბ. და სხვები, 2020. „სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების კომენტარები“. თბილისი: გვ. 158.

11 გეგელია, თ., კელენჯერიძე, ი. და ჯიშკარიანი, ბ., 2020. სქესობრივი დანაშაული. თბილისი: იურისტების სამყარო. გვ. 108.

12 შეადარე. მუხლი 141, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=264> [წვდომის თარიღი 29.10.2024.]

ზარალებულებს წარმოადგენენ 10 – დან 16 წლამდე არასრულწლოვნები.

პრობლემატურია ამგვარი დანაშაულების მტკიცებულებათა მოპოვება-დამაგრებაც, ვინაიდან, როგორც წესი, დაბნეულობასა და ემოციურ სტრესში მყოფი არასრულწლოვნები თავად ანადგურებენ მათ. შლიან მიმოწერებს ან საერთოდ აუქმებენ სოციალურ ქსელებში პროფილებს, იმ იმედით, რომ დამნაშავეები ვერ მიაგნებენ მათ და არ გახდება დამნაშავესთან ინტიმური ურთიერთობის შესახებ ვინმესთვის ცნობილი, რაც, რა თქმა უნდა, შეცდომაა. რიგ შემთხვევებში, დაზარალებულის მიერ დანაშაულის ფაქტის დამალვა და ჩვენების მიუცემლობა განპირობებულია მშობლების პოზიციით, რომლებსაც არ სურთ „სახელგამტეხი“ ინფორმაციის ოჯახის გარეთ გატანა. მაშინაც კი, როცა დაზარალებული არასრულწლოვანი იძლევა ჩვენებას, შიშის, სირცხვილის, დაძაბულობის და სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით ასეთი ჩვენება არასრულყოფილია და მისდაუნებურად, იგი ახდენს ურთიერთობის გარკვეული ეპიზოდების ან გვერდის ავლას, ან მისთვის სასარგებლოდ (თავის მართლების რეჟიმში) ინტერპრეტირებას. გარდა ამისა, როგორც წესი, არ არსებობს დანაშაულის ფაქტის შემსწრე თვითმხილველი მოწმე, დნმ-ის ან სხვაგვარი კვალის აღმოჩენა-დამაგრების შესაძლებლობაც.

დასკვნა

ინტერნეტსივრცის გამოყენებით არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილი სქესობრივი დანაშაულების ზრდის გამომწვევი ფაქტორებიდან უნდა გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი ფაქტორი: 1. საზოგადოების მენტალიტეტი, რომელიც გულისხმობს დაზარალებულთა

მიმართვიანობის სიმცირეს (ჩადენილი დანაშაულების სხვადასხვა მოტივით გაუმქდავენბლობის სურვილი) და, რაც, ფაქტობრივად, დანაშაულის ფაქტების დამალვაში გამოიხატება; 2. არასრულწლოვანთა და მშობელთა საფრთხეების შესახებ ინფორმირების მიზნით შესაბამისი პროფილაქტიკურ-შემეცნებითი პროექტებისა და ღონისძიებების არარსებობა; 3. მშობლების მხრიდან სოციალურ ქსელებში არასრულწლოვანთა ყოფნის დროის შემზღუდავი და მავნე ზეგავლენის მქონე გვერდების ბლოკირების პროგრამების, მეთოდებისა და ხერხების ცოდნის დაბალი დონე; 4. ინტერნეტში დიდი რაოდენობით ხელმისაწვდომი, გაუფილტრავი ეროტიკული და პორნოგრაფიული კონტენტების არსებობა; 5. სოციალური ქსელებში ანონიმურად რეგისტრაციის შესაძლებლობა, ყოველგვარი მაიდენტიფიცირებელი დოკუმენტის გარეშე; 6. სამართალდამცავთა მიერ ციფრული სივრცის ეფექტური კონტროლის არარსებობა არასრულწლოვნებზე ნეგატიური ზემოქმედებისა და გავლენების მქონე ვებგვერდებისა და კონტენტების გამოვლენის კუთხით; 7. ინტერნეტსივრცეში არასრულწლოვანთა საშუალო აქტივობის არასასურველი ზრდა; 8. არასრულწლოვანთა მიერ საკუთარი პირადი ცხოვრების ამსახველი ფოტო/ვიდეო მასალის გაუცნობიერებლად და გაუაზრებლად ატვირთვის მაჩვენებლის ზრდა; 9. ელექტრონული პლატფორმების ზრდის ტენდენცია, სადაც განთავსებული ფოტო/ვიდეო მასალების ნახვებისა და ე.წ. „ლაიქების“ დაგროვებით შესაძლებელია ფინანსური სარგებლის მიღება; 10. მოზარდის აღზრდა-განვითარების პროცესში მშობლების მხრიდან არასათანადო კონტროლი და ჩართულობა; 11. დაზარალებულთა გაუცნობიერებული ქმედებების შედეგად მტკიცებულებათა განადგურებისა და მათი მოპოვება-დამაგრების პრობლემატიკა.

საბოლოო დასკვნის სახით, უნდა ითქვას, რომ ინტერნეტვიზიტის საშუალებით არასრულწლოვანთა მიმართ ჩადენილ სქესობრივ დანაშაულთან ბრძოლის პრობლემა გლობალურია და მისი შემცირება მხოლოდ სახელმწიფოს, ოჯახის,

საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და საზოგადოების ერთობლივი, კოორდინირებული მოქმედებისა და ღონისძიებების გატარებით არის შესაძლებელი.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაბისონია, ი., გაბელია, ჯ. და დარსანია, თ., 2020. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. ადამიანის უფლებების და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული. თბილისი: მერიდიანი.
2. გეგელია, თ., კელენჯერიძე, ი. და ჯიშკარიანი, ბ., 2020. სქესობრივი დანაშაული. თბილისი: იურისტების სამყარო.
3. ლეკვიძილი, მ., თოდუა, ნ. და მამულაშვილი, გ., 2016. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი პირველი. თბილისი.
4. პატარაია, ბ. და სხვები, 2020. სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების კომენტარები. თბილისი.
5. Калашник, В. А., 2022. Половые преступления в отношении несовершеннолетних в сети Интернет: факторы динамики. Вестник МГЛУ. Образование и педагогические науки. Вып. 4 (845).
6. Шапорова, Е., 2023. Предупреждение преступлений против половой свободы и половой неприкосновенности несовершеннолетних. Молодой ученый, 20 (467).

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <[https://matsne.gov.ge/document/](https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=264)

[view/16426?publication=264](https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=264)> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

2. საქართველოს კანონი „სქესობრივი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ“. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4792146?publication=5>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
3. ბავშვის უფლებათა კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=7>> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

ინტერნეტ რესურსები:

1. კვაჭაძე მ., „ბავშვზე სექსუალური ძალადობისა და სექსუალური ექსპლუატაციის დანაშაულებზე მართმსაჯულების განხორციელების ძირითადი სტანდარტები ლანზაროტეს კონვენციისა და სხვა საერთაშორისო აქტების ქრილში.“ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილების კვლევისა და ანალიზის ცენტრი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/uploads/files/1/pdf/kvlevis_da_analizis centri/kvlevebi/bavshvze-seqsualuri-zaladobisa-da-seqsualuri-eqspluataciis-danashaulebze.pdf> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
2. საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში 2021წ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.unicef.org/georgia/media/6451/file/%E1%83%A1%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%90>

- [E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98.pdf](#) [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
3. შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვებ. გვერდი [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://police.ge/12526> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
 4. Global prevalence of child sexual abuse. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://journalistsresource.org/criminal-justice/global-prevalence-child-sexual-abuse/> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
 5. Материалы региональной конференции „Защита прав детей от сексуальных преступлений и посягательств“. Кемерово: 2013. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://deti.kemobl.ru/upload/iblock/26a/26a3369bcd8e075ec804e5402525b682.pdf> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].
 6. Опасность и возраст: в России увеличилось число преступлений против детей. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია <https://iz.ru/1463589/iana-shturma/opasnost-i-voznost-v-rossii-uvelichilos-chislo-prestuplenii-protiv-detei> [წვდომის თარიღი 29.10.2024].

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Gabisonia, I., Gabelia, J. and Darsania, T., 2020. Criminal Law, Special Part: Crimes Against Human Rights and Freedoms. Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
2. Gegelia, T., Kelenjeridze, I. and Jishkariani, B., 2020. Sexual Crime. Tbilisi: Jurists' World Publishing. (in Georgian)
3. Kalashnik, V. A. , 2022. "Sexual Crimes Against Minors on the Internet: Dynamics and Factors." Bulletin. Education and Pedagogical Sciences. Issue 4 (845). (in Russian)
4. Lekveishvili, M., Todua, N. and Mamulashvili, G. 2016. Criminal Law, Special Part. Book One. Tbilisi. (in Georgian)
5. Patariaia, B. and others, 2020. Commentaries on Crimes Against Sexual Freedom and Inviolability. Tbilisi. (in Georgian)
6. Shaporova, E., 2023. "Prevention of Crimes Against Sexual Freedom and Inviolability of Minors." Young Scientist, 20 (467). (in Russian)

Normative Materials:

1. Criminal Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=264> [Accessed 29.10.2024]. (in Georgian)
2. Code on the Rights of the Child. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=7> [Accessed 29.10.2024]. (in Georgian)
3. Law of Georgia on Combating Crimes Against Sexual Freedom and Inviolability. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4792146?publication=5> [Accessed 29.10.2024]. (in Georgian)

Online Resources:

1. "Danger and Age: Increase in Crimes Against Children in Russia." [Online] available at: <https://iz.ru/1463589/iana-shturma/opasnost-i-voznost-v-rossii-uvelichilos-chislo-prestuplenii-protiv-detei> [Accessed 29.10.2024]. (in Russian)
2. "Global Prevalence of Child Sexual Abuse." [Online] available at: <https://journalistsresource.org/criminal-justice/global-prevalence-child-sexual-abuse/> [Accessed 29.10.2024]. (in English)
3. Kvachadze, M. "Basic Standards for Administering Justice on Crimes of Sexual Violence and Exploitation Against Children in Light of the Lanzarote Convention and Other International Acts." Research and Analysis Center of the Analytical Department of the Supreme Court of Georgia. [Online] available at: https://www.supremecourt.ge/uploads/files/1/pdf/kvlevis_da_analizis centri/kvlevebi/bavshvze-seqsualurizaladobisa-da-seqsualuri-eqspluataciisdanashaulebze.pdf [Accessed 29.10.2024]. (in Georgian)
4. Materials from the Regional Conference on Protecting Children's Rights from Sexual Crimes and Assaults. Kemerovo: 2013. [Online] available at: <https://deti.kemobl.ru/upload/iblock/26a/26a3369bcd8e075ec804e5402525b682.pdf> [Accessed 29.10.2024]. (in Russian)
5. Ministry of Internal Affairs of Georgia, official website. [Online] available at: <https://>

- police.ge/12526> [Accessed 29.10. 2024].
(in Georgian)
6. Special Report of the Public Defender of Georgia, 2021. [Online] available at: <<https://www.unicef.org/georgia/media/6451/file/%E1%83%A1%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98.pdf>> [Accessed 29.10.2024]. (in Georgian)

ChatGPT-ის ჯანდაცვის სფეროში გამოყენების სამართლებრივი და ეთიკური ასპექტები

თენგიზ ვერულავა

მედიცინის დოქტორი, ჯანდაცვის პოლიტიკის ინსტიტუტის დირექტორი, კავკასიის უნივერსიტეტის ბიზნესის სკოლის პროფესორი, საქართველო, თბილისი

ელ.ფოსტა tverulava@cu.edu.ge

თენგიზ ვერულავა

აბსტრაქტი

ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ს აქვს უამრავი სარგებელი, რომლებსაც შეუძლიათ გააუმჯობესონ დიაგნოსტიკური და სამკურნალო პროცესი. კლინიკურ პრაქტიკაში ხელოვნური ინტელექტის აპლიკაციების მზარდი გამოყენება მოითხოვს ეთიკური პრობლემების გადაწყვეტას. ნაშრომის მიზანია ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის ეთიკური შედეგების შესწავლა სამართლებრივი, ჰუმანისტური, ალგორითმული და საინფორმაციო ეთიკის გათვალისწინებით. კვლევამ აჩვენა, რომ ხელოვნური ინტელექტის (AI) ჯანდაცვის სფეროში გამოყენება წარმოშობს სამართლებრივ და ეთიკურ გამოწვევებს. სამართლებრივი ეთიკა განსაკუთრებით პრობლემურია პაციენტის ზიანისა და კონფიდენციალურობის დარღვევის დროს, რაც ხშირად პასუხისმგებლობის არასათანადო გადანაწილებით არის გამოწვეული. აუცილებელია მკაფიო სამართლებრივი წესების შექმნა პასუხისმგებლობის სწორი გადანაწილებისა და პაციენტების დაცვის მიზნით. ჰუმანისტური ეთიკა ეხება ექიმ-პაციენტის ურთიერთობის, ჰუმანისტური მომსახურებისა და ნდობის შენარჩუნებას. ხელოვნურ ინტელექტზე გადაჭარბებულმა დამოკიდებულებამ შეიძლება შეარყიოს პაციენტის ემპათია და ნდობა. ამის პრევენციისთვის აუცილებელია AI-ის მიერ შექმნილი კონტენტის გამჭვირვალობა და ღიაობა. ალგორითმული ეთიკა ყურადღებას ამახვილებს ალგორითმული მიკერძობის, პასუხისმგებლობის, გამჭვირვალობისა და ახსნადობის გამოწვევებზე. ამასთან, ინფორმაციის ეთიკა მოიცავს მონაცემთა მიკერძობის, სიზუსტისა და ვალიდაციის პრობლემებს, რომლებიც მიკერძობული შედეგების და პაციენტის თვითდიაგნოსტიკის რისკს ქმნიან. ChatGPT-ისა და მსგავსი AI სისტემების სანდოობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა მათი მუდმივი ვალიდაცია და განახლება კლინიკურ პრაქტიკაზე დაყრდნობით. პაციენტების კონფიდენციალურობის დაცვა და მათი ინფორმირებული გადაწყვეტილებების ხელშეწყობა მოითხოვს ყოვლისმომცველ ეთიკურ გაიდლაინებს. ასეთი ჩარჩოები ხელს შეუწყობს AI-ის პასუხისმგებლობით გამოყენებას, სანდო ინფორმაციის გაცვლას და პაციენტების ჯანმრთელობის შედეგების გაუმჯობესებას.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, ჩატბოტი, ჯანდაცვა, კონფიდენციალურობა, ლიცენზირება, რეგულაცია

LEGAL AND ETHICAL ASPECTS OF USING CHATGPT IN HEALTHCARE

Tengiz Verulava

Doctor of Medicine, Head of Health Policy Institute, Professor of the Business School at Caucasus University, Georgia, Tbilisi

Email: tverulava@cu.edu.ge

ABSTRACT

In healthcare, ChatGPT has many benefits that can improve the diagnostic and treatment process. The increasing use of artificial intelligence applications in clinical practice requires solving ethical problems. The aim of the paper is to study the ethical implications of ChatGPT in the field of healthcare, considering legal, humanistic, algorithmic and informational ethics. Legal ethics problems arise from inappropriate allocation of responsibility when patient harm and privacy are violated due to data collection. Clear rules and legal boundaries are needed to properly allocate responsibility and protect consumers. The problem of humanistic ethics arises from the violation of the doctor-patient relationship, humanistic service and issues of honesty. Overreliance on artificial intelligence can undermine patient empathy and trust. The transparency and openness of the content created by artificial intelligence is of crucial importance for the prevention of this. Algorithmic ethics raises challenges of algorithmic bias, accountability, transparency, and explainability. Information ethics includes data bias, validity, and effectiveness. Biased data may lead to biased results, and overreliance on ChatGPT may reduce patient adherence and encourage self-diagnosis. To ensure the accuracy and reliability of the content generated by ChatGPT, rigorous validation and continuous updates based on clinical practice are required. To navigate AI in the ever-changing ethical environment, AI in healthcare must adhere to the strictest ethical standards. Through comprehensive ethical guidelines, healthcare professionals can ensure responsible use of ChatGPT, facilitate the exchange of accurate and reliable information, protect patient privacy, and empower patients to make informed decisions about their health.

KEYWORDS: Artificial intelligence, Chatbot, Healthcare, Privacy, Licensing, Regulation

შესავალი

ხელოვნური ინტელექტი არის კომპიუტერული ტექნოლოგიების შესაძლებლობა, რთული ალგორითმების გამოყენებით შეასრულოს ისეთი ფუნქციები, რომლებიც ადამიანის ინტელექტთან ასოცირდება. დღევანდელი ეპოქა, რომელსაც უწოდებენ მე-4 ინდუსტრიული რევოლუციის ეპოქას, ხასიათდება უდიდესი ტექნოლოგიური მოვლენით – ხელოვნური ინტელექტის როლის ზრდით. ხელოვნური ინტელექტი გახდა პოპულარული არამხოლოდ სამეცნიერო ლიტერატურაში, არამედ თანდათანობით დაინერგა ყოველდღიური ცხოვრების მრავალ სფეროში. შემუშავდა ხელოვნური ინტელექტის სხვადასხვა სახეობა, როგორებიცაა: ანალიტიკური, ფუნქციური, ინტერაქტიული, ტექსტური და ვიზუალური, რომლებიც მიზნად ისახავენ რეალურ სამყაროში არსებული პრობლემების გადაჭრას.

ხელოვნური ინტელექტი და მისი რთული ალგორითმები უფრო და უფრო ხშირად ჩნდება მრავალ პრაქტიკულ აპლიკაციაში, მათ შორის, ჯანდაცვის სექტორში და გვთავაზობენ ახალ შესაძლებლობებს დიაგნოსტიკურ და სამკურნალო სფეროებში. რამდენიმე წლის წინ, კორონავირუსულმა პანდემიამ დააჩქარა ხელოვნური ინტელექტის აპლიკაციების განვითარება ჯანდაცვის სფეროში, რადგან ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებულმა ტექნოლოგიებმა გადამწყვეტი როლი ითამაშა პანდემიის მსოფლიო ჯანდაცვის კრიზისში.

2022 წლის ნოემბერში OpenAI-მ წარმოადგინა ხელოვნურ ინტელექტზე და-

ფუძნებული დიდი ენობრივი მოდელი, რომელიც მოიცავდა მრავალ ენაზე მონაცემთა დიდ ტექსტურ ნაკრებს და ჰქონდა ტექსტის შეყვანაზე ადამიანის მსგავსი პასუხების გენერირების უნარი, ე.წ. ChatGPT. ChatGPT (Chat Generative Pretrained Transformer) არის ხელოვნური ინტელექტის ჩატბოტი, რომელსაც შეუძლია ამოცანების შესრულება ადამიანის მიერ გენერირებული ტექსტის უზარმაზარი რაოდენობის წაკითხვით. მას აქვს დიდი რაოდენობით ინფორმაციაზე წვდომისა და ანალიზის უნარი, რაც საშუალებას აძლევს მაღალი სიზუსტით შექმნას ტექსტი. მოსახერხებელი ინტერფეისის მეშვეობით ChatGPT გადაიქცა აკადემიური წერის სასურველ ინსტრუმენტად და მოიპოვა მნიშვნელოვანი პოპულარობა მომხმარებლებში. მიუხედავად იმისა, რომ ChatGPT ჯერ კიდევ განვითარების საწყის სტადიაშია, მისი უახლესი ვერსია GPT-4 გამოირჩევა ტექსტის დამუშავების შესაძლებლობებისა და გამოსახულების ანალიზის თვალსაზრისით და აქვს „კრეატიულობის“ მაღალი ხარისხი.

კვლევები აჩვენებენ, რომ ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის გამოყენებას აქვს უამრავი სარგებელი, განსაკუთრებით დიაგნოსტიკის სფეროში.¹ ChatGPT-ის ინოვაციურ ხელსაწყოებს შეუძლიათ გააუმჯობესონ დიაგნოსტიკური და სამკურნალო პროცესი დიფერენციალური დიაგნოსტიკის მეშვეობით, დაავადების რისკისა და შედეგების პროგნოზირებით, პაციენტების ცხოვრების წესსა და პრეფერენციებზე ადაპტირებული ჯანდაცვის გეგმების მორგებით, ახალი მედიკამენტების აღმოჩენის გაუმჯობესებით, ან თუნდაც ძუძუს

1 ნამორაძე, ე., 2024. მედიცინის სფეროში ხელოვნური ინტელექტის დანერგვა. ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია, 8 (1). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://heconomic.cu.edu.ge/index.php/healthecosoc/article/view/7915>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

კიბოს სკრინინგისთვის საჭირო ვიზუალიზაციის ეტაპების განსაზღვრით.² გარდა ამისა, ბოლოდროინდელმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ChatGPT-ს აქვს პოტენციალი, შეამციროს ექიმების სამუშაო საათები, ხოლო დარჩენილი დროის ფოკუსირება მოახდინონ მედიცინის სხვა უფრო კრეატიულ ნაწილზე.

კლინიკურ პრაქტიკაში ხელოვნური ინტელექტის აპლიკაციების მზარდი გამოყენება სრულიად ცვლის მედიცინას. ჩნდება ახალი ეთიკური საკითხები. მკვლევარები ადასტურებენ რისკებს, რომლებიც დაკავშირებულია ხელოვნური ინტელექტის დანერგვასთან ჯანდაცვის სფეროში,³ მათ შორის: 1) პაციენტის დაზიანება ხელოვნური ინტელექტის შეცდომების გამო, 2) ხელოვნური ინტელექტის სამედიცინო ინსტრუმენტების არასათანადო გამოყენება, 3) ხელოვნური ინტელექტის მიკერძოება, 4) გამჭვირვალობის ნაკლებობა, 5) კონფიდენციალურობისა და უსაფრთხოების საკითხები, 6) ანგარიშვალდებულების ხარვეზები და 7) დანერგვის ბარიერები.

აღნიშნული რისკების საპროფილაქტიკოდ აუცილებელია ჯანდაცვის სფეროში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მარეგულირებელი მექანიზმების ჩამოყალიბება. ამ მიზნით, 2021 წელს ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ გამოაქვეყნა შესაბამისი სახელმძღვანელო „ხელოვნური ინტელექტის ეთიკა და მმართველობა ჯანმრთელობისთვის“,⁴ სადაც ჩამოყალიბე-

ბულია ექვსი ფუნდამენტურ-ეთიკური პრინციპი, რომლებიც უნდა არეგულირებდნენ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებას ჯანდაცვის სფეროში.

ჩვენი ნაშრომის მიზანია ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის ეთიკური შედეგების შესწავლა იურიდიული, ჰუმანისტური, ალგორითმული და საინფორმაციო ეთიკის გათვალისწინებით. ხელოვნური ინტელექტის სწრაფი განვითარების გათვალისწინებით, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს რაციონალური მიდგომის მიღებას, რომელიც აბალანსებს ამ პროგრესთან დაკავშირებულ სარგებელსა და რისკს.

1 სამართლებრივი ეთიკა

ჯანდაცვის სფეროში გასათვალისწინებელია ChatGPT-ის გამოყენებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ეთიკა. ამ დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნას შემდეგი არსებითი ფაქტორები: სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრა იმ შემთხვევებში, როდესაც ChatGPT-ის რჩევები იწვევს ზიანს ან უარყოფით შედეგებს; პაციენტის შესახებ კონფიდენციალური ინფორმაციის შეგროვება და შენახვა; და ჯანდაცვის პროფესიონალებისთვის ლიცენზირებისა და მარეგულირებელი მოთხოვნების გათვალისწინების აუცილებლობა ChatGPT კლინიკურ პრაქტიკაში დანერგვისას.

2 ვერულავა, თ., 2024. ხელოვნური ინტელექტის როლი სამედიცინო მომსახურების განვითარებაში – ჯანდაცვის სისტემის კონტექსტი. ეკონომიკური პროფილი, 19, 1 (27). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<http://economicprofile.org/article/1374>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

3 Muley, A., Muzumdar, P., Kurian, G. and Basyal, G.P., 2023. Risk of AI in Healthcare: A Comprehensive Literature Review and Study Framework. Asian Journal of Medicine and Health, 21(10), გვ. 278. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.9734/ajmah/2023/v21i10903>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

4 WHO, 2021. Ethics and governance of artificial intelligence for health. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.who.int/publications/i/item/9789240029200>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

1.1. სამართლებრივი პასუხისმგებლობა

ChatGPT-ის პოტენციური არაადეკვატური სამედიცინო კონსულტაციების გაცემისას იწვევს მნიშვნელოვან სამართლებრივ პრობლემებს. სამართლებრივი თვალსაზრისით, ხელოვნური ინტელექტს არ გააჩნია ადამიანის მსგავსი იურიდიული სტატუსი. თუმცა, სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დადგენა იმ შემთხვევებში, როდესაც პაციენტი ზიანდება, შეიძლება გახდეს პრობლემური საკითხი. ჩნდება კითხვა, ვინ უნდა აგოს პასუხი? – პაციენტმა, საავადმყოფომ თუ ხელოვნურმა ინტელექტმა. გაურკვევლობა ხაზს უსვამს ყოვლისმომცველი სამართლებრივი ჩარჩოებისა და გაიდლაინების აუცილებლობას, რათა მკაფიოდ განისაზღვროს პასუხისმგებლობა ჯანდაცვის სფეროში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე.

აღნიშნული პრობლემების გადასაჭრელად გადაიდგა ნაბიჯები და მიიღეს უსაფრთხოების სტანდარტები, გამოყენების ინსტრუქციები და ძირითადი კანონქვემდებარე აქტები, ასევე განისაზღვრა სიტუაციები, სადაც ChatGPT-ის გამოყენება აკრძალულია. თუმცა, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ არცერთი ეს ღონისძიება არ არის სავალდებულო.

ChatGPT-ის გახსნილობა ყველა დარეგისტრირებულ მომხმარებელს შეუზღუდავი წვდომის საშუალებას აძლევს. გარდა ამისა, ხელოვნური ინტელექტი ცალსახად უარყოფს ნებისმიერ პასუხისმგებლობას გენერირებულ ტექსტებზე. შესაბამისად, როგორც ჩანს, ნებისმიერი შეცდომის ტვირთი ეკისრება მხოლოდ მომხმარებელს. ჩნდება კითხვა, არა-

ზუსტი ან შეუსაბამო რჩევით გამოწვეული ზიანის შემთხვევაში თუ ვინ უნდა იყოს პასუხისმგებელი. პასუხისმგებლობის სწორად გადანაწილებისა და მომხმარებლების დასაცავად საჭიროა მკაფიო რეგულაციები და სამართლებრივი შეზღუდვები. ასეთმა რეგულაციებმა და კანონებმა შეიძლება ხელი შეუწყოს ხელოვნური ინტელექტის სისტემების გამოყენებას სახელმძღვანელოს შექმნასა და ჯანდაცვის პროვაიდერების და სხვა დაინტერესებული მხარეების სამართლებრივი ვალდებულებების დადგენაში.⁵

1.2. კონფიდენციალურობის საკითხები

ჯანდაცვის სექტორში ChatGPT-ის გამოყენებისას კონფიდენციალურობის საკითხები მნიშვნელოვანი ასპექტია. პაციენტის შესახებ კონფიდენციალური ინფორმაციის შეგროვება, შენახვა და დამუშავება წარმოქმნის კონფიდენციალურობის მნიშვნელოვან საკითხებს, რომლებიც უნდა გადაიჭრას პერსონალური მონაცემების კონფიდენციალურობის დაცვის უზრუნველსაყოფად. ერთ-ერთი პრობლემა დაკავშირებულია არასანქცირებული წვდომის ან მონაცემთა გაჟონვის შესაძლებლობასთან. ვინაიდან ChatGPT ურთიერთქმედებს პაციენტებთან და ჯანდაცვის პროვაიდერებთან, მას შეუძლია შეაგროვოს და შეინახოს ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ პირადი ინფორმაცია. ეს ინფორმაცია შეიძლება მოიცავდეს სამედიცინო ისტორიას, ლაბორატორიულ-დიაგნოსტიკური ტესტირების შედეგებს, დიაგნოზებს და სხვა კონფიდენციალურ მონაცემებს.

5 Ryan, M. and Stahl, B.C., 2021. Artificial intelligence ethics guidelines for developers and users: clarifying their content and normative implications. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 19 (1), გვ. 61. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.1108/JICES-12-2019-0138>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

ამ ინფორმაციის დაცვას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება პაციენტის კონფიდენციალურობის დასაცავად და ამ კუთხით მოქმედი რეგულაციების შესასრულებლად.⁶

კონფიდენციალურობის კიდევ ერთი პრობლემაა ხელახალი იდენტიფიკაციის რისკი. მაშინაც კი, თუ ChatGPT-ის მიერ შეგროვებული მონაცემები დეიდენტიფიცირებულია, მაინც არსებობს პიროვნებების ხელახალი იდენტიფიცირების ალბათობა მათი სხვა ხელმისაწვდომ მონაცემთა წყაროებთან კომბინირებით. ხელახალი იდენტიფიკაციის პრევენცია მოითხოვს ანონიმიზაციის ძლიერ ტექნიკას და წვდომის მკაცრ კონტროლს, რათა თავიდან იქნას აცილებული მონაცემების არავტორიზებული დაკავშირება.

ასევე აუცილებელია მონაცემთა გამოყენების გამჭვირვალობა. პაციენტები უნდა იყვნენ ინფორმირებული, რომ მათ მონაცემებს გამოიყენებს ChatGPT და მათ უნდა მიეცეთ ინფორმირებული თანხმობის გაცემის შესაძლებლობა. უნდა არსებობდეს მკაფიო და გასაგები კონფიდენციალურობის პოლიტიკა.⁷

ChatGPT-ის ფუნქციების გაფართოებამ, როგორცაცა: ბუნებრივი ენის დამუშავება და მანქანური სწავლება, შეიძლება გამოიწვიოს კონფიდენციალურობის რისკი. მოდელმა შეიძლება უნებლიეთ გამოავლინოს კონფიდენციალური ინფორმაცია ან მოგვცეს არაზუსტი პასუხები, რამაც შეიძლება ზიანი მიაყენოს პაციენტის კონფიდენციალურობას ან კეთილდღეობას. სისტემის მუშაობის და მონაცემთა დამუშავების მეთოდების რეგულარული მონიტორინგი და აუდიტი აუცილებელია

ნებისმიერი კონფიდენციალურობის პრობლემის მოსაგვარებლად.

კონფიდენციალურობის რისკების შესამცირებლად ჯანდაცვის ორგანიზაციებმა უნდა განახორციელონ უსაფრთხოების მკაცრი ზომები, მათ შორის დაშიფვრა, წვდომის კონტროლი და დაუცველობის რეგულარული შეფასება. ამისათვის საჭიროა მონაცემთა მართვის ჩარჩოს შექმნა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს კონფიდენციალურობის წესების დაცვა და ხელი შეუწყოს მონაცემთა პასუხისმგებლობით დამუშავების პრაქტიკას. კონფიდენციალურობის საიმედო დაცვის უზრუნველყოფით და ChatGPT-ის გამოყენებისას გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველსაყოფად, ჯანდაცვის ორგანიზაციებს შეუძლიათ მაქსიმალურად გაზარდონ ხელოვნური ინტელექტის სარგებელი და დაიცვან პაციენტის კონფიდენციალურობა და ნდობა.

1.3. ლიცენზირება და რეგულაციები

იმის გათვალისწინებით, რომ ChatGPT ხელოვნურ ინტელექტზე მომუშავე ინსტრუმენტია, რომელიც ურთიერთქმედებს პაციენტებთან და უზრუნველყოფს სამედიცინო რჩევებსა თუ მხარდაჭერას, აუცილებელია ლიცენზირებისა და მკაცრი რეგულაციების დანერგვა. ეს შეიძლება დაეხმაროს ChatGPT-ის გამოყენებას ჯანდაცვის სფეროში, დააკმაყოფილოს შესაბამისი მარეგულირებელი და სალიცენზიო მოთხოვნები, რათა უზრუნველყოს პაციენტის უსაფრთხოება, ეთიკური სტა-

6 Li, J., 2023. Security Implications of AI Chatbots in Health Care. J Med Internet Res, 25, e47551. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.jmir.org/2023/1/e47551/>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

7 Haltaufderheide, J. and Ranisch, R., 2024. The ethics of ChatGPT in medicine and healthcare: a systematic review on Large Language Models (LLMs). npj Digit. Med., 7, 183. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.1038/s41746-024-01157-x>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

ნდარტები და სამართლებრივი შესაბამისობა.

სამართლებრივი თვალსაზრისით, ჯანდაცვის პროფესიონალებს, რომლებიც იყენებენ ან ეყრდნობიან ChatGPT-ს, სჭირდებათ ლიცენზია და კონკრეტული რეგულაციების დაცვა, რომლებიც არეგულირებს მათ პრაქტიკას. ეს რეგულაციები გამიზნულია იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტების მეშვეობით მოწოდებული ჯანდაცვის სერვისები აკმაყოფილებდეს მომსახურებისა და პროფესიონალიზმის აუცილებელ სტანდარტებს. გარდა ამისა, ჯანდაცვის მარეგულირებელი ორგანოები საჭიროებენ გაიდლაინების შექმნას, რომლებიც ეხება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებას ჯანდაცვის სფეროში. ეს გაიდლაინები შეიძლება მოიცავდეს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: მონაცემთა კონფიდენციალურობა და უსაფრთხოება, ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული კონტენტის სიზუსტე და სანდოობა, ინფორმირებული თანხმობა და ჯანდაცვის პროფესიონალების როლები და პასუხისმგებლობები ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტების (მაგ., ChatGPT) გამოყენებისას.⁸ აუცილებელია მოქნილი რეგულაციების შემუშავება ხელოვნური ინტელექტის ეფექტური სარგებლობის უზრუნველსაყოფად. ხისტი ან არასრული რეგულაციები შეიძლება იყოს საზიანო და შეიძლება შეაფერხოს ხელოვნური ინტელექტის განვითარება. ხელოვნური ინტელექტის ამჟამინდელი სამართლებრივი მარეგულირებელი ბაზა ჯერ კიდევ განვითარების ფაზაშია უფრო მკაცრი

ზედამხედველობის მექანიზმების შესაქმნელად. მიუხედავად იმისა, რომ ხელოვნურმა ინტელექტმა დანერგა კონფიდენციალურობის დებულებები, საკმარისი რეგულაციების ნაკლებობა კვლავ პრობლემად რჩება.⁹

გარდაამისა, შეიძლება საჭირო გახდეს ChatGPT-ის გამოყენების შესაფასებლად მარეგულირებელი ზედამხედველობა. მარეგულირებლებს შეუძლიათ შეაფასონ ხელოვნური ინტელექტის სისტემები, როგორებიცაა: ChatGPT, უსაფრთხოება, ეფექტურობა და შესრულება, სანამ ისინი განთავსდებიან კლინიკურ გარემოში. შეფასების ეს პროცესი გვეხმარება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტები აკმაყოფილებს დადგენილ სტანდარტებს და არ წარმოადგენს ზედმეტ რისკებს პაციენტებისთვის ან ჯანდაცვის პროვაიდერებისთვის.

2. ჰუმანისტური ეთიკა

ჰუმანისტური ეთიკა უნდა წარმართავდეს ChatGPT-ის გამოყენებას ჯანდაცვის სფეროში, რომლითაც ხაზს უნდა უსვამდეს ადამიანზე ორიენტირებული მიდგომის მნიშვნელობას, ექიმი-პაციენტის ურთიერთობის პატივისცემას და პაციენტებთან პატიოსან ქცევას. ჯანდაცვის პროფესიონალებს შეუძლიათ ისარგებლონ ChatGPT-ით, თანაგრძნობის, ემპათიის და პერსონალიზებული ზრუნვის ძირითადი ღირებულებების დაცვით. ჰუმანისტური ეთიკა ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის გამოყენებით მოიცავს ისეთ ძირითად ასპექტებს, როგორებიცაა: ჰუ-

8 Wang, C. and others, 2023. Ethical Considerations of Using ChatGPT in Health Care. J Med Internet Res., 11;25:e48009. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.jmir.org/2023/1/e48009/>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

9 Murdoch, B., 2021. Privacy and artificial intelligence: challenges for protecting health information in a new era. BMC Med Ethics, 15; 22 (1), გვ. 122. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bmcmethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-021-00687-3>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

მანური ზრუნვა, ექიმ-პაციენტის ურთიერთობის პატივისცემა და კეთილსინდისიერება.

2.1. ჰუმანისტური ზრუნვა

ჰუმანისტური ეთიკა ხაზს უსვამს თანაგრძნობით და ინდივიდუალური მოვლის მნიშვნელობას. ChatGPT-ის გამოყენებისას ჯანდაცვის პროფესიონალებმა პრიორიტეტად უნდა მიიჩნიონ პაციენტების კეთილდღეობა და ემოციური მოთხოვნები, დარწმუნდნენ, რომ მათი მოვლა მხოლოდ ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული რეკომენდაციებით არ არის განპირობებული. ჰუმანისტური ზრუნვა მოიცავს ემპათიური მხარდაჭერის შეთავაზებას, პაციენტების აქტიურ მონაწილეობას და მკურნალობის გეგმების მორგებას მათი უნიკალური გარემოებების ყოვლისმომცველი გაგების საფუძველზე. მიუხედავად იმისა, რომ ChatGPT-ს შეუძლია ეფექტური და ზუსტი ინფორმაციის მიწოდება, მას არ გააჩნია ადამიანთან შეხების და თანაგრძნობის უნარი, რომელიც გადამწყვეტია ჯანდაცვის სფეროში¹⁰. ჯანდაცვის პროფესიონალებმა უნდა გაითვალისწინონ პაციენტების ემოციური საჭიროებები და უზრუნველყონ, რომ ChatGPT-ის ჩართვა ძირს არ უთხრის თანაგრძნობით ზრუნვას და პაციენტის საერთო გამოცდილებას.¹¹

2.2. ექიმ-პაციენტის ურთიერთობა

ჰუმანისტური ეთიკა ხაზს უსვამს ექიმისა და პაციენტის ურთიერთობის მნიშვნელობას, როგორც ჯანდაცვის ცენტრალურ კომპონენტს. ChatGPT-ის გამოყენებისას ჯანდაცვის პროფესიონალებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ხელოვნური ინტელექტის არსებობა კითხვის ქვეშ არ აყენებდეს ამ ურთიერთობას. ჯანდაცვის პროფესიონალებმა უნდა გამოიყენონ ChatGPT, როგორც ინსტრუმენტი, რათა აამაღლონ თავიანთი კომპეტენცია, დაეხმარონ გადაწყვეტილების მიღებაში და ხელი შეუწყონ კომუნიკაციას, იმავდროულად, შეინარჩუნონ ადამიანური კავშირი და ნდობა, რომლებიც ეფუძნება ეფექტიან ჯანდაცვას.

2.3. პატიოსნება

პატიოსნება ითვლება ფუნდამენტურ ეთიკურ პრინციპად ჯანდაცვის სფეროში. ჰუმანისტური ეთიკა ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის გამოყენებით უნდა მოიცავდეს პატიოსნების შენარჩუნებას. ეს მოიცავს პაციენტის მოვლაში ხელოვნური ინტელექტის ჩართულობის გამჭვირვალე გამოქვეყნებას, ChatGPT-ის შეზღუდვებისა და შესაძლებლობების ზუსტ წარმოდგენას და სამედიცინო ინფორმაციის გადაცემისას პატიოსნებისა და სიზუსტის შენარჩუნებას. ჯანდაცვის პროფესიონალებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული რეკომენდაციები ეფუძნება მტკიცებულებებზე

10 SeyedAlinaghi, S., Mirzapour, P. and Mehraeen, E., 2024. ChatGPT in Healthcare Writing: Advantages and Limitations. *Healthc Inform Res.*, 30 (4). გვ. 418. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11570662/>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

11 Neha, F., Bhati, D., Shukla, D. K. and Amiruzzaman, M., 2024. ChatGPT: Transforming Healthcare with AI. *AI*, 5(4), 2624. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.3390/ai5040126>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

დაფუძნებულ მედიცინას და შეესაბამება დადგენილ კლინიკურ გაიდლაინებს.

ადამიანური ზრუნვის, ექიმი-პაციენტის ურთიერთობის და პათოსნების შენარჩუნებით, ჯანდაცვის პროფესიონალებს შეუძლიათ გაეცნონ ChatGPT-ის გამოყენების ეთიკურ შედეგებს ჯანდაცვის სფეროში, ხელი შეუწყონ პაციენტზე ორიენტირებულ ზრუნვას, თანაგრძნობას და ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაციას პასუხისმგებლობით და ეთიკური გზით.¹²

3. ალგორითმული ეთიკა

ალგორითმული ეთიკა ჯანდაცვის სფეროში, ChatGPT-ის გამოყენებისას, მოითხოვს ჯანდაცვის პროფესიონალებისა და ორგანიზაციების მიერ ეთიკური პრინციპებისა და გაიდლაინების ფრთხილად გათვალისწინებას. ამას აქვს გადაწყვეტი მნიშვნელობა ChatGPT-ის გამოყენებისთვის ჯანდაცვის სფეროში. ის გულისხმობს ეთიკური შედეგებისა და გამოწვევების მოგვარებას, რომლებიც დაკავშირებულია ChatGPT-ის ალგორითმებისა და ძირითად ტექნოლოგიასთან.

3.1. ალგორითმული მიკერძობა

ალგორითმული მიკერძობა გულისხმობს მიკერძობას, რომელიც წარმოიქმნება პროექტირების, განხორციელების ან გადაწყვეტილების მიღების პროცესების შედეგად თავად ალგორითმებში. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ალგორითმები, მიუკერძოებელ მონაცემებზე მომზადების მიუხედავად, ავლენენ მიკერ-

ძობულ ქცევას ან აწარმოებენ დისკრიმინაციულ შედეგებს. ალგორითმული მიკერძობა შეიძლება წარმოიშვას რამდენიმე წყაროდან, მათ შორის მიკერძობული მახასიათებლის შერჩევა, მიკერძობული მოდელის შემუშავება ან მიკერძობული გადაწყვეტილების წესები. მას შეუძლია გააძლიეროს არსებული სოციალური, კულტურული ან ისტორიული მიკერძობა, რამაც გამოიწვიოს უსამართლო მოპყრობა ან დისკრიმინაცია გარკვეული ინდივიდების, ან ჯგუფების მიმართ. არსებითად, მონაცემთა მიკერძობა წარმოიქმნება მიკერძობული მონაცემებიდან, რომლებიც გამოიყენება მოდელის მოსამზადებლად, ხოლო ალგორითმული მიკერძობა გამომდინარეობს თავად მოდელის შიგნით მიკერძობული გადაწყვეტილების მიღების პროცესებიდან. მონაცემთა მიკერძობამ შეიძლება პირდაპირ წვლილი შეიტანოს ალგორითმულ მიკერძობაში, მაგრამ შესაძლებელია ალგორითმული მიკერძობა მოხდეს თუნდაც მიუკერძობელი სწავლების მონაცემებიდანაც. ამ ალგორითმულმა მიკერძობამ შეიძლება გამოიწვიოს კლინიკური შეცდომები მნიშვნელოვანი შედეგებით. ფართოდ გამოყენებულ ალგორითმებში მცირე მიკერძობებსაც კი შეიძლება სერიოზული შედეგები მოჰყვეს. პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ ხელოვნურმა ინტელექტმა შეიძლება არ გაამჟღავნოს დეტალები. ხელოვნური ინტელექტის სისტემაში გამჭვირვალობის ნაკლებობა ხელს უშლის მკვლევარებს შეაფასონ ბოტი და გამოავლინონ პოტენციური ალგორითმული მიკერძობა. ამიტომ აუცილებელია ალგორითმული გამჭვირვალობის მოთხოვნა ხელოვნური ინტელექტის სისტემებში, მისი პასუხისმგებლობით გამოყენების

12 Sauerbrei, A., Kerasidou, A., Lucivero, F. and others, 2023. The impact of artificial intelligence on the person-centred, doctor-patient relationship: some problems and solutions. BMC Med Inform Decis Mak 23, 73. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.1186/s12911-023-02162-y>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

უზრუნველსაყოფად ექიმებისა და პაციენტების მიერ. ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმების მკაცრი ტესტირება და რეგულირება აუცილებელია ადამიანის ჯანმრთელობის დასაცავად.

3.2. ალგორითმული პასუხისმგებლობა

ChatGPT-ის გამოყენებისას მნიშვნელოვანია პასუხისმგებლობების მკაფიო განაწილება პაციენტებს, ექიმებსა და ხელოვნურ ინტელექტს შორის. პაციენტები იღებენ პასუხისმგებლობას მათ მიერ დასმულ კითხვებზე, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ისინი სათანადო და აქტუალურია. მეორე მხრივ, ექიმებმა უნდა შეიმეცნონ და გაითავისონ „ავტომატიზაციის მიკერძოება“, რომელიც შეიძლება მოჰყვეს ალგორითმებზე გადაჭარბებულ დამოკიდებულებას. როგორც ალგორითმის შემქმნელი, ხელოვნური ინტელექტი პასუხისმგებელია მის მუშაობაზე. ხელოვნურმა ინტელექტმა უნდა უზრუნველყოს ChatGPT ალგორითმის ავტონომიურობა და სარგებლიანობა პაციენტებისთვის.¹³ პაციენტის დაცვის ანგარიშვალდებულება მკაცრად უნდა იქნას შესრულებული. ჯანდაცვის პროფესიონალებმა უნდა გააცნობიერონ თავიანთი როლები და პასუხისმგებლობები ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების გამოყენებისას, როგორცაა ChatGPT.¹⁴

3.3. გამჭვირვალობა და ახსნადობა

გამჭვირვალობა ალგორითმული ეთიკის ფუნდამენტური ასპექტია და ახსნადობა განიხილება, როგორც გამჭვირვალობის კომპონენტი. გამჭვირვალობა ეხება ღიაობას და სიცხადეს, თუ როგორ მოქმედებენ ალგორითმები და ხელოვნური ინტელექტის სისტემები, იღებენ გადაწყვეტილებებს და წარმოქმნიან შედეგებს. გამჭვირვალე ხელოვნური ინტელექტის სისტემა უზრუნველყოფს ღიაობას მის მუშაობაში, რაც საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს და დაინტერესებულ მხარეებს გააცნობიერონ ფაქტორები, რომლებიც იწვევს მის შედეგებს. ახსნადობა გულისხმობს ხელოვნური ინტელექტის სისტემის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებისა და რეკომენდაციების გასაგებად მიწოდების შესაძლებლობას. ახსნადობა აუცილებელია ჯანდაცვის პროფესიონალებისა და პაციენტებისათვის, რომ ენდონ ხელოვნური ინტელექტის სისტემებს და გააცნობიერონ მათი შედეგების მიზეზები. ალგორითმის ეთიკის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფით ხელოვნური ინტელექტის სისტემები, როგორცაა ChatGPT, უფრო ანგარიშვალდებული და ახსნადი ხდება. ახსნადობა იძლევა მიკერძოების, შეცდომების ან გაუთვალისწინებელი შედეგების იდენტიფიცირების საშუალებას და ხელს უწყობს მათი ეთიკური შედეგების შეფასებას. გარდა ამისა, გამჭვირვალობა და ახსნადობა ეხმარება მომხმარებლებსა და დაინტერესებულ მხარეებს შორის ნდობისა და მიმდებლობის ჩამოყალიბებას. ალგორითმის გამჭვირვალობა

13 Barstow, C., Shahan, B. and Roberts, M., 2018. Evaluating medical decision-making capacity in practice. *Am. Fam. Physician*, 1; 98 (1). გვ. 44. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30215955/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

14 Björk, J., Lynöe, N. and Juth, N., 2016. Empirical and philosophical analysis of physicians' judgments of medical indications. *Clinical Ethics*. 11 (4). გვ. 195. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5117119/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

ვირვალობა ჯანდაცვის პროფესიონალებს საშუალებას აძლევს, გაიგონ, თუ როგორ აყალიბებს ChatGPT თავის რეკომენდაციებს და საშუალებას აძლევს მათ, აუხსნან პროცესი პაციენტებს.

3.4. ვალიდაცია და შეფასება

ვალიდაცია და შეფასება ალგორითმული ეთიკის მნიშვნელოვანი კომპონენტებია. მისი მეშვეობით მკვლევარები და პრაქტიკოსები აფასებენ ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმების შესრულებას, სიზუსტეს და სანდობას. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია, ჯანდაცვის პროფესიონალების მიერ გენერირებული რეკომენდაციების სიზუსტის, სანდობისა და ეფექტურობის შეფასება და მათი შედარება დადგენილ კლინიკურ გაიდლაინებთან და საუკეთესო პრაქტიკასთან. აღნიშნული ხელს უწყობს სამართლიანობას, გამჭვირვალობასა და ანგარიშვალდებულებას ალგორითმული გადაწყვეტილების მიღებისას, რომლებიც აუმჯობესებს პაციენტის მომსახურების ხარისხს და შედეგებს.¹⁵

4. ინფორმაციის ეთიკა

ინფორმაციული ეთიკა ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის გამოყენებით მოიცავს მონაცემების პასუხისმგებელ და ეთიკურ დამუშავებას ChatGPT-ის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის სიზუსტის,

ვალიდობისა და ეფექტურობის უზრუნველსაყოფად.¹⁶

4.1. მონაცემთა მიკერძოება

მონაცემთა მიკერძოება გულისხმობს მიკერძოების არსებობას სასწავლო მონაცემებში, რომლებიც გამოიყენება ხელოვნური ინტელექტის მოდელების შესაქმნელად, რომლებიც შეიძლება არ წარმოადგენდეს რეალურ სამყაროს ან შეიძლება შეიცავდეს სისტემატურ მიკერძოებას. მონაცემთა მიკერძოებამ შეიძლება გამოიწვიოს ისეთი მდგომარეობა, როდესაც ხელოვნური ინტელექტის სისტემებმა მიიღონ არაზუსტი ან არასამართლიანი პროგნოზები ან გადაწყვეტილებები. ეს მიკერძოება შეიძლება უნებლიეთ იყოს ჩადებული მონაცემებში სხვადასხვა ფაქტორების გამო, როგორებიცაა: შერჩევის მეთოდები, მონაცემთა შეგროვების პროცესები ან მონაცემთა წყაროებში არსებული ადამიანის მიკერძოება. მონაცემთა მიკერძოებულობამ შეიძლება მიგვიყვანოს არასწორ შედეგებამდე და პროგნოზებამდე, რადგან მოდელი სწავლობს მიკერძოებულ მონაცემებს და აგრძელებს იმავე მიკერძოებას თავის შედეგებში. ხელოვნური ინტელექტის სისტემებში, მათ შორის ChatGPT, მონაცემთა მიკერძოება გამოწვეულია მონაცემებით, განსაკუთრებით პარასამედიცინო მკურნალობაში, როგორიცაა მკურნალობის გეგმების შემუშავება.¹⁷ თუ

15 Ueda, D. and others, 2024. Fairness of artificial intelligence in healthcare: review and recommendations. Jpn J Radiol. 42 (1). გვ. 9. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://link.springer.com/article/10.1007/s11604-023-01474-3>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

16 Alhur, AA., 2024. ChatGPT and health informatics: Navigating the future of digital healthcare. World Journal of Biology Pharmacy and Health Sciences, 19 (02), გვ. 113. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.30574/wjbpshs.2024.19.2.0474>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

17 Ferrara, E. 2024. Fairness and Bias in Artificial Intelligence: A Brief Survey of Sources, Impacts, and Mitigation Strategies. Sci, 6 (1), 3. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://doi.org/10.3390/sci6010003>> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

ChatGPT-ისთვის გამოყენებული მონაცემები მიკერძოებულია, ბოტმა შეიძლება უნებლიეთ გააგრძელოს ეს მიკერძოება.

4.2. ChatGPT-ის ვალიდობა

ვალიდობა ეხება ChatGPT-ის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის სიზუსტეს, სანდოობას და შესაბამისობას. ვინაიდან ChatGPT-ის მიერ გენერირებული კონტენტი პირდაპირ გავლენას ახდენს პაციენტების ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სიზუსტესა და სანდოობას, რათა თავიდან იქნას აცილებული პოტენციური ზიანი ან დეზინფორმაცია.¹⁸ ChatGPT-ის ყოვლისმომცველი ვალიდაცია მიიღწევა მხოლოდ ექსპერტების მიერ მონაცემთა დიდი ნაკრების დეტალური ანოტაციით, რაც გამოიწვევს მართლაც ღირებულ და სანდო მონაცემებს. თუმცა, ChatGPT-ის შემთხვევაში ხელმისაწვდომი წყაროს ინფორმაციის ნაკლებობა ართულებს პასუხების შემოწმებას. შედეგად, ChatGPT-ისთვის საჭირო მექანიკური ვალიდაცია მოითხოვს დიდ დროს და რესურსებს.

გარკვეული შეზღუდული ვალიდაციის მცდელობების მიუხედავად, ChatGPT კვლავ საჭიროებს შეცდომების შემდგომ კორექტირებას. ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის უსაფრთხო და ეფექტური გამოყენების უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია მოდელმა გაიაროს კლინიკური

ექსპერტების მიერ ანოტირებული და ექიმების მიერ დამოწმებული მონაცემების მნიშვნელოვანი რაოდენობა.¹⁹ ამ მკაცრი ვალიდაციის პროცესმა შეიძლება გაზარდოს ChatGPT-ის პასუხების სანდოობა, რომელიც საბოლოოდ სარგებელს მოუტანს პაციენტის მომსახურებას.

4.3. ChatGPT-ის ეფექტურობა

ჯანდაცვის სფეროში ChatGPT-ის ეფექტიანობა უკავშირდება ორ ძირითად საკითხს: სიზუსტე და შეზღუდვები.²⁰ სიზუსტე გულისხმობს ChatGPT-ის უნარს შექმნას სწორი და სანდო ინფორმაცია ან პასუხები ჯანდაცვის საკითხებთან დაკავშირებით. შეზღუდვები მოიცავს ChatGPT-ის შესაძლებლობების საზღვრებსა და ნაკლოვანებებს, როგორებიცაა: პოტენციური მიკერძოება, კონტექსტური გაგების ნაკლებობა ან რთული სამედიცინო სცენარების დამუშავების უუნარობა.

პირველ რიგში, ChatGPT-ს აქვს პოტენციური, მიაწოდოს ლოგიკურად თანმიმდევრული, მაგრამ არასწორი პასუხები ან არაზუსტი ინფორმაცია მისგან გამოძვარილი ტექსტის სიზუსტის გაცნობიერებული შეფასების უუნარობის გამო. ამიტომ, კლინიკისტებმა უნდა გამოიჩინონ სიფრთხილე და სრულად არ დაეყრდნონ ChatGPT-ის რჩევებს, ამის ნაცვლად, მათ უნდა აირჩიონ კლინიკურად შესაბამისი ინფორმაცია.

18 Fatima, A. and others, 2024. ChatGPT in medicine: A cross-disciplinary systematic review of ChatGPT's (artificial intelligence) role in research, clinical practice, education, and patient interaction. *Medicine (Baltimore)*. 103 (32), e39250. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39121303/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

19 Mu, Y. and He, D., 2024. The Potential Applications and Challenges of ChatGPT in the Medical Field. *Int J Gen Med*. 17, 821. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10929156/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

20 Dave, T., Athaluri, S.A. and Singh, S., 2023. ChatGPT in medicine: an overview of its applications, advantages, limitations, future prospects, and ethical considerations. *Front Artif Intell*. 4;6, 1169595. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10192861/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

მეორეც, მისი მონაცემების ბუნებიდან გამომდინარე, ChatGPT-ში ჩართულ ინფორმაცია შეიძლება იყოს არასრულყოფილი. ეს შეზღუდვა ეჭვს აჩენს მის შესაძლებლობაზე, უზრუნველყოს უახლესი და ყოვლისმომცველი ცნობები სამედიცინო კვლევების შესახებ. ამ პრობლემის გადასაჭრელად ChatGPT მუდმივად უნდა განახლდეს კლინიკური პრაქტიკის საჭიროებების შესაბამისად. ChatGPT რაც უფრო დაშორდება გამოგონილ სცენარებს და ფოკუსირდება ჯანდაცვის რეალურ კითხვებზე ეფექტური პასუხების გაცემას, მით შეუძლია გაზარდოს მისი სარგებლიანობა ექიმებისა და პაციენტების დასახმარებლად.²¹

5. დასკვნა

ChatGPT-მა მოიპოვა ფართო პოპულარობა მთელ მსოფლიოში. GPT-4-ის დანერგვით ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგია უპრეცედენტო ტემპებით ვითარდება. ეს სწრაფი პროგრესი მიუთითებს იმ მომავალზე, რომლის დროსაც ხელოვნური ინტელექტი აღემატება ადამიანის შესაძლებლობებს ინფორმაციის, მათ შორის ტექსტისა და გამოსახულების დამუშავებაში.

არსებობს შიში, რომ ხელოვნური ინტელექტი ჩაანაცვლებს სამედიცინო პროფესიონალებს, თუმცა შიში და ტექნოლოგიური განვითარების მიმართ წინააღმდეგობის გაწევა უსაფუძვლოა. ხელოვნური ინტელექტის გონივრულ გამოყენებას შეუძლია შეამციროს რუტინული, პროცედურული ამოცანების მოცულობა, რომლებიც ექიმებს საშუალებას აძლევს, უფრო მეტად ფოკუსირდნენ კრეატიულობაზე. მექანიკურ სწავლაზე

ფოკუსირების ნაცვლად ექიმებს შეუძლიათ გააუმჯობესონ თავიანთი კრიტიკული აზროვნების უნარები უფრო ფართოდ. ხელოვნური ინტელექტი შეიძლება გახდეს ჯანდაცვის განვითარების მამოძრავებელი ძალა, მაგრამ აუცილებელია მისი მკაცრი ეთიკური მონიტორინგი.

ხელოვნური ინტელექტი ჯანდაცვის სფეროში უნდა იცავდეს უმკაცრეს ეთიკურ სტანდარტებს, რათა უზრუნველყოს ისეთი ფუნდამენტური პრინციპების დაცვა, როგორებიცაა: კეთილგანწყობა, ზიანის არ მიყენება, სამედიცინო პატიოსნება და სამართლიანობა. ყოვლისმომცველმა ეთიკურმა გაიდლაინებმა შეიძლება უზრუნველყოს სამართლებრივი, ეთიკური, ალგორითმული და ინფორმაციული მხარდაჭერა პაციენტებისთვის, ექიმებისთვის და ჯანდაცვის მკვლევებისთვის. ძლიერი ეთიკური ჩარჩოს ჩამოყალიბებით, შესაძლებელია ხელოვნური ინტელექტის პოტენციალის გამოყენება და იმავდროულად ინდივიდების კეთილდღეობის დაცვა. მოსალოდნელია, რომ ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგია მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს მომავლის მედიცინაში, სადაც ხელოვნური ინტელექტი იქნება როგორც ღირებულ ინსტრუმენტი პაციენტის ჯანმრთელობის შედეგების გასაუმჯობესებლად.

21 Tan, S., Xin, X. and Wu, D., 2024. ChatGPT in medicine: prospects and challenges: a review article. *Int J Surg.* 110 (6), 3702. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38502861/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვერულავა, თ., 2024. ხელოვნური ინტელექტის როლი სამედიცინო მომსახურების განვითარებაში – ჯანდაცვის სისტემის კონტექსტი. ეკონომიკური პროფილი, 19, 1 (27). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <http://economicprofile.org/article/1374> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
2. ნამორაძე, ე., 2024. მედიცინის სფეროში ხელოვნური ინტელექტის დანერგვა. ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია, 8 (1). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://heconomic.cu.edu.ge/index.php/healthecosoc/article/view/7915> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
3. Alhur, A.A., 2024. ChatGPT and health informatics: Navigating the future of digital healthcare. World Journal of Biology Pharmacy and Health Sciences, 19 (02), 112–117. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://wjbphs.com/sites/default/files/WJBPHS-2024-0474.pdf> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
4. Barstow, C., Shahan, B. and Roberts, M. 2018. Evaluating medical decision-making capacity in practice. Am. Fam. Physician, 1;98 (1): 40-46. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30215955/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
5. Björk, J., Lynöe, N. and Juth, N., 2016. Empirical and philosophical analysis of physicians' judgments of medical indications. Clinical Ethics, 11(4), 190-199. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5117119/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
6. Dave, T., Athaluri, S.A. and Singh, S., 2023. ChatGPT in medicine: an overview of its applications, advantages, limitations, future prospects, and ethical considerations. Front Artif Intell. 4;6:1169595. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10192861/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
7. Fatima, A. and others, 2024. ChatGPT in medicine: A cross-disciplinary systematic review of ChatGPT's (artificial intelligence) role in research, clinical practice, education, and patient interaction. Medicine (Baltimore). 103(32):e39250. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39121303/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
8. Ferrara, E. 2024. Fairness and Bias in Artificial Intelligence: A Brief Survey of Sources, Impacts, and Mitigation Strategies. Sci, 6 (1), 3. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.3390/sci6010003> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
9. Haltaufderheide, J. and Ranisch, R. 2024. The ethics of ChatGPT in medicine and healthcare: a systematic review on Large Language Models (LLMs). npj Digit. Med. 7, 183. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1038/s41746-024-01157-x> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
10. Li, J., 2023. Security Implications of AI Chatbots in Health Care. J Med Internet Res. 28;25: e47551. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.jmir.org/2023/1/e47551/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
11. Mu, Y. and He, D., 2024. The Potential Applications and Challenges of ChatGPT in the Medical Field. Int J Gen Med. 17:817-826. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10929156/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
12. Muley, A., Muzumdar, P., Kurian, G. and Basyal, G. P., 2023. Risk of AI in Healthcare: A Comprehensive Literature Review and Study Framework. Asian Journal of Medicine and Health, 21 (10), 276–291. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.9734/ajmah/2023/v21i10903> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
13. Murdoch, B., 2021. Privacy and artificial intelligence: challenges for protecting health information in a new era. BMC Med Ethics. 15; 22 (1): 122. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://bmcmethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-021-00687-3> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
14. Neha, F., Bhati, D., Shukla, D. K. and Amiruzzaman, M., 2024. ChatGPT: Transforming Healthcare with AI. AI, 5(4), 2618-2650. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://>

- doi.org/10.3390/ai5040126 [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
15. Ryan, M. and Stahl, B.C., 2021. Artificial intelligence ethics guidelines for developers and users: clarifying their content and normative implications. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 19 (1), გვ. 61-86. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1108/JICES-12-2019-0138> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 16. Sauerbrei, A., and others, 2023. The impact of artificial intelligence on the person-centred, doctor-patient relationship: some problems and solutions. *BMC Med Inform Decis Mak* 23, 73. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1186/s12911-023-02162-y> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 17. SeyedAlinaghi, S., Mirzapour, P. and Mehraeen, E., 2024. ChatGPT in Healthcare Writing: Advantages and Limitations. *Health Inform Res*. 30 (4): 416-418. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11570662/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 18. Tan, S., Xin, X. and Wu, D. 2024. ChatGPT in medicine: prospects and challenges: a review article. *Int J Surg*. 110(6):3701-3706. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38502861/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 19. Ueda, D. and others, 2024. Fairness of artificial intelligence in healthcare: review and recommendations. *Jpn J Radiol*. 42(1). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11604-023-01474-3> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 20. Wang, C. and others, 2023. Ethical Considerations of Using ChatGPT in Health Care. *J Med Internet Res*. 11;25:e48009. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.jmir.org/2023/1/e48009/> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
 21. WHO. 2021. Ethics and governance of artificial intelligence for health. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240029200> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Alhur, AA., 2024. ChatGPT and health informatics: Navigating the future of digital healthcare. *World Journal of Biology Pharmacy and Health Sciences*, 19 (02), 112–117. [Online] available at <https://wjbphs.com/sites/default/files/WJBPHS-2024-0474.pdf> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
2. Barstow, C., Shahan, B. and Roberts, M., 2018. Evaluating medical decision-making capacity in practice. *Am. Fam. Physician*, 1; 98 (1): 40-46. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30215955/> (In English)
3. Björk, J., Lynöe, N. and Juth, N., 2016. Empirical and philosophical analysis of physicians' judgments of medical indications. *Clinical Ethics*. 11 (4), 190-199. [Online] available at <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5117119/> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
4. Dave, T., Athaluri, SA., Singh, S., 2023. ChatGPT in medicine: an overview of its applications, advantages, limitations, future prospects, and ethical considerations. *Front Artif Intell*. 4;6:1169595. [Online] available at <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10192861/> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
5. Fatima, A. and others, 2024. ChatGPT in medicine: A cross-disciplinary systematic review of ChatGPT's (artificial intelligence) role in research, clinical practice, education, and patient interaction. *Medicine (Baltimore)*. 103 (32): e39250. [Online] available at <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39121303/> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
6. Ferrara, E., 2024. Fairness and Bias in Artificial Intelligence: A Brief Survey of Sources, Impacts, and Mitigation Strategies. *Sci*, 6 (1), 3. [Online] available at: <https://doi.org/10.3390/sci6010003> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
7. Haltaufderheide, J. and Ranisch, R., 2024. The ethics of ChatGPT in medicine and healthcare: a systematic review on Large Language Models (LLMs). *npj Digit. Med*. 7, 183. [Online] available at: <https://doi.org/10.1038/s41746-024->

- 01157-x> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
8. Li, J., 2023. Security Implications of AI Chatbots in Health Care. *J Med Internet Res.* 28;25:e47551. [Online] available at: <<https://www.jmir.org/2023/1/e47551/>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 9. Mu, Y. and He, D., 2024. The Potential Applications and Challenges of ChatGPT in the Medical Field. *Int J Gen Med.* 17:817-826. [Online] available at: <<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10929156/>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 10. Muley, A., Muzumdar, P., Kurian, G. and Basyal, G. P., 2023. Risk of AI in Healthcare: A Comprehensive Literature Review and Study Framework. *Asian Journal of Medicine and Health,* 21(10), 276–291. [Online] available at: <<https://doi.org/10.9734/ajmah/2023/v21i10903>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 11. Murdoch, B., 2021. Privacy and artificial intelligence: challenges for protecting health information in a new era. *BMC Med Ethics.* 15;22(1):122. [Online] available at: <<https://bmcmethics.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12910-021-00687-3>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 12. Namoradze, E., 2024. Implementation of artificial intelligence in the field of medicine. *Health Policy, Economics and Sociology,* 8 (1). available at <<https://heconomic.cu.edu.ge/index.php/healthecosoc/article/view/7915>> [Accessed 10.11.2024]. (In Georgian)
 13. Neha, F., Bhati, D., Shukla, D. K. and Amiruzzaman, M. 2024. ChatGPT: Transforming Healthcare with AI. *AI,* 5(4), 2618-2650. [Online] available at <<https://doi.org/10.3390/ai5040126>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 14. Ryan, M. and Stahl, B.C. 2021. Artificial intelligence ethics guidelines for developers and users: clarifying their content and normative implications. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society,* 19 (1), pp. 61-86. [Online] available at <<https://doi.org/10.1108/JICES-12-2019-0138>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 15. Sauerbrei, A. and others, 2023. The impact of artificial intelligence on the person-centred, doctor-patient relationship: some problems and solutions. *BMC Med Inform Decis Mak* 23, 73. [Online] available at: <<https://doi.org/10.1186/s12911-023-02162-y>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 16. SeyedAlinaghi, S., Mirzapour, P. and Mehraeen, E., 2024. ChatGPT in Healthcare Writing: Advantages and Limitations. *Healthc Inform Res.* 30 (4): 416-418. [Online] available at <<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11570662/>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 17. Tan, S., Xin, X. and Wu, D., 2024. ChatGPT in medicine: prospects and challenges: a review article. *Int J Surg.* 110 (6): 3701-3706. [Online] available at: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38502861/>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 18. Ueda, D. and others, 2024. Fairness of artificial intelligence in healthcare: review and recommendations. *Jpn J Radiol.* 42 (1). [Online] available at: <<https://link.springer.com/article/10.1007/s11604-023-01474-3>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 19. Verulava, T., 2024. The role of artificial intelligence in the development of medical services – the context of the health care system. *Economic Profile,* 19, 1 (27). available at <<http://economicprofile.org/article/1374>> [Accessed 10.11.2024]. (In Georgian)
 20. Wang, C. And others, 2023. Ethical Considerations of Using ChatGPT in Health Care. *J Med Internet Res.* 11;25:e48009. [Online] available at: <<https://www.jmir.org/2023/1/e48009/>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)
 21. WHO., 2021. Ethics and governance of artificial intelligence for health. [Online] available at: <<https://www.who.int/publications/item/9789240029200>> [Accessed 10.11.2024]. (In English)

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ძირითადი სამართლებრივი მოდელები და რეგულირების თანამედროვე გამოწვევები: შედარებითი ანალიზი

სალომე დოლიძე

კრივოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის დოქტორანტი, სსიპ საზოგადოებრივი მაუწყებლის აჭარის ტელევიზიისა და რადიოს იურისტი, ქ. ბათუმის მუნიციპალიტეტის მერიის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ოფიცერი, სსიპ – სასწავლო უნივერსიტეტი – ბათუმის სახელმწიფო საზღვაო აკადემიის მონვეული მასწავლებელი, საქართველო, ბათუმი

ელ. ფოსტა: salome.dolidze92@gmail.com

აბსტრაქტი

ციფრული ტრანსფორმაციის ეპოქაში პერსონალურ მონაცემთა დაცვა წარმოადგენს ფუნდამენტურ გამოწვევას. წინამდებარე კვლევა მიზნად ისახავს პერსონალურ მონაცემთა კატეგორიზაციისა და მათი დაცვის საკანონმდებლო რეგულირების კომპარატიული ანალიზის წარმოდგენას გლობალურ კონტექსტში, რაც მოიცავს როგორც არსებული რეგულაციების ეფექტიანობის შეფასებას, ისე პერსპექტიული გამოწვევების იდენტიფიცირებას.

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს კომპარატიული სამართლებრივი ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც დეტალურადაა შესწავლილი მრავალი იურისდიქციის საკანონმდებლო მიდგომა, განსაკუთრებული აქცენტით მონაცემთა დაცვის ზოგად რეგულაციასა (GDPR) და მისი იმპლემენტაციის პრაქტიკაზე. კვლევის შედეგად იდენტიფიცირებულია პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამი ფუნდამენტური მოდელი: ევროპული, რომელიც ხასიათდება მკაცრი მარეგულირებელი ჩარჩოთი და მონაცემთა სუბიექტების უფლებების მაღალი სტანდარტით; ამერიკული, რომელიც ეფუძნება სექტორულ რეგულირებას; და აზიური, რომელიც წარმოადგენს ჰიბრიდულ მოდელს კულტურული სპეციფიკის გათვალისწინებით.

კვლევამ გამოავლინა მნიშვნელოვანი გამოწვევები ტექნოლოგიური პროგრესისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ოპტიმალური ბალანსის მიღწევის კუთხით, განსაკუთრებით ხელოვნური ინტელექტის, დიდი მონაცემებისა და ციფრული პლატფორმების კონტექსტში. კვლევის შედეგები პრაქტიკულ ღირებულებას წარმოადგენს როგორც საკანონმდებლო პოლიტიკის ფორმირების, ისე ორგანიზაციული მონაცემთა დაცვის სტრატეგიების შემუშავების პროცესში. დასკვნის სახით, კვლევა ადასტურებს ჰოლისტიკური მიდგომის იმპერატიულობას, რომელიც აერთიანებს ნორმატიულ რეგულირებას, ტექნოლოგიურ ინოვაციებსა და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებას მონაცემთა დაცვის კულტურის განვითარებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: პირადი ინფორმაცია, ციფრული ტრანსფორმაცია, საკანონმდებლო რეგულირება

MAIN LEGAL MODELS OF PERSONAL DATA PROTECTION AND MODERN CHALLENGES OF THE REGULATION: A COMPARATIVE ANALYSIS

Salome Dolidze

PhD student of the School of Law at Grigol Robakidze University, Lawyer at the Legal Support Service of the Adjara Public Broadcaster TV and Radio, Personal Data Protection Officer at Batumi City Hall, Invited Lecturer at LEPL – Teaching University – Batumi State Maritime Academy, Georgia, Batumi

Email: salome.dolidze92@gmail.com

ABSTRACT

In the era of digital transformation, personal data protection represents a fundamental challenge. This research aims to present a comparative analysis of personal data categorization and its legislative regulation in a global context, which includes both evaluating the effectiveness of existing regulations and identifying prospective challenges.

The research methodology is based on comparative legal analysis, through which legislative approaches across multiple jurisdictions have been thoroughly examined, with particular emphasis on the General Data Protection Regulation (GDPR) and its implementation practices. The research has identified three fundamental models of personal data protection: the European model, characterized by a strict regulatory framework and high standards of data subjects' rights; the American model, based on sectoral regulation; and the Asian model, which represents a hybrid approach considering cultural specificities.

The study has revealed significant challenges in achieving an optimal balance between technological progress and privacy protection, particularly in the context of artificial intelligence, big data, and digital platforms. The research findings have practical value for both legislative policy formation and the development of organizational data protection strategies. In conclusion, the study confirms the imperativeness of a holistic approach that combines normative regulation, technological innovation, and public awareness raising for the development of a data protection culture.

KEYWORDS: Personal information, Digital transformation, Regulatory framework

შესავალი

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს თანამედროვე ციფრულ ეპოქაში, სადაც ყოველდღიური ონლაინ აქტივობების შედეგად იქმნება უზარმაზარი მოცულობის პერსონალური ინფორმაცია. კვლევის მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის გლობალური მიდგომების სისტემური ანალიზი და თანამედროვე გამოწვევების იდენტიფიცირება.

კვლევის საგანია პერსონალურ მონაცემთა კატეგორიზაცია და მათი დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები სხვადასხვა იურისდიქციაში. კვლევის მიზანია პერსონალურ მონაცემთა დაცვის არსებული მოდელების შედარებითი ანალიზი და თანამედროვე გამოწვევების იდენტიფიცირება. ძირითად ამოცანებს წარმოადგენს: პერსონალურ მონაცემთა კატეგორიების სისტემატიზაცია, საკანონმდებლო რეგულირების მოდელების შედარებითი ანალიზი და თანამედროვე ტექნოლოგიური გამოწვევების შესწავლა.

კვლევის თეორიული მნიშვნელობა მდგომარეობს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სფეროში არსებული მიდგომების სისტემატიზაციაში, ხოლო პრაქტიკული მნიშვნელობა ვლინდება კვლევის შედეგების გამოყენების შესაძლებლობაში როგორც საკანონმდებლო პოლიტიკის შემუშავებისას, ისე ორგანიზაციული მონაცემთა დაცვის სტრატეგიების დაგეგმვისას.

მოცემული კვლევა შერეული მეთოდოლოგიის პრინციპებს ეყრდნობა, რაც გულისხმობს თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების ინტეგრირებულ გამოყენებას. კვლევის მეთოდოლოგიური ჩარჩო მოიცავს დოკუმენტური ანალიზის კომპლექსურ სტრატეგიას, რომლის მთავარი მიმართულებებია:

დოკუმენტების სისტემური შესწავლა, რომელიც გულისხმობს „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის სიღრმისეულ ანალიზს, GDPR-თან შედარებით შესწავლას და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების კომპარატიულ კვლევას.

წყაროთა მრავალფეროვნება უზრუნველყოფილია ოფიციალური საკანონმდებლო დოკუმენტების, საერთაშორისო ანგარიშებისა და კვლევების ინტეგრირებული გამოყენებით.

კვლევის შეზღუდვები მკაფიოდ არის განსაზღვრული: დროითი ჩარჩო მოიცავს 2020-2023 წლებს, გამოყენებულ იქნა მხოლოდ ხელმისაწვდომი საჯარო წყაროები, ხოლო ანალიზი დაეფუძნა პირველად და მეორად წყაროებს.

მონაცემთა ანალიზი ეფუძნება რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებულ მეთოდს: კონტენტ-ანალიზს, შედარებით ანალიზსა და დოკუმენტების სისტემურ ინტერპრეტაციას.

პერსონალური მონაცემები: ძირითადი ცნებები და კატეგორიები

თანამედროვე საინფორმაციო სამყაროში პერსონალური მონაცემი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ცნებას, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას. მაგრამ რას წარმოადგენს პერსონალური მონაცემი და როგორია მისი ძირითადი მახასიათებლები?

პერსონალური მონაცემი არის ნებისმიერი სახის ინფორმაცია, რომელიც საშუალებას იძლევა, პირდაპირ ან არაპირდაპირ, მოხდეს კონკრეტული ადამიანის იდენტიფიცირება. ეს შეიძლება იყოს როგორც მარტივი საიდენტიფიკაციო ინფორმაცია, ისე რთული, კომპლექსური

მონაცემების ერთობლიობა, რომელიც აღწერს პიროვნების სხვადასხვა მახასიათებელს.¹

პერსონალური მონაცემები იყოფა ორ ძირითად კატეგორიად: ზოგადი და განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები.²

ზოგადი კატეგორიის მონაცემებში შედის ისეთი ინფორმაცია, როგორიცაა:

- სახელი და გვარი – პიროვნების პირველადი საიდენტიფიკაციო მონაცემი;
- დაბადების თარიღი – რომელიც განსაზღვრავს პირის ასაკს;
- საცხოვრებელი მისამართი – პირის ადგილმდებარეობის მაჩვენებელი;
- საკონტაქტო ინფორმაცია – ტელეფონის ნომერი და ელექტრონული ფოსტა;
- განათლებასთან დაკავშირებული მონაცემები;
- სამუშაო გამოცდილება და პროფესიული საქმიანობა.³
- განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები მოიცავს უფრო სენსიტიურ ინფორმაციას:
- ჯანმრთელობის მდგომარეობა და სამედიცინო ისტორია;
- რელიგიური და პოლიტიკური შეხედულებები;
- ეთნიკური და რასობრივი წარმომავლობა;
- გენეტიკური და ბიომეტრიული მონაცემები;

- სექსუალური ორიენტაცია;
- ნასამართლეობა და ადმინისტრაციული სახდელები.⁴

„პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციის“ მსგავსად, ითვალისწინებს პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების პრინციპებს, რომლებიც იმაზე მიუთითებს, რომ პერსონალური მონაცემების დამუშავება უნდა ხდებოდეს გარკვეული პრინციპების დაცვით:

- კანონიერება და სამართლიანობა – მონაცემები უნდა დამუშავდეს კანონის ფარგლებში;
- გამჭვირვალობა – მონაცემთა სუბიექტისთვის ნათელი უნდა იყოს დამუშავების პროცესი;
- მიზნობრიობა – მონაცემები უნდა შეგროვდეს მხოლოდ კონკრეტული, ნათლად განსაზღვრული მიზნებისთვის;
- მონაცემთა მინიმუზაცია – უნდა დამუშავდეს მხოლოდ აუცილებელი მოცულობის მონაცემები;
- სიზუსტე – მონაცემები უნდა იყოს ზუსტი და საჭიროების შემთხვევაში განახლებული.⁵

პერსონალურ მონაცემთა დაცვა წარმოადგენს მუდმივად განვითარებად სფეროს, რომელიც მოითხოვს როგორც საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფას, ისე ტექნოლოგიური დაცვის მექანიზმების განვითარებას. თითოეული ადამიანის პასუ-

1 ბერიძე, მ., 2023. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები ციფრულ ეპოქაში. სამართლის ჟურნალი, 2 (15), გვ. 78.

2 Schwartz, P., 2023. Personal Data Protection Law in a Global Context. 4th Edition. Berlin: Springer Publishing, გვ. 45.

3 გიორგაძე, ნ., 2023. პერსონალური მონაცემების კატეგორიზაცია და დაცვის მექანიზმები. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1(25), გვ. 45.

4 Kuner, C., 2022. International Data Privacy Law. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press, გვ. 123.

5 პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=2>> [წვდომის თარიღი 30.10. 2024].

ხისმგებლობაა, იცოდეს და დაიცვას საკუთარი პერსონალური მონაცემები, ხოლო ორგანიზაციები ვალდებული არიან, უზრუნველყონ მათ ხელთ არსებული პერსონალური მონაცემების სათანადო დაცვა.

პერსონალურ მონაცემთა კლასიფიკაცია სცილდება მხოლოდ ზოგად და განსაკუთრებულ კატეგორიებს. თანამედროვე მიდგომით, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მონაცემთა იდენტიფიცირების ხარისხს. პირდაპირი საიდენტიფიკაციო მონაცემები, როგორებიცაა: პირადი ნომერი ან პასპორტის მონაცემები, დაუყოვნებლივ იძლევა პიროვნების იდენტიფიცირების საშუალებას. არაპირდაპირი საიდენტიფიკაციო მონაცემები კი, მაგალითად, გეოლოკაცია ან ონლაინ ქცევის ისტორია, მხოლოდ სხვა მონაცემებთან კომბინაციაში ქმნის იდენტიფიცირების შესაძლებლობას.⁶

განსაკუთრებით საყურადღებოა დინამიკური მონაცემების როლი. ჩვენი ყოველდღიური ონლაინ აქტივობა – საძიებო სისტემაში შეყვანილი მოთხოვნებიდან დაწყებული, სოციალურ მედიაში გატარებული დროით დამთავრებული – ქმნის უნიკალურ ციფრულ პორტრეტს. ეს ე.წ. „ციფრული კვალი“ ხშირად უფრო მეტ ინფორმაციას გვაწვდის ადამიანზე, ვიდრე სტატიკური საიდენტიფიკაციო მონაცემები.⁷

მონაცემთა დაცვის სფეროში მნიშვნელოვან წინგადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (GDPR), რომელმაც

გლობალური სტანდარტი დაამკვიდრა. GDPR-ის მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მონაცემთა დამუშავების სამართლებრივი საფუძვლების კუთხით. რეგულაცია განსაზღვრავს ექვს ძირითად საფუძველს: თანხმობას, სახელმეკრულე-ბო ვალდებულებას, კანონიერ ინტერესს, სამართლებრივ მოვალეობას, სასიცოცხლო და საჯარო ინტერესებს.⁸

თანამედროვე ტექნოლოგიური განვითარება ახალ გამოწვევებს წარმოშობს მონაცემთა დაცვის სფეროში, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ხელოვნური ინტელექტის (AI) სისტემების გავრცელებასთან დაკავშირებით.⁹

AI-სისტემები დღეისათვის აგროვებენ და ამუშავებენ უზარმაზარი მოცულობის პერსონალურ მონაცემებს, რაც მნიშვნელოვან რისკებს წარმოქმნის. მაგალითად, სოციალური მედიის ალგორითმები პროფილირების გზით აგროვებენ მომხმარებლების ქცევით მოდულებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს კომპანიებს მიიღონ ისეთი ინფორმაცია, რომლის პირდაპირ მოთხოვნაც არ მომხდარა. Facebook-Cambridge Analytica-ს სკანდალი ნათლად წარმოაჩენს, თუ რა მასშტაბის მონაცემთა გაჟონვა შეიძლება მოხდეს AI სისტემებისა და მათი არასათანადო გამოყენების შედეგად.¹⁰

ხელოვნური ინტელექტის მიერ მონაცემთა დამუშავების ძირითადი რისკებია:

- ავტომატიზირებული გადაწყვეტილებების მიღება, რომელიც შეიძლება დისკრიმინაციული იყოს;

6 Kuner, C., 2022. International Data Privacy Law. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press, გვ. 123.

7 ბერიძე, მ., 2023. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები ციფრულ ეპოქაში. სამართლის ჟურნალი, 2(15), გვ. 78.

8 Volker, J. and Borges, D., 2023. GDPR: A Practical Guide. 2nd Edition. London: Routledge Publishing. გვ. 78.

9 Rosnagel, A., 2022. European Data Protection Law. 5th Edition. Munich: Beck Publishing, გვ. 234.

10 Smith, J., 2024. Cybersecurity and Personal Data. 1st Edition. New York: Wiley Publishing, გვ. 145.

- პერსონალური მონაცემების არაკონტროლირებადი პროფილირება;
- მონაცემთა კონფიდენციალურობის დარღვევა.

ნივთების ინტერნეტი (IoT) კიდევ ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. ჭკვიანი მოწყობილობები – სმარტ საათებიდან საშინაო ტექნიკამდე – აგროვებენ მომხმარებლების შესახებ დეტალურ ინფორმაციას, მათ შორის ჯანმრთელობის, ადგილმდებარეობისა და ყოველდღიური ქცევის შესახებ. მაგალითად, ჭკვიანი თერმომეტრი არა მხოლოდ ტემპერატურას ზომავს, არამედ იძლევა ინფორმაციას სახლში ყოფნის დროისა და ჩვევების შესახებ.

კვანტური გამოთვლები პოტენციურად შეიძლება გახდეს არსებული კრიპტოგრაფიული სისტემების დაშლის საშუალება, რაც კიბერუსაფრთხოების მთავარ გამოწვევად რჩება. კვანტური კომპიუტერები შეძლებენ დღევანდელი დაშიფვრის ალგორითმების გატეხვას, რაც პრაქტიკულად ნიშნავს არსებული მონაცემთა დაცვის სისტემების სრულ გადაფასებას.

მონაცემთა სუბიექტების უფლებები თანდათანობით ფართოვდება. თანამედროვე კანონმდებლობა ითვალისწინებს არა მხოლოდ ინფორმაციაზე წვდომისა და მისი წაშლის უფლებას, არამედ მონაცემთა პორტირების შესაძლებლობასაც. ეს ნიშნავს, რომ მომხმარებელს შეუძლია მოითხოვოს საკუთარი მონაცემების გადატანა ერთი სერვისის მიმწოდებლიდან მეორესთან.

ორგანიზაციების პასუხისმგებლობა მონაცემთა დაცვის კუთხით მუდმივად იზრდება. მონაცემთა დაცვის ოფიცრის პოზიცია სავალდებულო ხდება მსხვილი ორგანიზაციებისათვის. აუცილებელია

შიდა პოლიტიკისა და პროცედურების შემუშავება, თანამშრომელთა რეგულარული გადამზადება და ცნობიერების ამაღლება.

მომავალში კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახდება ბალანსის დაცვა ტექნოლოგიურ პროგრესსა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას შორის. ეს მოითხოვს როგორც საკანონმდებლო ბაზის მუდმივ განახლებას, ისე ტექნოლოგიური დაცვის მექანიზმების სრულყოფას და, რაც მთავარია, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას აღნიშნულ საკითხებთან მიმართებით.¹¹

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკანონმდებლო ჩარჩო: შედარებით სამართლებრივი ანალიზი

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართლებრივი რეგულირება მსოფლიოს სხვადასხვა იურისდიქციაში განსხვავებულ მიდგომებს ეფუძნება. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა სამი ძირითადი მოდელის – ევროპული, ამერიკული და აზიური მიდგომების შედარებითი ანალიზი.

ევროპული კავშირის მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (GDPR) წარმოადგენს ყველაზე კომპლექსურ და მკაცრ საკანონმდებლო ჩარჩოს. GDPR-ის ფუნდამენტური პრინციპები – კანონიერება, სამართლიანობა და გამჭვირვალობა – ქმნის მყარ საფუძველს მონაცემთა დაცვისთვის. რეგულაცია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მონაცემთა დამუშავების სამართლებრივ საფუძვლებს და სუბიექტთა უფლებების დაცვას.¹²

11 Anderson, R., 2023. Security Engineering: Principles and Practice. 4th Edition. Boston: Pearson Publishing, გვ. 445.

12 Rosnagel, A., 2022. European Data Protection Law. 5th Edition. Munich: Beck Publishing, გვ. 234.

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის გლობალური სტანდარტების შედარებისას, ორი მნიშვნელოვანი სამართლებრივი აქტი გამოიყოფა – ევროპის მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (GDPR) და კალიფორნიის მომხმარებელთა პრაივაცი აქტი (CCPA). მიუხედავად იმისა, რომ ორივე აქტი მიზნად ისახავს მომხმარებელთა პერსონალური მონაცემების დაცვას, მათ შორის არსებობს მნიშვნელოვანი კონცეპტუალური და პრაქტიკული განსხვავებები.

GDPR წარმოადგენს უფრო ფართო, კომპლექსურ რეგულაციას, რომელიც ვრცელდება ნებისმიერ კომპანიაზე, რომელიც ამუშავებს ევროკავშირის მოქალაქეების პერსონალურ მონაცემებს, მიუხედავად იმისა, თუ სად არის ეს კომპანია დაფუძნებული. აღნიშნული რეგულაცია პრინციპული მიდგომით გამოირჩევა – მომხმარებლის უფლებები ადიქმება როგორც ფუნდამენტური ადამიანური უფლება.

CCPA, თავის მხრივ, უფრო მეტად კონცენტრირებულია კალიფორნიის რეზიდენტების პერსონალური ინფორმაციის დაცვაზე და ძირითად აქცენტს აკეთებს მონაცემთა კომერციული გაყიდვის კონტროლზე. მნიშვნელოვანი განსხვავება იმაში გვაქვს, რომ CCPA მეტ უფლებამოსილებას აძლევს მომხმარებელს საკუთარი მონაცემების გაყიდვის შეჩერების კუთხით.

მსგავსი კანონმდებლობის არსებობა ცხადყოფს, რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვა გლობალური გამოწვევაა, რომელიც მუდმივ სრულყოფას საჭიროებს ტექნოლოგიური პროგრესის კვალდაკვალ.

მთავარი განსხვავებები შეიძლება წარმოვადგინოთ შემდეგი მიმართულებებით:

1. მოქმედების არეალი:

- GDPR – გლობალური მასშტაბი, ევროკავშირის მოქალაქეების მონაცემები;
 - CCPA – კალიფორნიის რეზიდენტების მონაცემები;
2. მონაცემთა სუბიექტის უფლებები:
- GDPR – უფლება მიიღოს ინფორმაცია, წაშალოს, გადაიტანოს მონაცემები;
 - CCPA – უფლება გაეცნოს, წაშალოს, შეზღუდოს მონაცემთა გაყიდვა;
 - სანქციები:
 - GDPR – ჯარიმა 20 მლნ. ევრომდე ან კომპანიის გლობალური ბრუნვის 4%-მდე;
 - CCPA – \$100-დან \$7,500-მდე თითოეულ დარღვევაზე.

საბოლოო ჯამში, ორივე კანონი მიზნად ისახავს მომხმარებლის პერსონალური მონაცემების დაცვას, თუმცა განსხვავებული მიდგომებით და სამართლებრივი მექანიზმებით.¹³

აზიური მოდელი წარმოადგენს ჰიბრიდულ მიდგომას. იაპონიის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის აქტი (APPI) და სამხრეთ კორეის პერსონალური ინფორმაციის დაცვის აქტი (PIPA) ევროპულ მიდგომას ეფუძნება, თუმცა ადგილობრივი სპეციფიკის გათვალისწინებით. ჩინეთის პერსონალური ინფორმაციის დაცვის კანონი (PIPL) კი აერთიანებს GDPR-ის ელემენტებს ეროვნული უსაფრთხოების მკაცრ მოთხოვნებთან.¹⁴

საქართველოს კანონმდებლობა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სფეროში მნიშვნელოვნად დაუახლოვდა ევროპულ სტანდარტებს. „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი ეფუძნება GDPR-ის ძირითად პრინციპებს,

13 Schwartz, A. and Page, M., 2024. Global Perspectives on Data Protection: A Comparative Analysis. 1st Edition. The Hague: Kluwer Publishing, გვ. 178.

14 Greenleaf, G., 2023. Asian Data Privacy Laws and Comparative Analysis. 2nd Edition. Oxford: Oxford University Press, გვ. 234.

თუმცა გააჩნია გარკვეული თავისებურებები.

2023 წლის ბოლოს მიღებული კანონი პრაქტიკულად სრულად ასახავს ევროპული რეგულაციის მოთხოვნებს, მაგრამ ადაპტირებულია ქართული სამართლებრივი კონტექსტისთვის. კანონის მთავარი სიახლეები მოიცავს:

- მონაცემთა სუბიექტის უფლებების გაფართოებას;
- მონაცემთა დამუშავების პროცესის გამჭვირვალობის გაზრდას;
- პერსონალურ მონაცემთა დაცვის მკაცრი სტანდარტების დანერგვას;
- ციფრულ გარემოში პრაივაციის დაცვის გარანტიების გაძლიერებას.

კანონი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ისეთ საკვანძო საკითხებს, როგორებიცაა: მონაცემთა დამუშავების კანონიერება, მიზნობრიობა და პროპორციულობა, რომლებიც სრულად შეესაბამება GDPR-ის ძირითად პრინციპებს.

აღნიშნული სამართლებრივი დოკუმენტი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ეტაპს საქართველოს მონაცემთა დაცვის სამართლებრივი ჩარჩოს სრულყოფის გზაზე, რომელიც ქვეყნის ციფრული ეკონომიკის განვითარებისა და საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის პროცესს ხელს უწყობს.¹⁵

მონაცემთა ტრანსსასაზღვრო გადაცემა წარმოადგენს განსაკუთრებულ გამოწვევას თანამედროვე ციფრულ სამყაროში. GDPR-ის ადეკვატურობის გადაწყვეტილებები, სტანდარტული სახელშეკრულებო დებულებები (SCCs) და კორპორაციული სავალდებულო წესები (BCRs) ქმნიან საერთაშორისო მონა-

ცემთა გადაცემის სამართლებრივ საფუძველს.¹⁶

სანქციების სისტემაც მნიშვნელოვნად განსხვავდება იურისდიქციების მიხედვით. GDPR ითვალისწინებს განსაკუთრებით მკაცრ ჯარიმებს – გლობალური წლიური ბრუნვის 4%-მდე, მაშინ, როცა სხვა იურისდიქციებში სანქციები შედარებით მსუბუქია.¹⁷

მიუხედავად განსხვავებული მიდგომებისა, შეიმჩნევა გარკვეული კონვერგენცია გლობალურ დონეზე. GDPR-ის გავლენით, მრავალი ქვეყანა ცდილობს საკუთარი კანონმდებლობის ჰარმონიზაციას ევროპულ სტანდარტებთან, რაც ხელს უწყობს მონაცემთა დაცვის უნიფიცირებული მიდგომის ჩამოყალიბებას.

დასკვნა

თანამედროვე ციფრული ეპოქის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას პერსონალურ მონაცემთა დაცვა წარმოადგენს. წინამდებარე კვლევის საფუძველზე გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი.

პერსონალური მონაცემები, როგორც „ციფრული ოქრო“, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თანამედროვე სამყაროში. ყოველდღიური ონლაინაქტივობების შედეგად დატოვებული ციფრული კვალი ქმნის მნიშვნელოვან საინფორმაციო ბაზას, რომელიც კიბერდანაშაულის მათალი რისკის ქვეშ დგას თანამედროვე დახვეწილი თავდასხმის მეთოდების გათვალისწინებით.

მონაცემთა კატეგორიზაციის თვალსა-

15 ვაშაკიძე, გ., 2022. GDPR-ის გავლენა საქართველოს საკანონმდებლო სივრცეზე. სამართალი და მსოფლიო, 3(18), გვ. 89.

16 კუხიანიძე, თ., 2022. მონაცემთა დაცვის ევროპული და ამერიკული მოდელების შედარებითი ანალიზი. მართლმსაჯულება და კანონი, 4(56), გვ. 112.

17 Rosnagel, A., 2022. European Data Protection Law. 5th Edition. Munich: Beck Publishing, გვ. 234.

ზრისით, გამოიყოფა ზოგადი კატეგორიის საიდენტიფიკაციო ინფორმაცია და განსაკუთრებული კატეგორიის სენსიტიური მონაცემები. ამასთან, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს დინამიური მონაცემები, რომლებიც ციფრული კვალის სახით გროვდება.

საკანონმდებლო რეგულირების კუთხით, მსოფლიოში გამოიკვეთა სამი ძირითადი მოდელი: ევროპული ყოვლისმომცველი მიდგომა (GDPR), ამერიკული სექტორული რეგულირება და აზიური ჰიბრიდული მოდელი. საქართველოს კანონმდებლობა თანდათანობით უახლოვდება ევროპულ სტანდარტებს.

თანამედროვე გამოწვევებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიური პროგრესისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ბალანსის დაცვა. ასევე აქტუალურია ტრანსსასაზღვრო მონაცემთა გადაცემის რეგულირება და ახალი ტექნოლოგიების (ხელოვნური ინტელექტი, საგანთა ინტერნეტი, ბლოკჩეინი) გავლენა მონაცემთა დაცვაზე.

მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს სხვადასხვა იურისდიქციაში არსებული სანქციების სისტემების განსხვავებულობაც.

სამომავლო ტენდენციების ანალიზი ცხადყოფს გლობალური სტანდარტების ჰარმონიზაციისკენ სწრაფვას. ამჟამად მონაცემთა დაცვის მექანიზმების მუდმივი განახლების საჭიროება და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების მნიშვნელობა.

კვლევის შედეგები მიუთითებს, რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვა საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს საკანონმდებლო რეგულირებას, ტექნოლოგიურ გადაწყვეტილებებსა და საზოგადოების აქტიურ ჩართულობას. გლობალური ტენდენცია მიემართება უფრო მკაცრი და უნიფიცირებული სტანდარტების დამკვიდრებისკენ, რაც აუცილებელია ციფრულ ეპოქაში მოქალაქეთა უფლებების სათანადო დაცვის უზრუნველსაყოფად.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ბერიძე, მ., 2023. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები ციფრულ ეპოქაში. სამართლის ჟურნალი, 2(15).
- გიორგაძე, ნ., 2023. პერსონალური მონაცემების კატეგორიზაცია და დაცვის მექანიზმები. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1(25).
- ვაშაიძე, გ., 2022. GDPR-ის გავლენა საქართველოს საკანონმდებლო სივრცეზე. სამართალი და მსოფლიო, 3(18).
- კუხიანიძე, თ., 2022. მონაცემთა დაცვის ევროპული და ამერიკული მოდელების შედარებითი ანალიზი. მართლმსაჯულება და კანონი, 4(56).
- ჯავახიშვილი, დ., 2023. მონაცემთა დაცვის ოფიცრის როლი თანამედროვე ორგანიზაციებში. ადამიანი და კონსტიტუცია, 2(12).
- Anderson, R., 2023. Security Engineering: Principles and Practice. 4th Edition. Boston: Pearson Publishing.
- Greenleaf, G., 2023. Asian Data Privacy Laws and Comparative Analysis. 2nd Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Hildebrandt, M., 2022. Data Categorization in the Digital Age. 1st Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuner, C., 2022. International Data Privacy Law. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Mayer-Schonberger, V. and Cukier, K., 2023. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. 3rd Edition.

London: John Murray Publishing.

11. Rosnagel, A., 2022. European Data Protection Law. 5th Edition. Munich: Beck Publishing.
12. Schwartz, A. and Page, M., 2024. Global Perspectives on Data Protection: A Comparative Analysis. 1st Edition. The Hague: Kluwer Publishing.
13. Schwartz, P., 2023. Personal Data Protection Law in a Global Context. 4th Edition. Berlin: Springer Publishing.
14. Smith, J., 2024. Cybersecurity and Personal Data. 1st Edition. New York: Wiley Publishing.
15. Volker, J. and Borges, D., 2023. GDPR: A Practical Guide. 2nd Edition. London: Routledge Publishing.

ინტერნეტ რესურსი:

1. ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2016 წლის 27 აპრილის რეგულაცია (EU) 2016/679 პერსონალურ მონაცემთა დამუშავებისას ფიზიკურ პირთა დაცვისა და ასეთი მონაცემების თავისუფალი მიმოცვლის შესახებ, რომელიც აუქმებს 95/46/EC დირექტივას (მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://pdps.ge/files/content/GDPR-%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%92%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98_1711614354.pdf – [წვდომის თარიღი 26.10.2024].

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/document/view/30346?publication=36> [წვდომის თარიღი 21.10.2024].
2. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ საქართველოს კანონი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=2> [წვდომის თარიღი 30.10.2024].
3. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0> [წვდომის თარიღი 25.10.2024].

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Anderson, R., 2023. Security Engineering: Principles and Practice. 4th Edition. Boston: Pearson Publishing. (in English)
2. Beridze, M., 2023. Modern Challenges of Personal Data Protection in the Digital Era. Law Journal, 2(15). (in Georgian)
3. Giorgadze, N., 2023. Categorization of Personal Data and Protection Mechanisms. Georgian Law Review, 1(25). (in Georgian)
4. Greenleaf, G., 2023. Asian Data Privacy Laws and Comparative Analysis. 2nd Edition. Oxford: Oxford University Press. (in English)
5. Hildebrandt, M., 2022. Data Categorization in the Digital Age. 1st Edition. Cambridge: Cambridge University Press. (in English)
6. Javakhishvili, D., 2023. The Role of Data Protection Officer in Modern Organizations. Human and Constitution, 2(12). (in Georgian)
7. Kukhianidze, T., 2022. Comparative Analysis of European and American Data Protection Models. Justice and Law, 4(56). (in Georgian)
8. Kuner, C., 2022. International Data Privacy Law. 3rd Edition. Oxford: Oxford University Press.
9. Mayer-Schonberger, V. and Cukier, K., 2023. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. 3rd Edition. London: John Murray Publishing. (in English)
10. Rosnagel, A., 2022. European Data Protection Law. 5th Edition. Munich: Beck Publishing. (in English)
11. Schwartz, A. and Page, M., 2024. Global Perspectives on Data Protection: A Comparative Analysis. 1st Edition. The Hague: Kluwer Publishing. (in English)
12. Schwartz, P., 2023. Personal Data Protection Law in a Global Context. 4th Edition. Berlin: Springer Publishing. (in English)
13. Smith, J., 2024. Cybersecurity and Personal Data. 1st Edition. New York: Wiley Publishing. (in English)
14. Vashakidze, G., 2022. GDPR's Impact on Georgia's Legislative Framework. Law and World, 3(18). (in Georgian)
15. Volker, J. and Borges, D., 2023. GDPR: A Practical Guide. 2nd Edition. London: Routledge Publishing. (in English)

Internet Resources:

1. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). [Online] available at: https://pdps.ge/files/content/GDPR%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%92%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%98_1711614354.pdf [Accessed 26.10.2024]. (in Georgian)

Normative Materials:

1. Constitution of Georgia. [Online] available at: <https://www.matsne.gov.ge/document/view/30346?publication=36> [Accessed 21.10.2024]. (in Georgian)
2. Law of Georgia on Personal Data Protection. [Online] available at: <https://www.matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=2> [Accessed 30.10.2024]. (in Georgian)
3. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. [Online] available at: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0> [Accessed 25.10.2024]. (in Georgian)

პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევის კრიმინალიზაციის სამართლიანობა

იოსებ ედიშერაშვილი

სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის დოქტორანტი, საქართველო, თბილისი

ელ.ფოსტა: iosebedisherashvili@gmail.com

აბსტრაქტი

კვლევის ფარგლებში განხილულია პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევის კრიმინალიზაციის მართებულობა სამართლისა და ფილოსოფიის ჭრილში. სტატიაში შედარებით სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით შესწავლილია სხვადასხვა მიდგომები ამ საკითხთან დაკავშირებით, ხოლო შემდგომში განხილულია ქართულ კანონმდებლობაში პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევის მონესრიგება და შეფასებულია მისი კრიმინალიზაციის მართებულობა. ზოგადად საპატიმროდან გაქცევის ორი მიდგომა არსებობს, მისი დეკრიმინალიზაცია, როგორც არის გერმანიაში და კრიმინალიზაცია. კრიმინალიზაციის დროს მნიშვნელოვანია გათვალისწინებული იყოს ის ფაქტორები, რომელსაც ქმედება იწვევს, ის ობიექტი, რომლის დაცვასაც ამ ქმედების კრიმინალიზაცია ემსახურება და თავად ქმედება, რამდენად უნდა იყოს დასჯადი.

საპატიმროდან გაქცევის ქმედების კრიმინალიზაციისას სასწორზე დგას, ერთი მხრივ, ადამიანის სწრაფვა, იყოს თავისუფალი, და, მეორე მხრივ, შეზღუდვა იცავს საზოგადოებას დანაშაულისგან, საგამოძიებო ორგანოთა, სასამართლოსა და პენიტენციურების ნორმალურ საქმიანობას, რადგან გაქცევით ხდება მათი ძალების მობილიზაცია ძებნისთვის, ის ასევე ქმნის რეციდივის საშიშროებას და ეჭვს აჩენს საზოგადოებაში სამართალდამცავი ორგანოების უნარიანობაში. კვლევის შედეგად დგინდება, რომ ნორმა, პირველ რიგში, ამ ობიექტებს ეფექტურად ვერ იცავს, ნებისმიერი ფაქტორი, რომელიც შეიძლება თან ახლდეს ციხიდან გაქცევას, უკვე არის კრიმინალიზებული სხვა ნორმებით და ის კიცხავს ადამიანის ფუნდამენტურ შინაგან მოთხოვნილებას, იყოს თავისუფალი. აქედან გამომდინარე, ლიბერალური დემოკრატიისთვის, აშკარაა, რომ დეკრიმინალიზაციის მიდგომა, რომელიც გავრცელებულია გერმანიაში, გაცილებით დაბალანსებულია და ფილოსოფიურად გამართლებულია, ვიდრე კრიმინალიზაციის მიდგომა.

საკვანძო სიტყვები: სისხლის სამართალი, ფილოსოფია, თავისუფლება

THE FAIRNESS OF CRIMINALIZING PRISON BREAKS

Ioseb Edisherashvili

PhD Student of the Faculty of Law at Sulkan-saba Orbeliani University, Georgia, Tbilisi

Email: iosebisherashvili@gmail.com

ABSTRACT

This study explores the validity of criminalizing prison escape through the perspectives of law and philosophy. Using a comparative legal method, the article reviews various approaches to this topic, then analyzes the regulation of prison escape under Georgian legislation and assesses the justification for its criminalization.

Broadly, there are two primary approaches to prison escape: decriminalization, as seen in Germany, and criminalization. When opting for criminalization, it is crucial to consider the harm caused by the act, the interests protected by criminalizing it, and the necessity of imposing punishment. The debate around criminalizing prison escape involves balancing the human desire for freedom with society's need for protection. The rationale includes safeguarding the efficiency of law enforcement and judicial bodies, as escape necessitates the mobilization of resources, poses a risk of recidivism, and undermines public confidence in law enforcement capabilities.

However, this study argues that the existing legal norm fails to adequately protect these interests. The potential harms associated with prison escape are already covered under other criminal provisions, and punishing the act infringes on the fundamental human desire for freedom. Thus, in a liberal democracy, the decriminalization approach prevalent in Germany appears more balanced and philosophically defensible compared to the traditional criminalization model.

KEYWORDS: Criminal law, Philosophy, Freedom

შესავალი

ციხიდან გაქცევა არის პატიმრის მიერ ციხის დატოვების ქმედება არაოფიციალური ან უკანონო გზებით. როგორც წესი, როდესაც ეს ხდება ხელისუფლების მხრიდან, იწყება საგამოძიებო მოქმედებები, რათა დაუბრუნონ პატიმრები თავდაპირველ დაკავების დაწესებულებებს. ციხიდან გაქცევა ასევე სისხლის სამართლის დანაშაულია ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, შვეიცარიაში შტატებსა და კანადაში და, დიდი ალბათობით, ეს გამოიწვევს პატიმრის სასჯელზე დროის დამატებას, ისევე, როგორც პატიმრის მოთავსებას გაძლიერებული უსაფრთხოების ქვეშ. თუმცა საინტერესოა, რომ გერმანიასა და რიგ სხვა ქვეყნებში ადამიანის ბუნებად მიჩნეულია ციხიდან გაქცევის სურვილი და ეს განიხილება როგორც თავისუფლების უფლების დარღვევა, ამიტომ გაქცევა თავისთავად არ ისჯება (სხვა ფაქტორების არარსებობის შემთხვევაში, მაგ., როგორც ძალადობის მუქარა, ფაქტობრივი ძალადობა ან ქონების დაზიანება).

ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზება იშვიათად განხილული საკითხია, თუმცა, ის ეხება ისეთ ფუნდამენტურ ღირებულებებს, რომლებზეც დგას თანამედროვე ლიბერალური საზოგადოება. ნაშრომში მიმოვიხილავთ ქვეყნებში მიდგომებს ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზებასთან დაკავშირებით, შევადარებთ ურთიერთდაპირისპირებულ ღირებულებებს და პასუხს გავცემთ, რომელი მიდგომაა მართებული დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

1. საპატიმროდან გაქცევის კრიმინალიზების მიდგომები მსოფლიოში

საპატიმროდან გაქცევასთან დაკავშირებით კრიმინალიზაციის ძირითადად ორი მიდგომა არსებობს: მისი სისხლის სამართლის დასჯადობა ან მისი დეკრიმინალიზაცია. გერმანიაში ციხიდან გაქცევა არ იწვევს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. ციხიდან გაქცევის მიმართ გერმანული დამოკიდებულება ასახავს ამ მოსაზრებას, რომ კანონმა თავი უნდა შეიკავოს შეუძლებელი ვალდებულებების დაწესებისგან. გერმანიის კანონმდებლობით, გაქცევა არ ისჯება. თუმცა, პატიმარი, რომელიც აზიანებს ქონებას ან კლავს, ან თავს ესხმის ვინმეს გაქცევისას, პასუხისმგებელია ამ დანაშაულისთვის.¹ მსგავსი სამართლებრივი რეგულაცია არსებობს ავსტრიაში, სადაც არ არის გათვალისწინებული სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ციხიდან გაქცევაზე და მხოლოდ ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა წესდება.² მსგავსად ბელგიაში, ციხიდან გაქცევა კანონით არ ისჯება, მაგრამ გაქცეული პატიმრები ისჯებიან, თუ ისინი დანაშაულებრივ დანაშაულს ჩაიდენენ გაქცევის მცდელობისას.³ აღსანიშნავია, რომ მსგავსად მექსიკის სამართლის სისტემაში ციხიდან გაქცევა არ არის კრიმინალიზებული. მექსიკის საკანონმდებლო ორგანო და სამართლო სისტემა მიჰყვებიან რწმენას, რომ ციხიდან გაქცევის ქმედება არ უნდა იყოს უკანონო, თუ ისინი სხვა დანაშაულს არ ჩაიდენენ ამ პროცესში. მექსიკის უზენაესი სასამართლოს ყოფილ მინისტრს,

- 1 შეადარე. Gold, J. Z., 1979. Prison Escape and Defenses Based on Conditions: A Theory of Social Preference. California Law Review, 67 (5), გვ. 1184.
- 2 შეადარე. Correctional Services in Austria. 2016. Republic of Austria Federal Ministry of Justice. გვ. 18.
- 3 შეადარე. Boyle, R., 2015. No prison escapes so far this year in Belgium, The platform for Belgium's international community, The bulletin. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.thebulletin.be/no-prison-escapes-so-far-year-belgium>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

ოუვენტინო ვიქტორ კასტრო ი კასტროს, სშირად ციტირებენ მისი გამჭრიახი შეჯამებით იმის შესახებ, თუ რატომ არ სჯის ქვეყანა ციხიდან გაქცევის ფაქტობრივ აქტს. ადამიანი, რომელიც გაქცევას ცდილობს, ეძებს თავისუფლებას და ამას კანონი ღრმად პატივს სცემს... თავისუფლების ძირითადი სურვილი ყოველი ადამიანის შიგნით არის, ამიტომ გაქცევის მცდელობა არ შეიძლება ჩაითვალოს დანაშაულად.⁴ თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მექსიკამ დააკანონა ციხიდან გაქცევა. სინამდვილეში კი, პირიქით, თუ თქვენ დააზიანებთ ქონებას, მოისყიდით მცველებს ან ჩაიდენთ სხვა დანაშაულს, მაშინ კვლავ შეიძლება ბრალის წაყენება სხვა დანაშაულებისთვის.

ციხიდან გაქცევა – მსგავსად ქართული კანონმდებლობისა, კრიმინალიზებულია რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსით, 313-ე მუხლი კრძალავს გაქცევას პენიტენციური დაწესებულებიდან და ითვალისწინებს 4 წლამდე სანქციას.⁵ სპეციფიკურია ასევე აშშ-ის მიდგომა ციხიდან გაქცევაზე. აშშ-ში ფედერალური პატიმრობიდან გაქცევა, როგორც ეს განსაზღვრულია 18 U.S.C. § 751(a)-ში, არის განგრძობითი დანაშაული და გაქცეული შეიძლება პასუხისმგებელი იყოს პატიმრობაში დაბრუნების მუხსრულებლობისთვის, ისევე, როგორც მისი თავდაპირველი გაქცევისთვის.⁶ თუმცა ყოველი გაქცევა არ არის აპრიორი

დანაშაული. პროცესის დროს, პატიმრები უფრო წარმატებულად იცავენ თავიანთ გაქცევას ანგლო ამერიკული კანონის დაცვის საშუალებებით, როგორებიცაა: იძულება და აუცილებლობა, ვიდრე კანონისმიერი არგუმენტებით, განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევებში, როდესაც მათ უსაფრთხოებას ემუქრებათ საფრთხე.⁷ აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ შტატში, მაგალითად, ვირჯინიაში, გაქცევა არ იწვევს სისხლის სამართლებრივ დანაშაულს, ისეთ შემთხვევაში, თუ ეს არ მოხდა ძალადობით ან თუკი სხვა დანაშაული არ ჩადენილა ქმედების დროს.⁸

სახელმწიფოთა მიდგომა შესაბამისად იყოფა ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზების და დეკრიმინალიზების პრაქტიკით. იმისათვის, რომ დავადგინოთ, რომელი მიდგომაა მართებული, აუცილებელია, თვითონ დასჯადი/არადასჯადი ქმედების კრიმინალიზების შეფასება.

2. პენიტენციური და გაქცევის კრიმინალიზების მართებულობა

კონტინენტურ და ანგლო-ამერიკულ სამართლის სისტემებს, იშვიათად გამოუჩენიათ დიდი ინიციატივა და დიდი ინტერესი პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევის კრიმინალიზაციის საფუძვლების ან უბრალოდ სახელმწი-

4 შეადარე. Funk T.M. and Coie P., 2023. Prison Reform Must Not Include Decriminalizing Nonviolent Prison Escapes (from The Hill). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <[jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf](https://www.thehill.com/policy/criminal-justice/2023/05/05-el-business-interruption-covid.pdf)> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

5 იხილეთ. Уголовный кодекс Российской Федерации. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

6 United States v. Bailey, 444 U.S. 394 (1980), United States v. Hobson, 519 F.2d 765 (9th Cir. 1975), United States v. Johnson, 446 F.3d 1326 (11th Cir. 2006).

7 შეადარე. Michaels, W.H., 1978. Have the Prison Doors Been Opened – Duress and Necessity as Defenses to Prison Escape. Chicago-Kent Law Review, 54 (3). გვ. 917.

8 Article 18.2-477, Code of Virginia. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://law.lis.virginia.gov/vacodefull/title1/>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

ფოს მხრიდან ნებისმიერი სხვა ტიპის აკრძალვის დაწესების გამამართლებელი მიზეზების შესწავლის მიმართ.⁹ იმისათვის, რომ შევაფასოთ, ზემოთ ხსენებული მიდგომებიდან რომელია მართებული, აუცილებელია, შევაფასოთ თავად რამდენად გამართლებულია ციხიდან გაქცევის დასჯადობა. ადამიანის ქმედების კრიმინალიზაცია წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან ძალაუფლების გამოვლინებას, რომელიც, ერთი მხრივ, ჩვენს ღირებულებებს ქმნის და რომელიც ყოფს მოსახლეობას დამნაშავეებად და არა დამნაშავეებად.¹⁰ ადამიანებს შორის ურთიერთობების დასარეგულირებლად სახელმწიფოს ჩარევა და შესაბამისად ქმედების კრიმინალიზება მხოლოდ მაშინაა გამართლებული, თუ: ა) ქმედება იწვევს ზიანს ან ქმნის ზიანის საფრთხეს და ბ) ზიანი მიმართულია სხვებისკენ.¹¹ რაც უფრო დიდია ზიანის სიმძიმე და მისი დადგომის ალბათობა, მით უფრო გამართლებულია ქმედების კრიმინალიზაცია; და, პირიქით, რაც უფრო ღირებული და მნიშვნელოვანია ქმედება ან, რაც უფრო შეზღუდავს კრიმინალიზაცია ადამიანის თავისუფლებას, მით უფრო გაუმართლებელია ქმედების აკრძალვა.¹²

კვლევები, რომლებიც შეისწავლიან ციხიდან გაქცევასა და მისგან გამოწვეულ შედეგებს, გვაძლევენ საშუალებას, დავასკვნათ, რომ კონკრეტულად პენიტენციურიდან გაქცევის ქმედებას პირდაპირი ზიანი

არ მოაქვს. ზიანის გამომწვევია ის ქმედებები, რომელთა ჩადენაც არის საჭირო, იმისათვის, რომ ადამიანი ციხიდან გაიქცეს, ეს ქმედებები შეიძლება იყოს ძალადობა, მკვლელობა, მუქარა, ქონების დაზიანება, მძევლების აყვანა ან სხვა სისხლის სამართლით კრიმინალიზებული ქმედება.

უფრო გამართლებული არგუმენტი კრიმინალიზაციაზე არის ის, რომ ქმედებიდან წამოჭრილი ზიანი არ არის პირდაპირი, არამედ არის დაშორებული ზიანი. ასეთს განეკუთვნება ქმედება, რომელსაც ზიანი შეიძლება მოჰყვეს არა მყისიერად, არამედ გარკვეული დროის შემდეგ.¹³ დაშორებული ზიანის დადგენის დროს მნიშვნელოვანია შევაფასოთ შემდეგი კრიტერიუმები: 1) თუ რა საბოლოო ზიანს იწვევს ქმედება და მისი დადგომის ალბათობა, რაც უფრო დიდია ქმედების სიმძიმე და მისი დადგომის ალბათობა, მით უფრო აუცილებელია ქმედების კრიმინალიზაცია; 2) გასათვალისწინებელია ქმედების სოციალური ღირებულება და ის, თუ რა ღირებით შეზღუდავს მისი აკრძალვა ქმედების ჩამდენს. რაც უფრო ღირებულია ქმედება ან, რაც უფრო მეტად ზღუდავს აკრძალვა თავისუფლებას, მით უფრო მეტი სიფრთხილეა საჭირო ქმედების კრიმინალიზაციისას; 3) გასათვალისწინებელია ის გვერდითი მოვლენები, რომლებიც შეიძლება კრიმინალიზაციას ახლდეს. აკრძალვამ გაუმართლებლად არ უნდა შელახოს, მაგალითად, საკუთრების უფლება ან გამოხატვის თავისუფლება.¹⁴

9 შეადარე. Persak, N., 2007. *Criminalising Harmful Conduct: The Harm Principle, its Limits and Continental Counterparts*, Springer, გვ. 23.

10 იხილეთ. Schonsheck, J., 1994. *On Criminalization: An Essay in the Philosophy of Criminal Law*. Kluwer Academics Publishers, 1.

11 შეადარე. ბახტაძე, უ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კრიმინალიზაციის პროცესის კრიმინოლოგიური ანალიზი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 85.

12 იქვე. გვ. 115.

13 შეადარე. Simester, A. P. and Von Hirsh, A., 2011. *Crimes, Harms and Wrongs: On the Principle of Criminalisation*. Hart Publishing, გვ. 47.

14 შეადარე. ბახტაძე, უ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კრიმინალიზაციის პროცესის კრიმინოლოგიური ანალიზი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 136.

პირველი კრიტერიუმის შეფასება მსგავსია პირდაპირი ზიანის შეფასების. ციხიდან გაქცევის შემდეგ დამდგარი ზიანი ძალიან შორეულ კავშირშია ქმედებასთან და გამოწვეულია სხვა დანაშაულებრივი ქმედებების ჩადენით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ძალადობით ადამიანისთვის ზიანის მიყენება, რაც უმთავრესი დაცვის ობიექტია, ციხიდან გაქცევის შემდეგ იშვიათობაა. კვლევა, რომელიც ჩატარდა აშშ-ში, წარმოაჩენს, რომ ძალადობა იშვიათია, ხშირად გამოწვეულია გარკვეული სიტუაციური ფაქტორებით, რომლებიც წარმოიქმნება კონკრეტულ გარემოებებში. გარდა ამისა, როდესაც ძალადობა ხდება, ის ხშირად შედარებით უმნიშვნელოა (მაგ., პატიმარმა ოფიცერს ხელი კრა). როდესაც გაქცეულები ჩადიან უფრო მძიმე ძალადობრივ ქმედებებს, მათ ხშირად ბრალს დებენ ცალკე ძალადობრივი დანაშაულისთვის.¹⁵

განსხვავებული მიდგომები, ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზებაზე, დაფუძნებულია დაშორებული ზიანის შეფასების მეორე და მესამე კრიტერიუმებზე, როდესაც ურთიერთსაპირისპიროდ არის დაყენებული ღირებულებები და სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრული დასაცავი ინტერესები. ერთი მხრივ, ეს ადამიანის სწრაფვა, იყოს თავისუფალი (არა მატერიალური, არამედ ონტოლოგიური გაგებით) და სახელმწიფოს მიერ დასაცავი ინტერესები. იმისათვის, რომ შევაფასოთ კრიმინალიზების მიდგომების მართებულობა და ეფექტურად შევადაროთ სახელმწიფოთა მიდგომა, შემდეგ ორ თავში სწორედ ეს ორი ღირებულება იქნება შედარებული.

3. თავისუფლებისკენ სწრაფვა, როგორც ადამიანის ბუნებრივი ონტოლოგიური მდგომარეობა

თავისუფლებისკენ სწრაფვა ადამიანის ბუნების ფუნდამენტური ასპექტია. ეს არის ჩვენი თანდაყოლილი სურვილი, გავთავისუფლდეთ შეზღუდვებისგან და ვიცხოვროთ ისე, როგორც გვსურს. ეს სურვილი აშკარაა ადამიანის ცხოვრების ყველა ასპექტში, ჩვენი პირადი ურთიერთობებიდან ჩვენს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სისტემებამდე.

დასავლური ფილოსოფიის ერთ-ერთი მიზანი სწორედ ადამიანის თავისუფლების შეცნობა და მოპოვებაა. პირველი ციხიდან გაქცევის ფილოსოფიური შეფასება შეგვიძლია ვნახოთ პლატონის აპოლოგიაში, სადაც განხილულია სოკრატეს სასამართლო პროცესი.¹⁶ სოკრატეს ციხეში დარჩენის მიზეზად მოჰყავს ძველი ლოგოსი და პრინციპები, რომლებიც ადასტურებენ სამართლიანობის ღირებულებას, სულის უფრო დიდ მნიშვნელობას სხეულთან შედარებით და, შესაბამისად, სიკვდილის ნაკლებ ბოროტებას უსამართლობასთან შედარებით. სოკრატეს არ გაქცევის მიზეზები აშკარაა. იმის გამო, რომ გაქცევა ეწინააღმდეგება ათენელთა ნებას, მოითხოვს ქურდობას და მოსყიდვას, სამარცხვინო პრაქტიკას, რომელიც გაუმართლებელია დღევანდელ ვითარებაში, გაქცევით სოკრატე საკუთარ თავს და მის მეგობრებს დააზარალებს იმდენად, რამდენადაც ისინი იძულებულნი იქნებიან ჩაერთონ მანკიერ პრაქტიკაში, რომლის უსამართლო-

15 შეადარე. Peterson, B.E., 2015, Doctoral Dissertation: Inmate-, Incident-, And F Inmate-, Incident-, And Facility-Level Factors Associated With Escapes From Custody And Violent Outcomes, City University of New York: (CUNY), გვ. 168.

16 იხილეთ: West, T.G., 1979. Plato's "Apology of Socrates" : an interpretation, with a new translation. Ithaca: N.Y. Cornell University Press.

ბაც ზიანს აყენებს მათ სულებს. უფრო მეტიც, გაქვევა დაარღვევს სოკრატეს სამართლიან შეთანხმებას ქალაქ ათენთან, რომ დაემორჩილოს თავის სასჯელს.¹⁷

თუმცა ასეთი პოზიცია იშვიათია. პირიქით, თანამედროვე ფილოსოფია მუდმივად იმას ქადაგებს, რომ თავისუფლება ეს არის ადამიანის ფუნდამენტური ბუნებითი უფლება. ლოკი თვლიდა, რომ ადამიანები იბადებიან ბუნებითი უფლებებით, მათ შორის სიცოცხლის, თავისუფლებისა და საკუთრების უფლებით. ის ამტკიცებდა, რომ ეს უფლებები ფუნდამენტური და განუყოფელია, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათი წართმევა შეუძლებელია.¹⁸ იმანუელ კანტი თვლიდა, რომ თავისუფლება არის ადამიანის ბუნების არსი. ის ამტკიცებდა, რომ ჩვენ თავისუფლები ვართ, ავირჩიოთ საკუთარი მორალური პრინციპები და, რომ მორალურად ვართ პასუხისმგებელი ჩვენს ქმედებებზე.¹⁹ ჯონ სტუარტ მილი ამტკიცებდა, რომ თავისუფლება აუცილებელია ადამიანის კეთილდღეობისთვის. მას სჯეროდა, რომ ინდივიდებს უნდა ჰქონდეთ თავისუფლება, განახორციელონ საკუთარი ინტერესები და იცხოვრონ ისე, როგორც მათ მიაჩნიათ სწორად, რამდენადაც ისინი ზიანს არ მიაყენებენ სხვებს. მილის უტილიტარიზმის თეორია ემყარება იმ აზრს, რომ ყველაზე დიდი სიკეთე ადამიანების უდიდესი ნაწილისთვის თავისუფლების მიღწევას, კერძოდ, როდესაც ინდივიდები თავისუფალნი არიან, გააკეთონ საკუთარი არჩევანი.²⁰ ებ-

ზისტენცილისტებისთვის ადამიანები არიან იმგვარი არსებები, რომლებსაც შეუძლიათ არჩევანის გაკეთება და, შესაბამისად, შეუძლიათ არჩევანის არ გაკეთება. პარადოქსულად, არჩევანის არ გაკეთებაც არჩევანია. შესაბამისად, ადამიანებისთვის თავისუფლება არის მათი ბუნების განუყოფელი ნაწილი.²¹ თავისუფლების გაგების მსგავსი იდეა საფუძვლად უდევს დასავლურ ფილოსოფიასა და ცივილიზაციას.

კრიმინალიზება იმისი, რაც ასეთი ფუნდამენტურია ადამიანისთვის, არის იმორალური. მსგავსად თავისუფლებისკენ სწრაფვისა, ადამიანის თვითგადარჩენაც არის ფუნდამენტური ადამიანის ბუნებისთვის, ამ მიზეზით აუცილებელი მოგერიება არის მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოება. როგორც ტომას ჰობსმა შეაფასა: „არცერთი კანონი არ ავალდებულებს ადამიანს, უარი თქვას საკუთარი თავის გადარჩენაზე და, თუ ვივარაუდებთ, რომ ასეთი კანონი არსებობს და ის სავალდებულო არის, ის ადამიანს აფიქრებინებს, რომ, თუ მე ამას არ ვაკეთებ (კანონს არ დავემორჩილები), ახლავ ვკვდები, გავაკეთებ ამას, ვკვდები შემდეგ, ამიტომ, თუ კანონით აკრძალულ ქმედებას ვაკეთებ, ვიგებ დროს, შესაბამისად, ბუნება აიძულებს მას ქმედებისკენ“.²² თავისუფლების ასეთი ფილოსოფიური გაგება არის საფუძველი გერმანიასა და სხვა ქვეყნებში გავრცელებული ციხიდან გაქცევის დეკრიმინალიზაციის საფუძველი.

17 იხილეთ: Weiss, R., 1998. Socrates Dissatisfied: An Analysis of Plato's Crito. Oxford University Press.

18 იხილეთ. Locke, J., 1999. Two Treaties of Government. Cambridge University Press.

19 იხილეთ. Ware, O., 2023. Kant on Freedom. Cambridge University Press.

20 შეადარე. Mill, J. S., 1859. On Liberty. London: Parker, გვ. 14.

21 იხილეთ. Sartre, J-P., 1957. Being and Nothingness. translated by Hazel Barnes London: Methuen.

22 იხილეთ. Hobbes, T. 2008. Leviathan. Edited by J. C. A. Gaskin. London: Oxford University Press. Chapter VI.

4. საპატიმროდან გაქცევის კრიმინალიზების დაცვის ობიექტები

მიდგომა, რომელიც სისხლის სამართლით დასჯადს ხდის ციხიდან გაქცევას, უპირველეს ყოვლისა, ემსახურება სახელმწიფოს მიერ დადგენილი სიკეთეების დაცვას. საქართველოს კანონმდებლობით – საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით – კრიმინალიზებულია ციხიდან გაქცევა. სისხლის სამართლის კოდექსის 379-ე მუხლის მიხედვით, დავების ადგილიდან, პენიტენციური დაწესებულებიდან ან მოთავსების სხვა ადგილიდან, გაყვანისას/გადაყვანისას ან ექსტრადიციისას ბრალდებულის/ მსჯავრდებულის გაქცევა ისჯება თავისუფლების აღკვეთით – ვადით სამიდან ექვს წლამდე.²³ გაქცევის სამართლებრივი დეფინიცია მოცემულია პენიტენციური კოდექსის 63-ე მუხლში, რომლის მიხედვითაც გაქცევა ეს არის: ა) ბრალდებულის/მსჯავრდებულის მიერ პენიტენციური დაწესებულების დამცავი ზღუდის გადაკვეთა; ბ) ბრალდებულის/ მსჯავრდებულის მიერ მისი გაყვანისას/ გადაყვანისას მინისტრის ბრძანებით განსაზღვრული წესით დადგენილი დაცვის ხაზის გადაკვეთა.²⁴ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარის მიხედვით, ნორმის უშუალო დაცვის ობიექტი და სიკეთეები არის პენიტენციური დაწესებულების ნორმალური ფუნქციონირება. ნორმა იცავს საზოგადოებას დანაშაულისგან, საგამოძიებო ორგანოთა, სასამართლო-

სა და პენიტენციურების ნორმალურ საქმიანობას, რადგან გაქცევით ხდება მათი ძალების მობილიზაცია ძებნისთვის, ის ასევე ქმნის რეციდივის საშიშროებას და ეჭვს აჩენს საზოგადოებაში სამართალდამცავი ორგანოების უნარიანობაში.²⁵ სანამ შევადარებთ ღირებულებებსა და სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრულ ინტერესებს, მნიშვნელოვანია შევაფასოთ თავად ნორმა, იცავს თუ არა დაცვის ობიექტებს.

არგუმენტი, რომ ნორმა იცავს პენიტენციური დაწესებულების ნორმალურ ფუნქციონირებას, არის სუსტი და გაუმართლებელი. საპატიმრო ნორმალურად ფუნქციონირებს, თუკი ის უზრუნველყოფს ინდივიდთა საზოგადოებისგან იზოლირებას.²⁶ თუკი ინდივიდი თავს აღწევს იზოლაციას, ეს არ ნიშნავს, რომ ის არღვევს ნორმალურ ფუნქციონირებას, არამედ ნორმალური ფუნქციონირების არარსებობის გამო, მას უჩნდება შესაძლებლობა, დატოვოს დაწესებულება. ეს არის სიმპტომი პრობლემის და არა მისი კაუზალური საწყისი. მსგავსი არგუმენტი ვრცელდება საგამოძიებო ორგანოებისა და სასამართლოს ნორმალურ ფუნქციონირებაზე. არგუმენტი, რომ ქცევა ქმნის რეციდივის საშიშროებას, ასევე სუსტია, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სტატისტიკურად დანაშაულის ჩადენა ციხიდან გაქცევის დროს ან შემდგომ დაბალია, ასევე სისხლის სამართალი ქმედების პრევენციის საკითხში იშვიათად თუ არის წარმატებული და აქედან გამომდინარე, იმ ადამიანების დასჯა, რომელთა ქცევის პრევენცია არ ხერხდება,

23 მუხლი 379, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=264>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

24 ნაწილი 3, მუხლი 52², საქართველოს პენიტენციური კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6009420?publication=1#DOCUMENT:1>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

25 შეადარე. ლეკვეიშვილი, მ, თოდუა, ნ. და მამულაშვილი, გ., 2017. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი 2. თბილისი: მეხუთე გამოცემა. გვ. 537.

26 იხილეთ. Galtung, J., 1958. The Social Functions of a Prison. Oxford University Press Social Problems, 6 (2).

განსაკუთრებულ დასაბუთებას საჭიროებს.²⁷ პენიტენციური დაწესებულებიდან გაქცევა არ იწვევს წინა დანაშაულების სანქციის გაუქმებას, როდესაც ადამიანი უბრუნდება დაწესებულებას, ის ჩვეულებრივ აგრძელებს იმ სასჯელის მოხდას, რომელიც მისჯილი ჰქონდა. რაც შეეხება საზოგადოებაში საგამოძიებო და პენიტენციური დაწესებულებების მიმართ უნარობის ეჭვის გაჩენა თანამედროვე ინფორმაციულ ეპოქაში ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზებით მიუღწევადია, რადგანაც, როდესაც ციხიდან გაქცევის შემთხვევა მოხდება, მიუხედავად, რამდენად სწრაფად მოხდება ამ ქმედების აღკვეთა, საზოგადოებაში უკვე არის გაჩენილი ეჭვი ორგანოების უნარობის.

წინამდებარე ანალიზიდან კარგად ჩანს, რომ სამართლებრივ სიკეთეებს ნორმა ვერ იცავს, ამასთან ერთად, რომ იცავდეს, მის საპირწონედ დგას ფუნდამენტური ღირებულება, რომელიც არის ამომავალი ლიბერალური საზოგადოების. მონტესკიე როდესაც საუბრობს ქმედების სიმძიმესა და სასჯელს შორის პროპორციულობაზე, ასკვნის, რომ სასჯელი რეალურად მხოლოდ ისეთი ქმედებისთვის უნდა დაინიშნოს, რომელიც ადამიანებისთვის რეალურ ზიანს იწვევს.²⁸ ჯონ სტუარდ მილის აზრით, „ერთადერთი მიზანი, რომელიც გაამართლებდა ძალის გამოყენებას ცივილიზებული საზოგადოების რომელიმე წევრზე მისი ნების საწინააღმდეგოდ, არის სხვებისთვის ზიანის მიყენების აღკვეთა“.²⁹ ციხიდან გაქცევა არ იწვევს იმგვარ ზიანს, რომელიც გაამართლებს მის კრიმინალიზაციას. ასევე ცალკეული ქმედების კრიმინალიზაცია

ნიშნავს ამ ქმედების კანონსაწინააღმდეგოდ გამოცხადებას, მისი ჩაღუნისთვის სანქციის დაწესებას და აკრძალული ქმედების ჩამღუნის გაკიცხვას.³⁰ ციხიდან გაქცევის კრიმინალიზაციით, ნიშნავს, რომ ისეთ ქმედებას ვაცხადებთ კანონსაწინააღმდეგოდ და ვკიცხავთ ადამიანს, რომელიც ადამიანის ფუნდამენტური ნაწილია, თავისუფლებისკენ სწრაფვა.

აქედან გამომდინარე, ლიბერალური დემოკრატიისთვის აშკარაა, რომ დეკრიმინალიზების მიდგომა, რომელიც გავრცელებულია გერმანიაში, გაცილებით დაბალანსებულია და ფილოსოფიურად გამართლებულია, ვიდრე კრიმინალიზების მიდგომა.

დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია კრიმინალიზების მიდგომები და მათი ფილოსოფიური და სამართლებრივი გამართლებები. ანალიზისა და მიდგომების შედარების შემდგომ აშკარად ჩანს, რომ ციხიდან გაქცევის დეკრიმინალიზაციის მოდელი გაცილებით მართებულია ლიბერალურ სახელმწიფოში, ერთი მხრივ, იმიტომ, რომ ის სახელმწიფოს მიერ დაღვნილი ინტერესების დაცვა, რომელსაც ემსახურება კრიმინალიზაცია, ვერ ხერხდება, და, მეორე მხრივ, საპირწონედ არსებული თავისუფლების სწრაფვის ღირებულება არის ადამიანისთვის ისეთივე ფუნდამენტური, როგორც თვითგადარჩენის ინსტიქტი.

იურიდიული გამონაკლისი და კრიმინალიზაციაზე უარი, რომელსაც გერ-

27 შეადარე. ბახტაძე, უ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კრიმინალიზაციის პროცესის კრიმინოლოგიური ანალიზი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გვ. 77.

28 შეადარე. Montesquieu, J.-J., 1748. The Spirit of the Laws. Books XII. გვ. 189.

29 შეადარე. Mill, J. S., 1859. On Liberty. London: Parker, გვ. 14.

30 შეადარე. ბახტაძე, უ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კრიმინალიზაციის პროცესის კრიმინოლოგიური ანალიზი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გვ. 136.

მანიისა და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის კანონმდებლობა აწესებს, შეიძლება იყოს მაგალითი ჩვენთვის, უფრო კრიტიკულად ვიფიქროთ ჩვენი კანონების მიმართ და იმაზე, თუ როგორ შეიძლება ისინი არ იყოს ისეთი ეფექტური, როგორც ჩვენ ვფიქრობთ, განსაკუთრებით მაშინ, რო-

დესაც საქმე ეხება პატიმრების დასანჯივრებას გაქცევის მცდელობისთვის. ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ ჩვენი სამართლებრივი სისტემები იყოს სამართლიანი და დაბალანსებული, რათა არავინ არ იყოს არაპროპორციულად მოპყრობილი ან დასჯილი რაიმე ქმედებისთვის.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბახტაძე, უ., 2019. სადოქტორო დისერტაცია: კრიმინალიზაციის პროცესის კრიმინოლოგიური ანალიზი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
2. ლეკვეიშვილი, მ, თოდუა, ნ. და მამულაშვილი, გ., 2017. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. წიგნი 2, მეხუთე გამოცემა. თბილისი.
3. Boyle, R., 2015. No prison escapes so far this year in Belgium. The bulletin. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.thebulletin.be/no-prison-escapes-so-far-year-belgium>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].
4. Carlson, K. A., 1990. Prison escapes and community consequences: Results of a casestudy. Federal Probation, 54 (2).
5. Correctional Services in Austria" Republic of Austria Federal Ministry of Justice, 2016.
6. Culp, R. F., 2005. Frequency and characteristics of prison escapes in the United States: An analysis of national data. The Prison Journal, 85 (3).
7. Donald, N. A., 2021. Product of Evolution: Selfish Impulse, Instinct, Self-Preservation, or Human Nature.
8. Funk, T. M. and Coie, P., 2023. Prison Reform Must Not Include Decriminalizing Nonviolent Prison Escapes (from The Hill). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <[jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf](https://www.jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf)> [წვდომის თარიღი 01.11.24].
9. Galtung, J., 1958. The Social Functions of a Prison, Oxford University Press Social Problems, 6 (2).
10. Gold, J. Z., 1979. Prison Escape and Defenses Based on Conditions: A Theory of Social Preference. California Law Review, 67 (5).
11. Hobbes, T., 2008. Leviathan. Edited by J. C. A. Gaskin. London: Oxford University Press.
12. Locke, J., 1999. Two Treaties of Government. Cambridge University Press.
13. Lott, T., 1982. The Psychology of Self-Preservation in Hobbes. La référence Hobbienne du XVIIe siècle à nos jours 20 (61).
14. Michael, W.H., 1978. Have the Prison Doors Been Opened – Duress and Necessity as Defenses to Prison Escape. Chicago-Kent Law Review, 54 (3).
15. Mill, J. S., 1859. On Liberty. London: Parker.
16. Montesquieu, J. J., 1748. The Spirit of the Laws.
17. Persak, N., 2007. Criminalising Harmful Conduct: The Harm Principle, its Limits and Continental Counterparts, Springer.
18. Peterson, B.E., 2015. Doctoral Dissertation: Inmate-, Incident-, And Facility-Level Factors Associated With Escapes From Custody And Violent Outcomes, City University of New York (CUNY).
19. Sartre, J. P., 1957. Being and Nothingness. translated by Hazel Barnes. London: Methuen.
20. Simester, A. P. and Von Hirsh, A., 2011. Crimes, Harms and Wrongs: On the Principle of Criminalisation. Hart Publishing.
21. Ware, O., 2023. Kant on Freedom. Cambridge University Press.
22. Weiss, R., 1998. Socrates Dissatisfied: An Analysis of Plato's Crito. Oxford University Press.

23. West, T.G., 1979. Plato's "Apology of Socrates". Cornell University Press.

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].
2. საქართველოს პენიტენციური კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6009420?publication=1>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].
3. Code of Virginia. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://law.lis.virginia.gov/vacodefull/title1/>> [წვდომის თარიღი 01.11.24].
4. Уголовный кодекс Российской Федерации. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/> [წვდომის თარიღი 01.11.24].

სასამართლო პრაქტიკა:

1. United States v. Johnson, 446 F.3d 1326 (11th Cir. 2006).
2. United States v. Bailey, 444 U.S. 394 (1980).
3. United States v. Hobson, 519 F.2d 765 (9th Cir. 1975).

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Bakhtadze, U., 2019. Doctoral dissertation: Criminological analysis of the criminalization process. Tbilisi State University. (in Georgian)
2. Boyle R., 2015. No prison escapes so far this year in Belgium, the platform for Belgium's international community, the bulletin. [Online] available at: <<https://www.thebulletin.be/no-prison-escapes-so-far-year-belgium>> [Accessed 01.11.24]. (in English)
3. Carlson, K. A., 1990. Prison escapes and community consequences: Results of a case-study. Federal Probation, 54 (2). (in English)
4. Correctional Services in Austria, 2016.Re-

- public of Austria Federal Ministry of Justice. (in English)
5. Culp, R. F., 2005. Frequency and characteristics of prison escapes in the United States: An analysis of national data. The Prison Journal, 85 (3). (in English)
 6. Donald, N, A., 2021. Product of Evolution: Selfish Impulse, Instinct, Self-Preservation, or Human Nature. (in English)
 7. Funk, T. M. and Coie, P., 2023. Prison Reform Must Not Include Decriminalizing Nonviolent Prison Escapes (from The Hill). [Online] available at: <[jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf](https://www.jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf)> [Accessed 01.11.24]. (in English)
 8. Galtung, J., 1958. The Social Functions of a Prison, Oxford University Press. Social Problems, 6(2). (in English)
 9. Gold, J. Z., 1979. Prison Escape and Defenses Based on Conditions: A Theory of Social Preference. California Law Review, 67(5). (in English)
 10. Hobbes, T. 2008. Leviathan. Edited by J. C. A. Gaskin. London: Oxford University Press. (in English)
 11. Lekveishvili, M., Todua, N. and Mamulashvili, G., 2017. Special part of criminal law. book 2. Tbilisi fifth edition. (in Georgian)
 12. Locke, J., 1999. Two Treaties of Government. Cambridge University Press. (in English)
 13. Lott, T, 1982. The Psychology of Self-Preservation in Hobbes, La référence Hobbienne du XVIIe siècle à nos jours, 20(61). (in English)
 14. Michaels, W.H., 1978. Have the Prison Doors Been Opened – Duress and Necessity as Defenses to Prison Escape. Chicago-Kent Law Review Volume, 54 (3). (in English)
 15. Mill, J. S., 1859. On Liberty. London: Parker. (in English)
 16. Montesquieu, J. J., 1748. The Spirit of the Laws. (in English)
 17. Persak, N., 2007. Criminalising Harmful Conduct: The Harm Principle, its Limits and Continental Counterparts, Springer. (in English)
 18. Peterson, B.E., 2015. Doctoral Dissertation: Inmate-, Incident-, And Facility-Level Factors Associated With Escapes From Custody And Vio-

- lent Outcomes, City University of New York (CUNY). (in English)
19. Sartre, J. P., 1957, Being and Nothingness. translated by Hazel Barnes London: Methuen. (in English)
 20. Simester, A. P. and Von Hirsh, A., 2011. Crimes, Harms and Wrongs: On the Principle of Criminalisation. Hart Publishing. (in English)
 21. Ware, O., 2023. Kant on Freedom. Cambridge University Press. (in English)
 22. Weiss, R., 1998. Socrates Dissatisfied: An Analysis of Plato's Crito. Oxford University Press. (in English)
 23. West, T.G., 1979. Plato's "Apology of Socrates". Cornell University Press. (in English)

Normative Materials:

1. Criminal Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=269> [Accessed 01.11.24]. (in Georgian)
2. Penitential Code of Georgia. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6009420?publication=1> [Accessed 01.11.24]. (in Georgian)
3. Code of Virginia. [Online] available at: <https://law.lis.virginia.gov/vacodefull/title1/> [Accessed 01.11.24]. (in English)
4. Criminal Code of the Russian Federation. [Online] available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ [Accessed 01.11.24]. (in Russian)

Judicial Practice:

1. United States v. Johnson, 446 F.3d 1326 (11th Cir. 2006). (in English)
2. United States v. Bailey, 444 U.S. 394 (1980). (in English)
3. United States v. Hobson, 519 F.2d 765 (9th Cir. 1975). (in English)

ფორსმაჟორის სამართლებრივი გამოყენების და პრაქტიკული გამოწვევების პრობლემატიკა პანდემიის პირობებში

სალომე მეგენიშვილი

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის ფაკულტეტის დოქტორანტი, საქართველო, თბილისი

ელ.ფოსტა: Megeneishvilisalome@gmail.com

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატია განიხილავს პანდემიის სამართლებრივ ბუნებას, როგორც ფორსმაჟორული გარემოების კონტექსტში და მასთან დაკავშირებულ ეროვნულ და საერთაშორისო კანონმდებლობას. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პანდემიის გავლენას სახელშეკრულებო ვალდებულებების შესრულებაზე, რაც აქტუალური გახდა COVID-19-ის პანდემიის დროს. პანდემია, როგორც ადამიანის კონტროლს მიღმა არსებული, მოულოდნელი და გარდაუვალი მოვლენა, ხშირად განიხილება ფორსმაჟორის მაგალითად, რომელიც სამართლებრივად ამართლებს ვალდებულებების შეუსრულებლობას. სტატია განიხილავს სხვადასხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სამართლის ნორმებს, რომლებიც პანდემიის სამართლებრივ აღქმას არეგულირებს. ასევე, ხაზგასმულია კანონმდებლობის გაუმჯობესებისა და პანდემიის ფორსმაჟორად აღიარების აუცილებლობა, რომელიც სამართლებრივი სუბიექტების დაცვასა და კანონმდებლობის მეტი ლოგიკურობის მიღწევას შეუწყობს ხელს.

განსაზღვრულია პანდემიის კავშირი დაუძლეველ ძალასთან (ფორსმაჟორთან) და აღნიშნულია, რომ პანდემიით გამოწვეული მოვლენები ხშირად წარმოადგენენ საფუძველს სახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებლობისათვის.

სტატიაში განხილულია, თუ რამდენად შესაძლებელია პანდემიის აღიარება ფორსმაჟორად და შემოთავაზებულია კანონმდებლობის გაფართოებისა და დახვეწის აუცილებლობა, რათა აღნიშნული მოვლენა სათანადოდ აღიქმებოდეს და გააზრებული იყოს, როგორც განსაკუთრებული სამართლებრივი გარემოება, რომელიც შეუწყობს ხელს ეროვნულ კანონმდებლობაში სამართლებრივი ლოგიკურობის და სრულყოფილების მიღწევას.

საკვანძო სიტყვები: დაუძლეველი ძალა, შეცვლილი გარემოება, სახელშეკრულებო ურთიერთობა

THE CHALLENGES OF THE LEGAL CONCEPT AND APPLICATION OF FORCE MAJEURE DURING THE PANDEMIC

Salome Megeneishvili

PHD Student of the Faculty of law at Davit Agmashenebeli University of Georgia, Georgia, Tbilisi

Email: Megeneishvilisalome@gmail.com

საქართველოს იურიდიული მეცნიერებათა დოქტორი

ABSTRACT

This article examines the pandemic and its significance in the context of force majeure circumstances, focusing on its legislative regulation under both national and foreign legal systems. It analyses the legal nature of the pandemic as an event beyond human control that significantly hinders legal entities from fulfilling their obligations. Special attention is paid to the impact of pandemics on the performance of contractual obligations, an issue that gained significant relevance during the COVID-19 pandemic. A pandemic, as an unforeseen, unavoidable, and uncontrollable event, is often recognized as a form of force majeure that legally justifies the non-performance of obligations. The article reviews the legislation of various countries and the norms of international law governing the legal perception of pandemics. It also emphasizes the need for legislative improvements and the recognition of pandemics as force majeure to enhance the protection of legal entities and ensure greater coherence in legislation.

The discussion highlights the challenges of recognizing the pandemic as an irresistible force, as well as the key aspects arising from the pandemic that serve as grounds for non-performance of contractual obligations.

The article explores whether the pandemic can be categorically regarded as a force majeure event and proposes the need to incorporate the legal prerequisites for recognizing the pandemic into legislation. This approach aims to refine and enhance national legal frameworks.

KEYWORDS: Irresistible force, Altered circumstance, Contractual relations

შესავალი

2020 წლის დასაწყისიდან ჩინეთის საზღვრებში დაწყებული ვირუსის გავრცელებამ ახალ, სრულიად უცხო რეალობისა და საინტერესო გამოწვევის წინაშე დააყენა მსოფლიო. არ დარჩენილა სფერო, რომელსაც ცვლილება არ შეხებია: ჯანდაცვა, ეკონომიკა, სამართალი და ყოველდღიური ცხოვრების წესები მოულოდნელად შეიცვალა, რაც ახალი რეალობის მიღებას მოითხოვდა. ნებისმიერი კრიზისი კი მომტანია ახალი შესაძლებლობების. სტატია ეხება პანდემიის, როგორც დაუძლეველი ძალის, თემატიკას, განიხილავს მის ბუნებას და იკვლევს ფორსმაჟორის სამართლებრივ გამოყენებას და მის პრაქტიკულ პრობლემებს, პანდემიის პირობებში.

პანდემიამ არა მხოლოდ სოციალური და ეკონომიკური სისტემების სისუსტეები გამოავლინა, არამედ არსებითად შეცვალა სამართლებრივი სივრცეც. ამ გარდამტეხმა მოვლენამ განაახლა დაუძლეველი ძალის – ფორსმაჟორის¹ მნიშვნელობა, რომელიც სამართლებრივად განსაკუთრებული სიტუაციების მართვის მექანიზმად გამოიყენება.

ფორსმაჟორის კონცეფცია რომის სამართალში იღებს სათავეს, სადაც აღიარებული იყო გამონაკლისი სიტუაციების იდეა, თუმცა კონკრეტული ტერმინი მაშინ არ გამოიყენებოდა. შუა საუკუნეებში

ვაჭრობის განვითარებასთან ერთად ფორსმაჟორული დებულებები კონტრაქტების განუყოფელ ნაწილად იქცა. გაუთვალისწინებელი მოვლენების რისკის მართვა, იქნება ეს სტიქიური უბედურებები, ომები თუ პოლიტიკური დაძაბულობა, გლობალური ვაჭრობისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის პროცესის აუცილებელი ნაწილი გახდა.

კოვიდ-19-ის პანდემიამ განსაკუთრებული აქცენტი გააკეთა ფორსმაჟორზე, როგორც სამართლებრივი ინსტრუმენტის გამოყენებაზე, კონტრაქტების დაცვისა და გადახედვის პროცესში. ეს მოვლენა გვაიძულებს გადავხედოთ არა მხოლოდ არსებულ სამართლებრივ ჩარჩოებს, არამედ თავად ფორსმაჟორის არსს და მის ინტერპრეტაციას პანდემიის პირობებში.

1. ფორსმაჟორი და პანდემია, სამართლებრივი განსაზღვრება

ტერმინი „ფორსმაჟორის“ ფორმალურად მოხდა ნაპოლეონის კოდექსით (1804 წ.) საფრანგეთში². ამ საკანონმდებლო ბაზამ გავლენა მოახდინა მრავალი ქვეყნის სახელმწიფოებო კანონებზე.

დროთა განმავლობაში ფორსმაჟორის დოქტრინული გაგება გაფართოვდა, სამართლოები იყენებდნენ მას არა მხო-

1 „გაუთვალისწინებელი საგანგებო ვითარება (მიწისძვრა, წყალდიდობა და მისთ.), რის გამოც პირი, რომელმაც ვერ შეასრულა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები, თავისუფლდება ქონებრივი პასუხისმგებლობისგან, ვითარება, რომლის თავიდან აცილება შეუძლებელია“. ელექტრონული ქართული ლექსიკონი. ლინგვისტური ტექნოლოგიების ჯგუფი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.ganmarteba.ge/word/%E1%83%A4%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%A1%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9F%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98>> [წვდომის თარიღი 25.10.2024].

2. ჩიტაშვილი, ნ., 2014. სადოქტორო დისერტაცია. შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებაზე და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ. 34. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://press.tsu.ge/data/image_db_innova/disertaciebi_samartali/natia_chitashvili.pdf> [წვდომის თარიღი 18.10.2024].

ლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ვალდებულების შესრულება ხელშეკრულების საგნის განადგურებით შეუძლებელი ხდებოდა, არამედ, როდესაც ანულირდებოდა მხარეების სახელშეკრულებო ინტერესი ან/და დადებული ხელშეკრულება მიზანს კარგავდა, მიუხედავად იმისა, რომ ვალდებულების შესრულება ობიექტურად კვლავ განხორცილებადი შეიძლება ყოფილიყო.

პანდემია-ეპიდემიის³ კონცეფციას ვხვდებით უძველესი ცივილიზაციებიდან⁴. მე-19 საუკუნისათვის დაავადებათა და მათი გადაცემის მეცნიერული გაგება განვითარდა, რამაც გამოიწვია ეპიდემიების უფრო მკაფიო განმარტების წარმოქმნა საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის კონტექსტში.

ტერმინები – „ეპიდემია“ და „პანდემია“, ორივე ეხება დაავადების გავრცელებას, მაგრამ ისინი ძირითადად განსხვავდებიან თავიანთი მასშტაბით: ეპიდემია ეხება დაავადების შემთხვევების რაოდენობის უეცარ ზრდას, იმაზე მეტს, ვიდრე ჩვეულებრივ მოსალოდნელია კონკრეტულ გეოგრაფიულ არეალში ან პოპულაციაში (მაგ: მოიცავს გრიპის

სეზონურ გავრცელებას, ან ებოლას და მსგავსი დაავადებების ლოკალიზებულ აფეთქებებს.), ხოლო პანდემია უფრო მასშტაბური მოვლენაა, რომელიც ვრცელდება მრავალ ქვეყანაში ან კონტინენტზე და აზარალებს ადამიანების გაცილებით დიდ ოდენობას და იგი მიუთითებს გლობალურ ჯანმრთელობაზე გავლენის მაღალ დონეზე (მაგ: 1918 წლის გრიპის პანდემია ან COVID-19, რომელმაც მილიონობით ადამიანი დააზარალა მთელ მსოფლიოში). მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ტერმინი აღწერს დაავადების გავრცელებას, ეპიდემია უფრო ლოკალური, ხოლო პანდემია ფართოდ გავრცელებული და გლობალური მოვლენაა.

იურიდიულ კონტექსტში კი როგორც ეპიდემია, ისე პანდემია შეიძლება მიუთითებდეს სიტუაციებზე, დაუძლეველ ძალაზე, როდესაც დაავადების გავრცელება გავლენას ახდენს საზოგადოებრივ ჯანმრთელობაზე, უსაფრთხოებაზე ან კეთილდღეობაზე, რომლებიც იწვევს სხვადასხვა სამართლებრივ შედეგებს, კერძოდ: ა) საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სფეროში მთავრობებს შეუძლიათ გამოიყენონ სა-

3 ტერმინი „ეპიდემია“ სათავეს ძველ ბერძნულში იღებს. მომდინარეობს სიტყვიდან "ეპიდემია", რაც ნიშნავს "დაავადებას ფართოდ გავრცელებას". Torrey,T., Infectious Diseases. Epidemic vs. Pandemic: What Are the Differences? [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.verywellhealth.com/epidemic-vs-pandemic-2615168>> [წვდომის თარიღი 20.10.2024].

4 ჰიპოკრატე (ძვ. წ. 460-377 წწ), რომელსაც ხშირად მედიცინის მამას უწოდებენ. ე.წ. „ჰიპოკრატეს კრებულში“ გამოყენებულია მრავალი სამედიცინო ტერმინოლოგია. მათ შორისაა ტერმინი „ეპიდემია“. ქართული სამედიცინო ინტერნეტ-ქსელი. სამედიცინო ტერმინოლოგიის ისტორია. სამედიცინო ტერმინოლოგიის განვითარების ისტორია და თანამედროვე ტენდენციები. სამედიცინო ტერმინოლოგიის „ევროპული ხაზის“ ისტორია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://edu.medgeo.net/%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%AB%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%9D-%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2/>>> [წვდომის თარიღი 19.10.2024]. შუა საუკუნეებში ტერმინი უფრო ფართოდ გამოიყენებოდა, კერძოდ, შავი ჭირის დაავადებების გავრცელების დროს, რომელიც წარმოადგენდა „ბნელ აჩრდილს, რომელმაც ევროპის მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი მოსპო“. ჭაბუკაშვილი, მ., 2022. თბილისი: Nature. მომზადებულია ScienceAlert_ის მიხედვით. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://1tv.ge/news/mecnierebma-shavi-chiris-warmoshobis-yvelaze-savaraudo-adgils-miagnes-1tvmechiereba/>> [წვდომის თარიღი 19.10.2024].

ზოგადოებრივი ჯანდაცვის კანონები ეპიდემიის დროს, რათა განახორციელონ ისეთი ზომები, როგორებიცაა: კარანტინი, სავალდებულო ვაქცინაცია, ლოკალური თუ მასშტაბური შეზღუდვები (მაგ: მოგზაურობის აკრძალვა), დაავადების გავრცელების გასაკონტროლებლად; ბ) შეიძლება წარმოიშვას სამართლებრივი საკითხები დაუდევრობის გამო პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით, თუ მხარე არ მიიღებს გონივრულ ზომებს დაავადების გავრცელებისგან დასაცავად, განსაკუთრებით ჯანდაცვის დაწესებულებებში ან საჯარო სივრცეებში; გ) ეპიდემია-პანდემიამ შეიძლება გამოიწვიოს ფორსმაჟორული დებულებები კონტრაქტებში, რომლებიც მხარეებს საშუალებას აძლევს, გაამართლონ შეუსრულებლობა, პანდემიით გამოწვეული გაუთვალისწინებელი გარემოებების გამო.

სამოქალაქო სამართლის სისტემებში ძალიან ცოტა იურისდიქციას აქვს კონკრეტული მუხლი, რომელიც მხოლოდ „პანდემიას“ ეძღვნება, თუმცა ზოგიერთ ქვეყანას აქვს დებულებები თავიანთ საკანონმდებლო ჩარჩოებში, რომლებიც ეხება პანდემიას უფრო ფართო ტერმინებით, რომლებიც ხშირად დაკავშირებულია საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის გადაუდებელ სიტუაციებთან, ფორსმაჟორთან, ან მსგავს ცნებებთან. მაგ: გერმანიის სამოქალაქო სამართალში არ არსებობს კონკრეტული მუხლი, რომელიც მხოლოდ „პანდემიას“ ეძღვნება. სამაგიეროდ პანდემიასთან დაკავშირებული საკითხები ძირითადად განიხილება არსებული სამართლებრივი კონცეფციების ფარგლებში, როგორიცაა ფორსმაჟორი ("höhere Gewalt")⁵.

გერმანიის მთავრობამ შემოიღო კონკრეტული კანონმდებლობა, COVID-19 პანდემიის დროს, რომელიც გავლენას ახდენდა სახელშეკრულებო ვალდებულებებსა და პასუხისმგებლობაზე, რომლებიც ხაზს უსვამს ადაპტაციის აუცილებლობას საგანგებო ვითარებაში.

მიუხედავად იმისა, რომ არც საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსს არ აქვს სპეციალური მუხლი გამოყოფილი პანდემიისთვის, იგი მოიცავს დებულებებს ფორსმაჟორთან და საზოგადოებრივ წესრიგთან დაკავშირებით, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას ეპიდემიის დროს. საფრანგეთის მსგავსად იტალიას აქვს დებულებები, რომლებიც ეხება საგანგებო მოვლენებს და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის კრიზისებს, მაგრამ არა ცალკე მუხლი, რომლითაც სპეციალურად პანდემიის დროს წარმოქმნილი ურთიერთობები რეგულირდება. მსგავსად წესრიგდება აღნიშნული საკითხი ესპანეთის სამოქალაქო კოდექსითაც.

ფაქტია, რომ ქვეყნები ხშირად ადაპტირებენ არსებულ საკანონმდებლო ცნებებს, პანდემიით გამოწვეული გამოწვევების გადასაჭრელად, ვიდრე ცალკეული სამართლებრივი მუხლების შექმნით.

2. სახელშეკრულებო ვალდებულებები და ფორსმაჟორი

„ფორსმაჟორი“ და „პანდემია“ დაკავშირებული, მაგრამ განსხვავებული ცნებებია, რომლებიც ხშირად გვხვდება იურიდიულ და სახელშეკრულებო კო-

5 გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 275-ე მუხლის თანახმად, მხარე შეიძლება განთავისუფლდეს შესრულებისგან, თუ მათ კონტროლის მიღმა მოვლენა შეუძლებელს გახდის სახელშეკრულებო ვალდებულებების შესრულებას. German Civil Code. BGB. the version promulgated on 2 January 2002. (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] Federal Law Gazette. გვ. 45-46. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf [წვდომის თარიღი 17.10.2024].

ნტექსტში. „ფორსმაჟორი“ არის სამართლებრივი პუნქტი, რომელიც ათავისუფლებს მხარეებს პასუხისმგებლობისა და ვალდებულებისაგან, როდესაც საგანგებო მოვლენები ხელს უშლის მათ სახელშეკრულებო მოვალეობების შესრულებას, მაგ.: კომპანიების, “Herbert”-ის და “Hesperia”-ს შორის არსებული შეთანხმება მოიცავდა ღონისძიების ორგანიზებას, რომელიც უნდა ჩატარებულიყო კონკრეტულ თარიღზე. COVID-19-ის პანდემიის გამო ქვეყნის მასშტაბით დაწესებულ იქნა შეზღუდვები, რომლებიც შეუძლებელს ხდიდა ღონისძიების ჩატარებას. “Herbert”-მა მოითხოვა, რომ “Hesperia”-ს შეესრულებინა კონტრაქტით გათვალისწინებული ვალდებულებები, მაშინ, როცა “Hesperia” აცხადებდა, რომ ღონისძიების ჩატარება შეუძლებელი იყო მთავრობის მიერ დაწესებული შეზღუდვების გამო, რამაც გამოიწვია „ფორსმაჟორის“ მდგომარეობა. სასამართლომ დაადგინა, რომ COVID-19-ის შედეგად შექმნილი ვითარება მიეკუთვნებოდა ფორსმაჟორის კატეგორიას, რაც იმას ნიშნავს, რომ “Hesperia” გათავისუფლდა პასუხისმგებლობისგან. სასამართლო მიიჩნევს, რომ პანდემიის შედეგად გამოწვეული სიტუაცია ძალზე განსაკუთრებული იყო, რაც წარმოადგენს ისეთ ფაქტორს, რომელიც შეუძლებელს ხდის ვალდებულებების შესრულებას. „Herbert v. Hesperia“-ს საქმე წარმოადგენს მნიშვნელოვან პრეცედენტს, რომელიც აჩვენებს, როგორ შეიძლება გამოყენებულ იქნას ფორსმაჟორის პრინციპი სამართლებრივი დავების დროს COVID-19-ის პირობებში. სასამართლო პრაქტიკა ამ საქმეში ხაზს

უსვამს, რომ პანდემიის ეფექტები ქმნის სამართლებრივი პასუხისმგებლობების შეზღუდვის საფუძველს, რომელიც აუცილებელია მხარეებს შორის კეთილსინდისიერი და სამართლიანი ურთიერთობების შენარჩუნებისთვის.⁶

პანდემიის ერთიანი იურიდიული განმარტების არ არსებობის პირობებში, სხვადასხვა ქვეყნების შედარებითი სამართლებრივი ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება შევჯერდეთ იმ აზრზე, რომ პანდემიამ შეიძლება აამოქმედოს ფორსმაჟორული დებულებები, თუ ისინი ხელს უშლიან ბიზნეს ოპერაციებს, კონტრაქტების შესრულებას.⁷

ფორსმაჟორი არის იურიდიული კონცეფცია, ხოლო პანდემია არის სპეციფიკური ჯანმრთელობის კრიზისი, თუმცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ პანდემიამ შეიძლება აიძულოს მთავრობები, მიიღონ კანონები და რეგულაციები კრიზისის მართვისთვის, მაგ.: როგორცაა საკარანტინო ზომები ან მოგზაურობის შეზღუდვები. კონკრეტული სამართლებრივი შედეგები შეიძლება განსხვავდებოდეს იურისდიქციის მიხედვით, რაც დამოკიდებულია ადგილობრივ კანონებსა და პრეცედენტებზე.

ფაქტია, რომ პანდემიის გავლენა სახელშეკრულებო ურთიერთობების კანონზომიერებებში აისახება, შესაბამისად, დღის წესრიგში დგება სახელშეკრულებო ურთიერთობების გადახედვა ცვლილებების პროპორციულად. პანდემიით გამოწვეული შეცვლილი გარემოებების შედეგად აქტუალური გახდა ხელშეკრულებების მოდიფიცირების საჭიროება. შესაბამისმა მოდიფიცირებამ განსაკუთრებით აქტუალური გახდა რისკების სწორი

6 Bisco, J.M., Fier, S.G. and Pooser, D.M., 2020. Journal of Insurance Regulations. Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. American Bar Association. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://content.naic.org/sites/default/files/jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf>> [წვდომის თარიღი 1.11.2024].

7 მაგ.: H1N1 გრიპის აფეთქება და 1918 წლის გრიპის პანდემია, უახლესი მაგალითი COVID-19.

შეფასება და გათვალისწინება, როდესაც არსებული ხელშეკრულებით ზუსტად არ არის გაწერილი შესაბამისი გარემოებების დადგომის დროს მხარეთა უფლებები და მოვალეობები.

3. საერთაშორისო სასამართლოების პრაქტიკა

სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პანდემია შეიძლება მოხდეს ფორსმაჟორულ პუნქტში, რომელიც საშუალებას აძლევს მხარეებს, გამოიყენონ იგი შესრულებლობის გასამართლებლად.

ყოველი კონკრეტული შემთხვევა უნდა შეფასდეს დამოუკიდებლად. სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, ფორსმაჟორული გარემოება სახელშეკრულებო ურთიერთობაში არ წარმოადგენს ვალდებულების შესრულებისაგან გათავისუფლების საფუძველს, თუ, რა თქმა უნდა, ვალდებულების შესრულება ფორსმაჟორულ გარემოებათა აღმოფხვრის შემდეგაც შესაძლებელია და, თუ აღნიშნული შესრულების მიმართ კრედიტორს ინტერესი არ დაუკარგავს.

ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლო წყვეტს – არის თუ არა სახეზე ვალდებულების შესრულებლობა ფორსმაჟორული ვითარების გამო. ეს ნიშნავს იმას, რომ ერთი და იგივე გარემოება შეიძლება ერთ შემთხვევაში მიჩნეულ იქნეს ფორსმაჟორულად, მეორე შემთხვევაში კი – არა.⁸

ზემოთ აღნიშნულის შესაბამისად, პანდემიით გამოწვეული ვალდებულების

შესრულებლობის შემდეგი მახასიათებლებია:

1. გარე მოვლენის ექსტრემალური დადგომა;
2. გარე მოვლენის წარმოშობა გასცდა ვალდებულების (ტიპიურ) კონტროლის სფეროს;
3. მოვლენის გარდაუვალობა და არაპროგნოზირებადი შედეგები: უარყოფითი ზეგავლენა მოვალეობის შესრულების უნარზე, გონივრულად არ შეიძლებოდა თავიდან აეცილებინა ან გადალახულიყო მხარის მიერ, მაგ.: შესრულების, შესყიდვის ან ტრანსპორტირების ალტერნატიული ზომები. გარე მოვლენები, როგორც წესი, არაპროგნოზირებადია;
4. მიზეზობრიობა („conditio sine qua non“)⁹ ვალდებულების შესრულებლობა, „რეალობის საკითხი“ გამოწვეული იყო გარე მოვლენით და არა ვალდებულების საკუთარი ბრალით (მაგ.: მიაწოდა დეფექტური საქონელი ან შეფუთვა), რომ არა ფორსმაჟორული სიტუაცია, დაზარალებული მხარე არავითარ შემთხვევაში არ მიაწოდებდა ამგვარი დეფექტით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, თუ პირს ჰქონდა შესაძლებლობა, ხელშეკრულების დადებისას გათვალისწინებინა ან თავიდან აერიდებინა გარკვეული მოვლენის დადგომა, მაშინ, იმისდა მიუხედავად, რომ მოვლენა ობიექტურად გლობალურია და ხელს უშლის ვალდებულების შესრულებას, ის მაინც ვერ მიიჩნევა ფორსმაჟორულად. ამ მხრივ შესაფასებელია, ჩაითვლება თუ არა წინდახედულობის დარღვევად შემთხვევა, როდესაც, მაგ.: პირი არ იცავს მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის ან სახელმწიფო ორგანოების მიერ გამოცემულ რეკომენდაციებს COVID-19-თან დაკავშირებით და შედეგად დადგება გარემოება, რის გამოც

8 ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია. 2020. ეპიდემიის გამო შესაძლოა თუ არა აღმოვჩნდეთ ე. წ. ფორს-მაჟორის მდგომარეობაში. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://gyla.ge/post/epidemiis-gamo-shesadzloa-tu-ara-aghmovchndet-e-ts-fors-mazhoris-mdgomareobashi> [წვდომის თარიღი 22.10.2024].

9 ლათ: აუცილებელი პირობა.

მხარე ვალდებულებას ვეღარ ასრულებს.¹⁰

განხილულიდან გამომდინარე, პანდემიის ფორსმაჟორად მიჩნევისთვის აუცილებელია დაკმაყოფილდეს შემდეგი წინაპირობები, კერძოდ: გარემოების გათვალისწინება და მისი თავიდან აცილება შეუძლებელი უნდა იყოს, გარემოებამ უშუალოდ უნდა გამოიწვიოს სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა და გარემოება უნდა იყოს უჩვეულო და მხარის კონტროლს მიღმა წარმოშობილი.

იურიდიულ დოქტრინებში არსებობს არატიპიური „გარე“ ფორსმაჟორული მოვლენების ჩამონათვალი, მაგალითად, როგორებიცაა: „მეკობრეობა“¹¹ ან „ტერორისტული აქტებისა და ტერორისტული თავდასხმების სერიოზული საფრთხე“¹² და მსგავსი ხასიათის ნებისმიერი მოვლენა. ეს ფორმულირება ცხადყოფს, რომ ფორსმაჟორული მოვლენების სია არასრულია.

პანდემიის, როგორც ფორსმაჟორული მოვლენის, სამართლებრივი შედეგების შეფასება გრძელდება, კერძოდ, ბევრ ბიზნესს მოუწია გამოყენებინა ფორსმაჟორული გარემოება, რათა თავიდან აეცილებინათ პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის,

ან წამოიწყეს ხელახალი მოლაპარაკება მორგებული პანდემიის დროს შესაბამის პირობებზე – ჩაკეტვის, მიწოდების ჯაჭვის საკითხებისა და ჯანმრთელობის რეგულაციების პირობებით გამოწვეული, შეფერხებების გამო სახელშეკრულებო ურთიერთობების შეცვლილი გარემოებების ზემოქმედების ასპექტში.

გერმანული სასამართლო განიხილავდა, როგორ უნდა შეფასდეს ხელშეკრულების შესრულების შეუძლებლობა COVID-19-ის პირობებში. სასამართლომ დაადგინა, რომ ახალ გარემოებებს უნდა მიენიჭოს ფორსმაჟორის სტატუსი, რომელიც საშუალებას აძლევდა მხარეებს ხელშეკრულების პირობების შეცვლას.¹³

ეს სასამართლო ქეისები სხვადასხვა იურისდიქციებსა და სისტემებში აჩვენებს, როგორ ემსახურებიან სასამართლოები პანდემიით გამოწვეულ გამოწვევებს, რომლებიც მხარეებს ეხმარება, შეინარჩუნონ სამართლებრივი ურთიერთობები და მოახდინონ ხელშეკრულებების ადაპტაცია ახალ გარემოებებზე.

გერმანული სამართლის მიხედვით COVID-19-ის ფორსმაჟორული ხასიათისა და ხელშეკრულების შესრულების სამართლებრივი ასპექტების შესახებ რამდე-

10 PwC საქართველოს იურიდიული პრაქტიკის გუნდი. 2020. COVID-19 ძირითადი სამართლებრივი საკითხები, რომლებიც უნდა გაითვალისწინონ კომპანიებმა COVID-19-ის დროს. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <[https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues\(GEO\)_Updated_22_March.pdf](https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues(GEO)_Updated_22_March.pdf)> [წვდომის თარიღი 17.10.2024].

11 იხ. მუხლი 101-ე, საზღვაო სამართლის შესახებ გაეროს კონვენცია. გლობალური საზღვაო ტრანსპორტის მიმართ, საზღვაო სამაჩთის შესახებ გაეხოს კონვენცია. 1982. 101-ე მუხლი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf> [წვდომის თარიღი 12. 11. 2024].

12 ფორსმაჟორული მოვლენების სია შესაძლებელია გაფართოვდეს კონკრეტული ვითარებიდან გამომდინარე, მაგალითად, თანამედროვე პრაქტიკაში, 11 სექტემბრის ტერორისტული აქტის შემდეგ ბევრმა კომპანიამ გადახედა ფორსმაჟორის დებულებებს, რომ მოეცვათ ახალი გლობალური რისკები, როგორიცაა ბიოლოგიური საფრთხეები, კიბერშეტევები და გლობალური მასშტაბის ეკონომიკური კრიზისები.

13 Brent, d., 2021. Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. American Bar Association. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://rqn.com/business-interruption-insurance-and-covid-19-what-you-need-to-know/>> [წვდომის თარიღი 05.11.2024].

ნიმე მნიშვნელოვანი საქმე არსებობს. ერთ-ერთ საქმეში გერმანიის უზენაესი სასამართლო განიხილავდა მშენებლობის ხელშეკრულების შესრულების საკითხს, სადაც პანდემიის გამო მიწოდების და საშუალების შეფერხებას ჰქონდა ადგილი. სასამართლომ დაადგინა, რომ COVID-19-ის გავლენა შესაძლოა მიიჩნეოდა ფორსმაჟორად, რომელიც საშუალებას აძლევდა ერთ-ერთ მხარეს დროებით შეეჩერებინა ვალდებულებების შესრულება.

საქმეში სასამართლომ მოითხოვა COVID-19-ის გავლენის შეფასება კომერციული კონტრაქტების შესრულების კონტექსტში. სასამართლო ფიქრობდა, რომ პანდემიის გამო წარმოქმნილი ვითარება ხდიდა გარკვეულ ვალდებულებებს რთულად შესასრულებელს, ამიტომ აუცილებელი იყო მათთვის მოქნილობის უზრუნველყოფა.

პანდემიის სამართლებრივი ანალიზი აჩვენებს, რომ ზოგადად სასამართლოები მხოლოდ ცალკეულ გარემოებებსა და კონტრაქტულ პირობებზე დაყრდნობით იღებენ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც უფრო სერიოზულად განსაზღვრავს ფორსმაჟორის დოქტრინის გამოყენებას.¹⁴ სასამართლო პრაქტიკა განიხილავს ასევე ისეთ შემთხვევებს, როდესაც, მართალია, პანდემია ქმნის ფინანსურ სიძნელეს, მაგრამ არ შეუძლია პირდაპირ გაათავისუფლოს ქირავნობის გადახდისგან. პანდემიის პირობებში, როდესაც ეკონომიკური გარემოებები იცვლება, ამ დოქტრინის¹⁵ გამოყენება შეიძლება იყოს აუცილებელი იმისათვის, რომ ქირავნობის ხელშეკრულება დარჩეს გონივრულად შესრულებადი. რაც შეიძლება იყოს ერთ-ერთი სამართლებრივი საშუალება, რომელიც მხარეებს საშუალებას აძლევს, გამოიყენონ მათი ურთიერთვალდებულების გაუქმება ან გადავადება.

პანდემიის შემოქმედების სამართლებრივი შედეგები ესპანეთში კვლავ გადახედვის პროცესშია, განსაკუთრებით იმ კონტრაქტებში, რომლებიც ფორსმაჟორს ეხება. რიგ საქმეებში პანდემია ვერ იქნება ცხადად და ავტომატურად აღიარებული, როგორც ფორსმაჟორი, რადგან საჭიროა, რომ მხარეებმა შეძლონ კონკრეტული მტკიცებულებების წარმოდგენა, რაც ცხადად დაადასტურებს, რომ პანდემიის გავლენა პირდაპირ კავშირშია ხელშეკრულების შესრულების შეჩერებასთან.¹⁶

პანდემია წარმოადგენს მნიშვნელოვანი სამართლებრივი გამოწვევების წყაროს, რომელიც საჭიროებს ხელშეკრულების შესრულების სამართლებრივი ჩარჩოების გადახედვას. მხარეებს შორის ეფექტური კომუნიკაცია და თანამშრომლობა არის აუცილებელი, რათა ხელი შეუწყონ სამართლებრივი პრობლემების გადაწყვეტას და ადაპტირდნენ ახალ გარემოებებში.

საერთო ჯამში, COVID-19-ის პანდემია არის მნიშვნელოვანი თანამედროვე მაგალითი იმისა, თუ როგორ გამოიყენება

4. სამართლებრივი რეგულაციების განვითარება და მომავალი პერსპექტივები

საერთო ჯამში, COVID-19-ის პანდემია არის მნიშვნელოვანი თანამედროვე მაგალითი იმისა, თუ როგორ გამოიყენება

14 Klein, S., 2021. "COVID-19 und die Folgen für das Vertragsrecht: Eine Analyse der Rechtsprechung." Zeitschrift für Zivilrecht, 30 (3), გვ. 157. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://rsw.beck.de/zeitschriften/covur>> [წვდომის თარიღი 2.10.2024].

15 იმედგაცრუების დოქტრინა (Störung der Geschäftsgrundlage).

16 Martínez, C., 2021. Force Majeure in the Context of COVID-19: Legal Implications in Spain. Spanish Journal of Law, 12 (1), გვ. 27. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.perezllorca.com/wp-content/uploads/2020/07/thomson-reuters-covid-19-and-force-majeure-in-spanish-contracts.pdf>> [წვდომის თარიღი 10.10.2024].

ფორსმაჟორული დებულებები პრაქტიკაში, რომელმაც შეცვალა იურიდიული და ბიზნეს ლანდშაფტი. COVID-19-ის პანდემიამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა სამოქალაქო სამართლის სისტემებში კონტრაქტებზე, რომლებმაც გამოიწვიეს სხვადასხვა სამართლებრივი მოსაზრებების ადაპტაცია, პანდემიამ აიძულა ამ პუნქტების გადახედვა, რათა დადგინდეს, კვალიფიცირდება თუ არა პანდემია, როგორც ფორსმაჟორული მოვლენა. სასამართლოებს და სამართლებრივ სისტემებს მოუწიათ ინტერპრეტაცია, თუ რა წარმოადგენს ფორსმაჟორულ მოვლენას COVID-19-თან დაკავშირებით, ადგილობრივი კანონების ურთიერთმიმართების როლს კონკრეტული ხელშეკრულების სპეციფიკური ფორმულირების და პანდემიის გავლენის სიმძიმის შესაბამისად.

სამოქალაქო სამართალში თუ შესრულება შეუძლებელი ხდება მხარის კონტროლის მიღმა გარემოებების გამო, ის მხარე შეიძლება გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისგან. სასამართლოებმა უნდა შეაფასონ, შეუძლებელი გახდა თუ არა პანდემიამ ხელშეკრულების შესრულება.

შეიძლება ითქვას, რომ გარემოებათა ცვლილების დოქტრინა (Rebus Sic Stantibus¹⁷) იძლევა ხელშეკრულების მოდიფიკაციის საშუალებას. მოულოდნელი ცვლილებები ძირითადად ცვლის სახელშეკრულებო ბალანსს. მხარეებმა შეიძლება მოითხოვონ ხელახლა მოლაპარაკება პირობებზე, თუ პანდემიამ მნიშვნელოვნად იმოქმედა მათ შესაძლებლობებზე.

სხვადასხვა იურისდიქციის მთავრობების დღის წესრიგში დადგა პანდემიასთან დაკავშირებული საგანგებო კანონების მარეგულირებელი ცვლილებების განხორციელება, რომლებიც გავლენას ახდენდნენ სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე, როგორცაა გამოსახლების მორატორიუმები ან გარკვეული კონტრაქტების აღსრულებაზე შეზღუდვები. ბიზნესები ხშირად მიმართავენ სადაზღვევო პოლისებს პანდემიის გამო ზარალის დასაფარად, ასევე ადგილი ჰქონდა ზოგიერთი მხარის მიერ კონტრაქტების შეწყვეტას პანდემიის გავლენის გამო, რასაც მოჰყვა დავა, სამოქალაქო კანონმდებლობის შესაბამისად, მათ უფლებებთან დაკავშირებით.

საქართველოს საერთო სასამართლოების სისტემაში პანდემიის სამართლებრივი შედეგების კვლევისას პანდემია არ წარმოადგენს ავტომატურ დამცავ მიზეზს, მაგალითად, ერთ-ერთ საქმეზე, სადაც სასარჩელო მოთხოვნას წარმოადგენდა კერძო საჩივრის განსახილველად მიღება, გასაჩივრების ვადის აღდგენა, რომელიც გაშვებულ იქნა პანდემიის მიზეზით. საკასაციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ: „ქვეყანაში არსებული პანდემია არ იძლევა მოცემული ნორმის სხვაგვარად განმარტების შესაძლებლობას. საკასაციო პალატა განმარტავს, სსსკ-ის 59-ე მუხლის მე-4 ნაწილი ისევე, როგორც სსსკ-ის 369-ე მუხლის პირველი ნაწილი, კრძალავს სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების გასაჩივრების კანონით განსაზღვრული ვალდებულების დარღვევას“.

17 საერთაშორისო სამართალში: ხელშეკრულებები. rebus sic stantibus-ის კონცეფცია (ლათინური: „ასე დგას საგნები“) ადგენს, რომ გარემოებების ფუნდამენტური ცვლილების შემთხვევაში მხარე შეიძლება გასულიყო, ან შეეწყვიტა ხელშეკრულება, ვენის კონვენციის 62-ე მუხლი განსაზღვრავს ფუნდამენტური ცვლილებების პირობებს. ვენის კონვენცია სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ. 1969. ვენა. გვ. 20. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi78.pdf>> [წვდომის თარიღი 1.11.2024].

ბის გაგრძელებას ან აღდგენას.¹⁸

სხვა საქმეშიც სასარჩელო მოთხოვნაზე განმხილველმა სასამართლომ არ გაიზიარა პრეტენზია და არ დააკმაყოფილა მხარის მოთხოვნა გასაჩივრების ვადის აღდგენის შესახებ, რომელიც თავის სასარჩელო ვადის გაშვებას ქვეყანაში არსებული პანდემიის მიზეზით ამყარებდა, რომელმაც მთავრობის დაწესებული რეგულაციების გამო ვერ მოახერხა გადაადგილება, როგორც რისკ ჯგუფში მყოფმა პირმა.¹⁹

ასევე, მნიშვნელოვან საქმეს წარმოადგენს სასამართლო საქმე, სადაც დავის საგანს წარმოადგენდა მოგებული აუქციონის შედეგად საიჯარო ქირის საგარანტიო თანხის უკან დაბრუნების მოთხოვნა. მოსამართლემ გაიზიარა მოსარჩელის მოთხოვნა და სარჩელი თანხის დაკისრების შესახებ დაკმაყოფილდა, ვინაიდან, მოსარჩელე საიჯარო საგანს, „თავისუფალი ვაჭრობის პუნქტის/საწყობის გამოყენების მიზნით, ვეღარ გამოიყენებდა 2020 წლის 21 მარტს საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანების საფუძველზე, რომლითაც საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე გამოცხადდა საგანგებო მდგომარეობა, განხორციელდა საზღვრების ჩაკეტვა და 2020 წლის 23 მარტს საქართველოში ახალი კორონავირუსის გავრცელების აღკვეთის მიზნით გასატარებული ღონისძიებების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის N 181-ე დადგენილებით, დადგენილების მოქმედების ვადით, აიკრძალა უმეტესი სახის ეკონომიკური საქმიანობის განხორციელება, მათ შორის თავისუფალი ვაჭრობის პუნქტის საქმიანობა“.²⁰

საინტერესო ქეისია თანხის დაკისრების შესახებ დავა, სადაც ს.ს. „თ.ბ“ ითხოვდა სასესხო დავალიანების დაფარვას, „მოპასუხემ წერილობით წარმოდგენილი შესაგებლით სადავოდ არ განადა სასარჩელოში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები, თუმცა სარჩელი არ ცნო და განმარტა, რომ ბანკის მიმართ არსებული ვალდებულება ვერ შეასრულა პანდემიის შედეგად გამოწვეული ფინანსური პრობლემების გამო.

სასამართლოს მოსაზრებით, მხარის მიერ მითითებული გარემოება – კორონავირუსის მსოფლიო პანდემია, არ წარმოადგენს ხელშეკრულების შეცვლილ გარემოებებთან მისადაგების კუმულატიურ წინაპირობებს, ვინაიდან აღნიშნული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 398-ე მუხლის I ნაწილის მიზნებიდან გამომდინარე ობიექტურ საფუძველად ვერ მიიჩნევა. სასამართლო მიუთითებს, რომ მსოფლიო პანდემია და მის საფუძველზე დაწესებული შიდასახელმწიფოებრივი შეზღუდვები წარმოადგენს საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტებს და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის საფუძველზე დამატებით მტკიცებას არ საჭიროებს, თუმცა პანდემიის არსებობა თავისთავად არ გულისხმობს, რომ ყველა სახელშეკრულებო ურთიერთობა, რაც იმ პერიოდში წარმოიშვა, ან, რომლიდან გამომდინარეც, ვალდებულების შესრულების ვადა დადგა, უნდა დაექვემდებაროს სსკ-ის 398-

18 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1351-2020). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65609/1> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].

19 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 24 დეკემბერის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1225-2020). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65478/1> [წვდომის თარიღი 30.10.2024].

20 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 9 ოქტომბრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-314-2024). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/73579/1> [წვდომის თარიღი 12.11.2024].

ე მუხლით ცვლილებას, ან მოვალე უპირობოდ უნდა გათავისუფლდეს ვალდებულების შესრულებისგან. ვალდებულმა პირმა შესაბამისი მტკიცებულებების წარმოდგენით უნდა დაადასტუროს, რომ პანდემიისა და სახელმწიფოს მხრიდან დაწესებული მეზღუდვების შედეგები მასზე უარყოფითად აისახა და აღნიშნული გარემოებები პირდაპირ კავშირშია მოვალის მიერ შესასრულებელ ვალდებულებასთან. საკუთარი გადამხდელუნარიანობის გაუარესების დასასაბუთებლად, მართოდენ მოპასუხის ზეპირსიტყვიერი განმარტება, საკმარის საფუძველს არ წარმოადგენს, ამრიგად, არგუმენტი, რომ პანდემიის საფუძვლით გამოცხადებული საგანგებო მდგომარეობა ქმნიდა მისი საკრედიტო ხელშეკრულების გრაფიკით განსაზღვრული გადახდების პანდემიის დასრულებამდე გადავადების წინაპირობას, უსაფუძვლოა და სასამართლოს მიერ ვერ იქნა გაზიარებული“.²¹

როგორც ვხედავთ, საკითხი აქტუალური და საინტერესოა, როცა საქმე ეხება ხელშეკრულების შეუსრულებლობას, სასამართლოები კონკრეტულად განიხილავდნენ პანდემიის დროს არსებული გარემოებების შესაბამისობას, კანონმდებლობისა და ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად. სამოსამართლო პრაქტიკაში ხშირად წამოიჭრება ხელშეკრულების, ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის, პრობლემები. ეს გამოწვეულია იმით, რომ შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევები, კერძოდ, შეცვლილი გარემოებების და დაუძლეველი ძალის (ფორსმაჟორის) სრულყოფილ განმარტებას და რეგულირებას საქართველოს კანონმდებლობა არ იძლევა და მთლიანად სასამართლოზეა მინდობილი, თუ როგორ ვითარებას მიიჩნევს სასამართლო ასეთად.

დასკვნა

პანდემიამ დაგვანახა, რომ არსებული სამართლებრივი ჩარჩოები არ იყო სრულად მზად და ადაპტირებული ისეთი მასშტაბური კრიზისების გათვალისწინებისთვის, რომლებმაც შეიძლება მნიშვნელოვნად შეაფერხოს იურიდიული სუბიექტების ვალდებულებების შესრულება. პანდემიის გავლენამ გამოიწვია მნიშვნელოვანი ცვლილებები სამართლებრივი ურთიერთობებისა, რომლებიც მოითხოვს საკონტრაქტო შეთანხმებების გადახედვასა და შეფასებას, რაც გამოწვეულია გაუთვალისწინებელი გლობალური მოვლენებით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 398-ე მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს ხელშეკრულების შეცვლასა და შეწყვეტას გარემოებათა ცვლილების გამო, დახვეწას საჭიროებს, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება იმ სამართლებრივ პრინციპს, რომლის მიხედვითაც სამართლიანი და გონივრული გადაწყვეტილებები მიიღება მხარეთა ინტერესების გათვალისწინებით.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით, სამართლებრივი ვალდებულებების წარმოშობა და მათი მოგვარება პირდაპირ უკავშირდება კონკრეტული გარემოებების იურიდიულ აღქმას და მხარეთა გონივრულ ქცევას. როდესაც საკანონმდებლო რეგულაციის დახვეწაზე ვსაუბრობთ, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ სამოქალაქო კოდექსის 398_ე მუხლის დანაწესში სამართლებრივი ვალდებულების წარმოშობის გათვალისწინება უფრო სრულყოფილს გახდის. კერძოდ: თუ გარემოებები, რომლებმაც სამართლებრივი ვალდებულება წარმოშვა, შეიცვალა ისეთი სახით, რომ ვალდებულების შეს-

21 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 18 იანვრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1383-2023). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/72144/1>> [წვდომის თარიღი 3.11.2024].

რულება მხარისთვის არაგონივრული ან შეუძლებელი ხდება, იგი უფლებამოსილია მოითხოვოს ვალდებულების ცვლილება ან შეწყვეტა. რათა მოხდეს ვალდებულების ადაპტაცია შეცვლილ გარემოებებთან, თუ შეთანხმება ვერ მიიღწევა ან ცვლილება შეუძლებელია, დაზარალებულ მხარეს უფლება აქვს, უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე. არასწორი ან მცდარი წარმოდგენების საფუძველზე წარმოშობილი ვალდებულების გადახედვის შესაძლებლობის არსებობა, ხოლო ახალი გარემოებების გათვალისწინება უნდა იყოს მხარეთა შეთანხმების საფუძველი სამართლიანობის და ეკონომიკური დაბალანსების პრინციპების დაცვით.

ამგვარი ფორმულირება სამართლებრივ მუხლს უზრუნველყოფს უფრო ფართო გამოყენების შესაძლებლობით, რაც ვრცელდება არა მხოლოდ ხელშეკრულებებზე, არამედ სამართლებრივი ვალდებულების სხვა ტიპებზე, როგორცაა, მაგ.: დელიქტური პასუხისმგებლობები, პანდემიური ფორსმაჟორის მართვა.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, უფრო დახვეწილი და მოქნილი საკანონმდებლო მიდგომების დანერგვა საშუალებას მისცემს სამართლებრივ სისტემას, რეაგირება მოახდინოს მომავალ მსგავს გაუთვალისწინებელ დაუძლეველ

მოვლენებზე. ამავდროულად, პანდემიის კონტექსტში ფორსმაჟორის და სხვა მსგავსი გარემოებების აღიარება, მათი სამართლებრივი კლასიფიკაცია და შესაბამისი რეგულაციების შექმნა, აუცილებელია იმისათვის, რომ მოვლენები არ დარჩეს ბუნდოვანი და სამართლებრივი ნორმების რეგულირების მიღმა.

დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ პანდემიის გავლენა დარჩება მნიშვნელოვან ფაქტორად სამართლებრივ პრაქტიკაში, რომელიც საჭიროებს კანონმდებლობის განახლებას და გაუმჯობესებას. მხოლოდ ამის შემდეგ იქნება შესაძლებელი ეფექტური სამართლებრივი სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს როგორც პირების პასუხისმგებლობის სწორად განსაზღვრას, ისე სამართლიანი და ადეკვატური რეგულირების უზრუნველყოფას, რომელიც პასუხობს თანამედროვე გამოწვევებს. ამისთვის აუცილებელია ეროვნული საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება, რომელიც მოიცავს როგორც ტერმინოლოგიური ცნებების დაკონკრეტებას, ისე სპეციფიკური სამართლებრივი რეგულაციების დაწესებას, რომლებიც არა მხოლოდ დღეს, არამედ მომავალშიც დაეხმარება სამართლებრივ სისტემას გამჭვირვალედ და ეფექტურად უპასუხოს დიდ გლობალურ გამოწვევებს.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახვლედიანი, ზ., 1999. ვალდებულებითი სამართალი. თბილისი: გამომცემლობა სამართალი.
2. ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2020. ეპიდემიის გამო შესაძლოა თუ არა აღმოვჩნდეთ ე. წ. ფორს-მაჟორის მდგომარეობაში. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://gyla.ge/ge/post/epidemiis-gamoshesadzloa-tu-ara-aghmovchndet-e-ts-fors-mazhoris-mdgomareobashi#sthash.r58bkcEQ.dpbs>> [წვდომის თარიღი 22.10.2024].
3. თოდუა, მ. და ვალემსი, ჰ., 2006. ვალდებულებითი სამართალი, თბილისი: გამომცემლობა საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/pdf/gl_11_vald.samartali.pdf>

- [წვდომის თარიღი 19.10.2024].
4. თუმანიშვილი, გ., 2010. შესავალი საქართველოს კერძო სამართალში. ნაწილი 2. თბილისი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <http://eprints.iliauni.edu.ge/415/1/Introduction%20to%20Private%20Law%20of%20Georgia.pdf> [წვდომის თარიღი 8.10.2024].
 5. რიუთერსი, ბ., 2017. სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნაწილი. მე-19 გადამუშავებული გამოცემა. სსიპ საქართველოს ნოტარიუსთა პალატა. თბილისი: სვეტი.
 6. ძლიერიშვილი, ზ. და სხვები, 2014. სახელმძღვანელო სამართალი. თბილისი: მერიდიანი.
 7. ჩიტაშვილი, ნ., 2009. ბრალის მნიშვნელობა სახელმძღვანელო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://press.tsu.edu.ge/data/file_db/elzhurnalebi/sj1y2009.pdf [წვდომის თარიღი 5.10.2024].
 8. ჩიტაშვილი, ნ., 2014. სადისერტაციო ნაშრომი. შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებაზე და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://press.tsu.ge/data/image_db/innova/disertaciebi_samartali/natia_chitashvili.pdf [წვდომის თარიღი 18.10.2024].
 9. ჭანტურია, ლ. და ზოიძე, ბ., 2001. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მე-3, ვალდებულებითი სამართალი, თბილისი: სამართალი.
 10. ჭაბუკაშვილი, მ., 2022. თბილისი. ჟურნალი. Nature. მომზადებულია ScienceAlert-ის მიხედვით. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://1tv.ge/news/mecnierebma-shavi-chiris-warmoshobis-yvelaze-savaraudo-adgils-miagnes-1tvmechiereba/> [წვდომის თარიღი 19.10.2024].
 11. Asunción, T., “Arrendamientos de Vivienda, Epidemia Del COVID-19 Y Estado de Alarma.” Revista Crítica de Derecho Inmobiliario, 96 (780), 10 Oct. 2024, 83. 2430–2455. produccioncientifica.ucm.es/documentos/5f76748d2999526b8710bcef. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.revistacritica.es/rcdi/article/view/863> [წვდომის თარიღი 15.10.2024].
 12. Berger, P.K., “Principle VI.3—Force Majeure.” TransLex.org, Mar. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://www.trans-lex.org/100104/_/berger-klaus-peter-force-majeure-clauses-and-their-relationship-with-the-applicable-law-trade-usages-and-general-principles-of-law-in-bortolotti-ufot-hardship-and-force-majeure-in-international-commercial-contracts-dealing-with-unforeseen-events-in-a-changing-world-icc-institute-of-world-business-law-dossier-xviii-2018-p-133/ [წვდომის თარიღი 09.11.2024].
 13. Brent, d., 2021. Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. American Bar Association. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://rqn.com/business-interruption-insurance-and-covid-19-what-you-need-to-know/> [წვდომის თარიღი 05.11.2024].
 14. Bisco, J.M., Fier, S.G. and Pooser, D.M., 2020. Journal of Insurance Regulations. Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. American Bar Association. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: jir-za-39-05-el-business-interruption-covid.pdf [წვდომის თარიღი 1.11.2024].
 15. Gorrissen, F., 2020. “Coronavirus as Force Majeure? Implications for Commercial Contracts – [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://gorrissenfederspiel.com/en/coronavirus-as-force-majeure-implications-for-commercial-contracts/> [წვდომის თარიღი 6.11.2024].
 16. Hoffmann, J., 2020. “Die rechtlichen Auswirkungen der COVID-19-Pandemie auf Mietverträge.” MieterMagazin, 3 (2020). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.auma.de/Documents/Recht/Volker-Loehr-Rechtliche-Auswirkungen-der-COVIC-19-Pandemie-Mietrecht.pdf> [წვდომის თარიღი 30.10.2024].
 17. Gabriela Varas, M. 2022. The Force Majeure Clause, Impossibility, and Frustration of Purpose in the Age of Covid-19. UF Journal of Undergraduate Research, 24. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.32473/ufjur.24.130494> [წვდომის თარიღი 25.10.2024].

18. Gregoraci, B. 2020. El Impacto Del COVID-19 En El Derecho de Contratos Español. ADC, tomo LXXIII, fasc. II. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-C-2020-20045500489 [წვდომის თარიღი 28.10.2024].
19. Jentsch, V., 2021. "Contracts and the Coronavirus Crisis: Emergency Policy Responses between Preservation and Disruption." European University Institute Badia Fiesolana I-50014 San Domenico di Fiesole (FI) Italy. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/72060/LAW_2021_09.pdf?sequence=1&isAllowed=y [წვდომის თარიღი 27.10.2024].
20. Iustel.com, 2022. La Evolución de La Jurisprudencia Del Tribunal Supremo Sobre El Pasaporte Covid En Un País Carente de Una Legislación Antipandemias. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: www.iustel.com/diario_del_derecho/noticia.asp?ref_iustel=1218492 [წვდომის თარიღი 7.11.2024].
21. Martínez, C., 2021. "Force Majeure in the Context of COVID-19: Legal Implications in Spain." Spanish Journal of Law, 12(1). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.perezllorca.com/wp-content/uploads/2020/07/thomson-reuters-covid-19-and-force-majeure-in-spanish-contracts.pdf> [წვდომის თარიღი 10.10.2024].
22. PwC საქართველოს იურიდიული პრაქტიკის გუნდი, 2020. COVID-19 ძირითადი სამართლებრივი საკითხები, რომლებიც უნდა გაითვალისწინონ კომპანიებმა COVID-19-ის დროს. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: [https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues\(GEO\)_Updated_22_March.pdf](https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues(GEO)_Updated_22_March.pdf) [წვდომის თარიღი 17.10.2024].
23. Schwartz, A., 2020. Stanford Law Review. Contracts and COVID-19, essay. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: www.stanfordlawreview.org/online/contracts-and-covid-19/ [წვდომის თარიღი 22.10.2024].
24. Torrey, T., 2023. "When Does an Epidemic Become a Pandemic?" Verywell Health. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: www.verywellhealth.com/epidemic-vs-pandemic-2615168 [წვდომის თარიღი 06.11.2024].
25. Zheng, C., 2020. Contracts in the Age of COVID-19: A Look at Force Majeure Clauses – Bill of Health." Blog. petrieflom.law.harvard.edu. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://blog.petrieflom.law.harvard.edu/2020/11/19/contracts-covid-19-at-force-majeure-clauses/> [წვდომის თარიღი 27.10.2024].
26. Willems, C., 2020. "Das Allgemeine Vertragsrecht in Den Zeiten Der Corona-Pandemie." Zeitschrift für das Juristische Studium. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://www.zjs-online.com/dat/artikel/2020_3_1387.pdf [წვდომის თარიღი 15.10.2024].
27. Zimmermann, Stephanie. 2020. "Coronavirus Pandemic Prompts Wave of 'Business Interruption' Lawsuits by Restaurants." ABA Journal, [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: www.abajournal.com/web/article/coronavirus-pandemic-prompts-wave-of-business-interruption-lawsuits-by-restaurants. [წვდომის თარიღი 28.10.2024].

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=131 [წვდომის თარიღი 9.10.2024].
2. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი. BGB. 2002. ვერსია. ელ. ჟურნალი. (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] Federal Law Gazette. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf [წვდომის თარიღი 17.10.2024].
3. ვენის კონვენცია სახელმწიფოებო სამართლის შესახებ. 1969. ვენა. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi78.pdf> [წვდომის თარიღი 1.11.2024].
4. საზღვაო სამართლის შესახებ გაეროს კონვენცია. 1982. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/

[unclos_e.pdf](#) [წვდომის თარიღი: 12.11.2024].

სასამართლო პრაქტიკა:

- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1351-2020). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65609/1> [წვდომის თარიღი 10.11.2024].
- შეადარე. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 24 დეკემბერის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1225-2020). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65478/1> [წვდომის თარიღი 30.10.2024].
- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 9 ოქტომბრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-314-2024). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/73579/1> [წვდომის თარიღი 12.11.2024].
- საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 18 იანვრის გადაწყვეტილება (საქმე №ას-1383-2023). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/72144/1> [წვდომის თარიღი 3.11.2024].

ინტერნეტ რესურსები:

- ელექტრონული ქართული ლექსიკონი. სამედიცინო ტერმინოლოგიის ისტორია. სამედიცინო ტერმინოლოგიის განვითარების ისტორია და თანამედროვე ტენდენციები. სამედიცინო ტერმინოლოგიის “ევროპული ხაზის” ისტორია. ლინგვისტური ტექნოლოგიების ჯგუფი. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://goto.now/zCWt8> [წვდომის თარიღი: 25.10.2024].
- Klein, S., 2021. “COVID-19 und die Folgen für das Vertragsrecht: Eine Analyse der Rechtsprechung.” Zeitschrift für Zivilrecht, 30 (3). [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <https://rsw.beck.de/zeitschriften/covur> [წვდომის თარიღი 2.10.2024].

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

- Akhvlediani, Z., 1999. Obligations Law. Tbilisi: Publishing House of Law.
- Asunción, T., 2024. Arrendamientos de Vivienda, Epidemia Del COVID-19 Y Estado de Alarma. Revista Crítica de Derecho Inmobiliario, 96(780), pp. 2430–2455. [Online] available at: <https://www.revistacritica.es/rcdi/article/view/863> [Accessed 15.10.2024]. (in Spanish)
- Bisco, J.M., Fier, S.G. and Pooser, D.M., 2020. Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. Journal of Insurance Regulations. American Bar Association. [Online] available at: [jirza-39-05-el-business-interruption-covid.pdf](https://www.jirza-39-05-el-business-interruption-covid.pdf) [Accessed 1.11.2024]. (in English)
- Brent, D., 2021. American Bar Association, Business Interruption Insurance Claims During COVID-19: What You Need to Know. [Online] available at: <https://rqn.com/business-interruption-insurance-and-covid-19-what-you-need-to-know/> [Accessed 5.11.2024]. (in English)
- Berger, P.K., 2018. Principle VI.3 – Force Majeure. Trans-Lex.org. [Online] available at: https://www.trans-lex.org/100104/_/berger-klaus-peter-force-majeure-clauses-and-their-relationship-with-the-applicable-law-trade-usages-and-general-principles-of-law-in-bortolotti-ufot-hardship-and-force-majeure-in-international-commercial-contracts-dealing-with-unforeseen-events-in-a-changing-world-icc-institute-of-world-business-law-dossier-xviii-2018-p-133/ [Accessed 9.11.2024]. (in English)
- Chitashvili, N., 2009. The Importance of Fault for Defining Contractual Liability. Tbilisi: Tbilisi University Publishing. [Online] available at: https://press.tsu.edu.ge/data/file_db/elzhurnalebi/sj1y2009.pdf [Accessed 5.10.2024]. (in Georgian)
- Chitashvili, N., 2014. Dissertation: The Impact of Changed Circumstances on Obligation Performance and Secondary Rights. Tbilisi: University Publishing. [Online] available at: https://press.tsu.edu.ge/data/image_db_innova/

- [disertaciebi_samartali/natia_chitashvili.pdf](#)> [Accessed 18.10. 2024]. (in Georgian)
8. Chanturia, L. and Zoidze, B., 2001. Commentary on the Civil Code of Georgia, Book III: Law of Obligations. Tbilisi: Samartali. (in Georgian)
 9. Dzierishvili, Z. and others, 2014. Contract Law. Tbilisi: Publishing House: Meridiani. (in Georgian)
 10. Gabriela Varas, M., 2022. The Force Majeure Clause, Impossibility, and Frustration of Purpose in the Age of COVID-19. *UF Journal of Undergraduate Research*, 24. [Online] available at: <https://doi.org/10.32473/ufjur.24.130494> [Accessed 25.10. 2024]. (in English)
 11. Gorrissen, F., 2020. Coronavirus as Force Majeure? Implications for Commercial Contracts. [Online] available at: <https://gorrissenfederspiel.com/en/coronavirus-as-force-majeure-implications-for-commercial-contracts/> [Accessed 6.11. 2024]. (in English)
 12. Gregoraci, B., 2020. El Impacto Del COVID-19 En El Derecho de Contratos Español. *ADC*, LXXIII(II), pp. 455–490. [Online] available at: www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-C-2020-20045500489 [Accessed 28.10. 2024]. (in Spanish)
 13. Georgian Young Lawyers Association, 2020. Is It Possible to Be in a Force Majeure Situation Due to an Epidemic? [Online] available at: <https://gyla.ge/ge/post/epidemiis-gamoshadzloa-tu-ara-aghmovchndet-e-ts-fors-mazhoris-mdgomareobashi#sthash.r58bkEQ.dpbs> [Accessed 22.10. 2024]. (in Georgian)
 14. Hoffmann, J., 2020. The Legal Effects of the COVID-19 Pandemic on Lease Agreements. *MieterMagazin*, 3 (2020). [Online] available at: <https://www.auma.de/Documents/Recht/Volker-Loehr-Rechtliche-Auswirkungen-der-COVIC-19-Pandemie-Mietrecht.pdf> [Accessed 30.10. 2024]. (in German)
 15. Iustel.com, 2022. La Evolución de La Jurisprudencia Del Tribunal Supremo Sobre El Pasaporte Covid En Un País Carente de Una Legislación Antipandemias. [Online] available at: www.iustel.com/diario_del_derecho/noticia.asp?ref_iustel=1218492 [Accessed 7.11. 2024]. (in Spanish)
 16. Jentsch, V., 2021. Contracts and the Coronavirus Crisis: Emergency Policy Responses between Preservation and Disruption. European University Institute. Badia Fiesolana, I-50014 San Domenico di Fiesole (FI), Italy. [Online] available at: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/72060/LAW_2021_09.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Accessed 27.10. 2024]. (in English)
 17. PWC Georgia Legal Practice Team, 2020. COVID-19: Key Legal Issues Companies Should Consider During COVID-19. [Online] available at: [https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues\(GEO\)_Updated_22_March.pdf](https://www.pwc.com/ge/en/assets/pdf/April_2020/PwC_COVID-19_Legal_Issues(GEO)_Updated_22_March.pdf) [Accessed 17.10. 2024]. (in Georgian)
 18. Reuthers, B., 2017. The General Part of the Civil Code, 19th ed. Tbilisi: Georgian Notary Chamber, Published: Sveti. (in Georgian)
 19. Schwartz, A., 2020. Contracts and COVID-19. *Stanford Law Review*. Essay. [Online] available at: www.stanfordlawreview.org/online/contracts-and-covid-19/ [Accessed 22.10. 2024]. (in English)
 20. ScienceAlert, 2022. Scientists Identify Probable Location of Origin for Black Death. Prepared by M. Tchabukashvili, *Nature*. [Online] available at: <https://1tv.ge/news/mecnierebma-shavi-chiris-warmoshobis-yvelaze-savaraudo-adgils-miagnes-1tvmecniereba/> [Accessed 19.10. 2024]. (in Georgian)
 21. Torrey, T., 2023. When Does an Epidemic Become a Pandemic? *Verywell Health*. [Online] available at: www.verywellhealth.com/epidemic-vs-pandemic-2615168 [Accessed 6.11. 2024]. (in English)
 22. Todua, M. and Walemsi, H., 2006. Law of Obligations. Tbilisi: Georgian Young Lawyers' Association. [Online] available at: http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/pdf/gl_11_vald.samartali.pdf [Accessed 19.10. 2024]. (in Georgian)
 23. Tumanishvili, G., 2010. Introduction to

- Georgian Private Law, Part 2. Tbilisi. [Online] available at: <http://eprints.iliauni.edu.ge/415/1/Introduction%20to%20Private%20Law%20of%20Georgia.pdf> > [Accessed 8.10. 2024]. (in Georgian)
24. Martínez, C., 2021. Force Majeure in the Context of COVID-19: Legal Implications in Spain. Spanish Journal of Law, 12(1). [Online] available at: <https://www.perezllorca.com/wp-content/uploads/2020/07/thomson-reuters-covid-19-and-force-majeure-in-spanish-contracts.pdf> > [Accessed 10.10. 2024]. (in Spanish)
25. Willems, C., 2020. Das Allgemeine Vertragsrecht in Den Zeiten Der Corona-Pandemie. Zeitschrift für das Juristische Studium. [Online] available at: https://www.zjs-online.com/dat/artikel/2020_3_1387.pdf > [Accessed 15.10. 2024]. (in German)
26. Zheng, C., 2020. Contracts in the Age of COVID-19: A Look at Force Majeure Clauses. Bill of Health Blog, Harvard Law School. [Online] available at: <https://blog.petrieflom.law.harvard.edu/2020/11/19/contracts-covid-19-at-force-majeure-clauses/> > [Accessed 27.10. 2024]. (in English)
27. Zimmermann, S., 2020. Coronavirus Pandemic Prompts Wave of 'Business Interruption' Lawsuits by Restaurants. ABA Journal. [Online] available at: www.abajournal.com/web/article/coronavirus-pandemic-prompts-wave-of-business-interruption-lawsuits-by-restaurants > [Accessed 28.10. 2024]. (in English)
4. United Nations, 1969. Vienna Convention on the Law of Treaties. [Online] available at: <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi78.pdf> > [Accessed 1.11. 2024]. (in Georgian)

Judicial Practice:

1. Decision of the Supreme Court of Georgia, January 22, 2021 (Case No.1351-2020). [Online] available at: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65609/1> > [Accessed 10.11.2024]. (in Georgian)
2. Decision of the Supreme Court of Georgia, DECEMBER 24, 2020 (Case No. 1225-2020). [Online] available at: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/65478/1> > [Accessed 30.10.2024]. (in Georgian)
3. Decision of the Supreme Court of Georgia, October 9, 2024 (Case No. 314-2024). [Online] available at: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/73579/1> > [Accessed 12.11. 2024]. (in Georgian)
4. Decision of the Supreme Court of Georgia, November 18, 2024 (Case No. 1383-2023). [Online] available at: <https://www.supremecourt.ge/ka/fullcase/72144/1> > [Accessed 3.11. 2024]. (in Georgian)

Internet Resources:

1. Klein, S., 2021. COVID-19 und die Folgen für das Vertragsrecht: Eine Analyse der Rechtsprechung. Zeitschrift für Zivilrecht, 30 (3). [Online] available at: <https://rsw.beck.de/zeitschriften/covur> > [Accessed 2.10. 2024]. (in German)
2. Linguistic Technology group. Electronic Georgian Dictionary. History of the development of medical terminology and modern trends. History of the "European Line" of medical terminology [Online] available at: <https://goto.now/zCWt8> > [Accessed 25.10. 2024]. (in Georgian)

Normative Materials:

1. Civil Code of Georgia. [online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=131> > [Accessed 9.10.2024]. (in Georgian)
2. German Civil Code, BGB, 2002. [Online] available at: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf > [Accessed 17.10. 2024]. (in English)
3. United Nations, 1982. Convention on the Law of the Sea. [Online] available at: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf > [Accessed 12.11. 2024]. (in English)

გადახდისუნარობის რეჟიმის გავლენა მხარეთა სახელშეკრულებო ურთიერთობებზე

ნიკოლოზ აბუთიძე

საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტის (GIPA) საჯარო მმართველობის სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი, „გადახდისუნარობის პრაქტიკოსი“

ელ.ფოსტა: Nikoloz.abutidze@gmail.com

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატია განიხილავს გადახდისუნარობის პროცესში მმართველის უფლებამოსილებას ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება არის გამახვილებული საქართველოს საკანონმდებლოს ჩარჩოებზე და გვთავაზობს მის შედარებით-სამართლებრივ ანალიზს საერთაშორისო პრაქტიკასთან. სტატია გამოყოფს მმართველის განსაკუთრებულ როლს ხელშეკრულების ბედის განსაზღვრასა და გადახდისუნარო მოვალის ქონების შენარჩუნების, კრედიტორების, მოვალისა და სხვა დაინტერესებული პირების ინტერესების დაცვის პროცესში. განხილული ძირითადი საკითხები მოიცავს მმართველის უფლებამოსილების ფარგლებს ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლების განხორციელებისას, ipso facto დებულებების გამოყენების შესაძლებლობას და მის შედეგებს, ასევე შრომითი ხელშეკრულებების მიმართებას გადახდისუნარობის კანონმდებლობის მიმართ.

ანალიზი გამოკვეთს ისეთ მნიშვნელოვან ხარვეზებს საქართველოს კანონში „რეაბილიტაციისა და კრედიტორების კოლექტიური დაკმაყოფილების შესახებ“, როგორცაა ხელშეკრულებების შეწყვეტის პროცესის მკაფიო წესების და ასეთი ქმედებებიდან წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების სახელმძღვანელო მითითებების არარსებობა. აშშ-ის, გერმანიისა და ესპანეთის პრაქტიკაზე დაყრდნობით, კვლევა ხაზს უსვამს დეტალური რეგულაციების მნიშვნელობას პროცესის ეფექტიანობის გაუმჯობესების, პროგნოზირებადობის უზრუნველყოფისა და სამართლიანი შედეგების მიღწევის მიზნით. გარდა ამისა, ის განიხილავს დასაქმებულთა შრომითი ანაზღაურების მოთხოვნების დაცვას გადახდისუნარობის პროცესში და განსაკუთრებულ აქცენტს აკეთებს საქართველოს კანონმდებლობის შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) საერთაშორისო შრომის სტანდარტებთან შესაბამისობასთან დაკავშირებით.

სტატიაში მოცემულია რეკომენდაციები, რომლებიც მიმართულია საქართველოს გადახდისუნარობის კანონმდებლობის დახვეწისკენ, რომელიც გულისხმობს ხელშეკრულების შეწყვეტის მკაფიო დებულებების გათვალისწინებას, დავების გადაჭრის მექანიზმების შექმნას და თანამშრომლების, მოვალის, კრედიტორებისა და სხვა მხარეთა ინტერესებისადმი დაბალანსებულ მიდგომას. შემოთავაზებული ცვლილებები მიზნად ისახავს გადახდისუნარობის პროცესის ეფექტიანობისა და სამართლიანობის გაუმჯობესებას, ეროვნული კანონმდებლობის საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკასთან ჰარმონიზაციას.

საკვანძო სიტყვები: გაკოტრება, მოვალე, კრედიტორი, მმართველი, ხელშეკრულების შეწყვეტა

THE EFFECT OF THE INSOLVENCY REGIME ON THE CONTRACTUAL RELATIONS OF THE PARTIES

Nikoloz Abutidze

PhD student in Public Administration Program at Georgian Institute of Public Affairs (GIPA), „Insolvency Practitioner”

Email: Nikolozi.abutidze@gmail.com

Nikoloz Abutidze

ABSTRACT

This article examines the trustee's authority over contracts during insolvency proceedings, with a focus on the Georgian legal framework and comparative perspectives from international practices. It highlights the trustee's pivotal role in determining the fate of existing agreements, balancing the need to preserve the insolvency estate while safeguarding the interests of creditors, debtors, and other stakeholders. Key issues discussed include the scope of the trustee's authority to terminate contracts, the implications of ipso facto clauses, and the treatment of labor contracts under insolvency law.

The analysis identifies significant gaps in the Georgian Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors, such as the absence of clear procedures for contract termination and guidelines for damage claims arising from such actions. Drawing on practices from the U.S., Germany, and Spain, the study underscores the importance of detailed regulations for enhancing procedural efficiency, ensuring predictability, and fostering equitable outcomes. Additionally, it explores the protection of workers' wage claims during insolvency, emphasizing the alignment of Georgian law with international labor standards set by ILO.

The article concludes with recommendations to refine the Georgian insolvency framework by introducing clear provisions for contract termination, establishing mechanisms for resolving disputes and balancing the interests of employees, creditors, debtor and other parties. These reforms aim to enhance the effectiveness and fairness of insolvency proceedings, aligning national law with international best practice.

KEYWORDS: Insolvency, Debtor, Creditor, Insolvency Manager, Termination of a Contract

INTRODUCTION

Insolvency proceedings represent one of the most complex areas of commercial and legal practice, with far-reaching implications for debtors, creditors, employees, and other stakeholders. At the heart of these proceedings lies the trustee's authority to manage the debtor's existing contracts—a task that involves navigating a delicate balance between preserving the insolvency estate and fulfilling the broader objectives of creditor satisfaction and debtor rehabilitation. Decisions regarding the assumption, termination, or modification of contracts can profoundly impact the success of the insolvency process, shaping the outcomes for all parties involved.

In Georgia, the 2020 Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors introduced significant reforms aimed at modernizing insolvency practices and aligning them with international standards. Despite these advancements, ambiguities remain concerning the trustee's powers over contracts, particularly regarding termination procedures, the handling of ipso facto clauses, and the protection of non-debtor parties' rights. These gaps not only create legal uncertainty but also hinder the effective resolution of financial distress.

This article explores the fate of contracts during insolvency, focusing on the Georgian legal framework and its alignment with international practices. By comparing Georgia's approach to those of jurisdictions such as the United States, Germany, and Spain, the study aims to identify best practices and propose solutions to address the existing shortcomings. Additionally, the article examines the treatment of labor contracts and the protection of workers' wage claims, highlighting the

interplay between insolvency law and international labor standards.

1. FATE OF CONTRACTS IN CASE OF INSOLVENCY/BANKRUPTCY

From the moment an insolvency regime is initiated, one of the trustee's most critical responsibilities is resolving issues related to the debtor's existing contracts. Among the trustee's various powers, the authority to approve or terminate existing agreements and to enter into new ones holds particular significance.¹ The successful completion of the insolvency regime largely hinges on the trustee's ability to make sound decisions—approving and continuing only those agreements essential for the debtor's operations and for preserving and enhancing the insolvency estate, while terminating agreements that the debtor company is unable to fulfill or that are otherwise inadvisable to continue under the insolvency regime (e.g., contracts with unreasonably high rent).

However, the Law of Georgia “On Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors” does not explicitly outline the procedures for terminating existing contracts by the trustee, nor does it address the associated legal risks.

To ensure the trustee can lawfully and effectively exercise these powers, several key issues must be addressed:

- **Scope of Authority:** Should the trustee's authority to terminate a contract be interpreted as including the right to terminate contracts without explicit grounds for termination specified within the agreement when such termination is necessary to achieve the objectives of the insolvency proceed-

1 Article 50, Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose_translateEn [Accessed 18.09.2024].

ings? Or is the trustee strictly bound to the termination provisions delineated within the contract?

- **Legal Implications of Termination:** What are the legal consequences for all parties following the termination of a contract by the trustee?
- **Ipso Facto Clauses:** What are the implications if the parties anticipate and include ipso facto clauses (automatic termination upon insolvency) in their contracts, and how should these clauses be addressed within the insolvency framework?
- **Labor Relations:** Does the trustee's authority to approve or terminate contracts extend to labor relations, and if so, what specific considerations or limitations apply in this context?

Clarifying these issues is essential for enhancing the trustee's capacity to navigate complex contractual matters while safeguarding the interests of the debtor, creditors, and other stakeholders within the insolvency process.

2 THE TRUSTEE'S AUTHORITY OVER CONTRACTS IN INSOLVENCY PROCEEDINGS: NATIONAL AND COMPARATIVE PERSPECTIVES

2.1 The Georgian model

The 1996 Georgian Law on Bankruptcy Proceedings regulated bilateral contractual relationships during insolvency proceedings. Specifically, the law granted the bankruptcy administrator the authority to either fulfill

a contract or refuse its performance. While the law did not include detailed procedures for exercising this right, the administrator's choice limited the counterparty's ability to terminate the contract in cases where the administrator failed to fulfill the obligations undertaken. The counterparty was first required to demand that the administrator make a decision regarding the performance of the bilateral contract or its refusal.²

Special provisions were in place for labor and lease contracts, as outlined in paragraphs 2 and 3. These contracts continued to remain in effect upon the initiation of insolvency proceedings. However, labor contracts could be terminated by either party with a two-week notice period. The Bankruptcy Law introduced a shorter termination period for labor relations than what was prescribed by labor legislation at that time. By applying this shorter termination period, the bankruptcy administrator was able to discontinue unprofitable employment within the debtor's enterprise.³

Georgia's Insolvency Law of 2007 was primarily designed to facilitate the expedited liquidation of financially distressed corporate entities and private entrepreneurial ventures. The legislation aimed to ensure the efficient dissolution of such businesses, followed by the systematic distribution of any remaining assets among creditors.⁴ The law did not contain any provisions regarding contracts. This meant that, upon the initiation of insolvency proceedings, the general rules on contracts continued to apply. This could lead to serious potential problems in dealing with insolvency matters effectively. A specific example here is that an absence of rules would mean that all standard contractual clauses relating to ter-

2 Compare. Migriauli, R. and Schnitger, H., 2011. Characteristics and comparison of Georgian bankruptcy legislation with international standards. Tbilisi: p. 64.

3 Compare. Migriauli, R., 2017. Introduction to Bankruptcy and Insolvency Law. Tbilisi: pp. 112-113.

4 Compare. Janus, H., 2016. Avoiding the insolvency of Georgia's Insolvency Law. Tbilisi: p.1.

mination would still take effect, perhaps even invalidating vital agreements after the beginning of insolvency. Under general contract law, counterparties had the right to terminate agreements even in the absence of explicit termination clauses, in case the debtor failed to meet his payment obligations.⁵

The 2007 Insolvency Law was far from what had been recognized internationally as the "best practice" for insolvency frameworks.

On September 18, 2020, the Parliament of Georgia passed the new Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors, where substantial amendments in the previously existing legal setup were developed and moved to approach more international standards when it concerned insolvency in general.⁶

The Act comes up with the following principals that are in line with granting its application on effectively practical purposes possible. Among them are the appropriate management of the activities and estate of the insolvent debtor; effective and expeditious resolution of financial difficulties of the debtor as early as possible; transparency and predictability of the result of the procedure; maximization of the value of the insolvency estate preservation and increase; promotion rehabilitation of the debtor whenever possible; and equal treatment of creditors of comparable rank.⁷

Decision-making about contracts probably represents the most challenging task that can

be undertaken by a trustee in a dynamic market economy. This is not simply a question of straightforward, short-term transactions, such as the supply of goods, but one of complex ongoing legal relationships like construction contracts, leases, and structural agreements. To make matters worse, the debtor will often be in different guises in those contracts – tenants or lessors, contractors or clients, borrowers or lenders – requiring that any decision be made multilaterally.⁸

Most debtors enter bankruptcy with some contracts that are still "executory".⁹ When a contract is terminated, the trustee has a legal obligation to act in strict adherence to the principles laid down by the law. Central to this is the duty to maintain and, when possible, increase the insolvency estate. It is often necessary to terminate financially burdensome contracts in order to protect the debtor's business and the interests of creditors. Termination of contracts, however, raises critical issues. For example, the Georgian Civil Code gives the creditor a right to claim damages in case of non-performance or unlawful termination. Similarly, the Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors entitles the trustee to annul the contracts concluded by the debtor or to approve their annulment, including lease contracts, provided that such restoration of the ownership of the rented property to the debtor was stipulated.¹⁰

Notably, although the law does not ex-

5 Ibid. p. 65.

6 Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes, Washington DC 20433: International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2021. p. 11.

7 Article 2, Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose=translateEn> [Accessed 18.09.2024].

8 United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency Law, New York: 2005. p. 120.

9 Jesse M. Fried., 1996. Executory Contracts and Performance Decisions in Bankruptcy, DUKE LAW JOURNAL. Durham, p. 518.

10 Article 74.4 „D”, Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose=translateEn> [Accessed 18.09.2024].

PLICITLY outline regulations relating to the consequences of contract termination, this lack of explicitness gives rise to many practical problems. For instance, the law does not provide for the extent to which a trustee is empowered to endorse agreements made by the debtor. Whereas the law confers on practitioners the powers to endorse contracts, it has not specified the manner and period within which such endorsement should be done. This lack of clarity has undesirable consequences for the debtor's contractors, as it generates uncertainty and hinders the non-debtor party's ability to make informed future business decisions.

The law also contains significant ambiguities regarding the trustee's authority to terminate contracts. It implicitly recognizes the right of trustees to free the estate from onerous contracts without the imposition of contractual penalties. Most debtors declaring bankruptcy have "executory" contracts, in which both parties still have obligations to each other. Moreover, the law fails to address the consequences of contract termination for both the debtor and the debtor's contractors. Insolvency-based contract terminations frequently result in damage claims, which may include actual losses and lost profits. In addition, most contracts involve a lot of inconvenience or hefty penalties at termination, further worsening the financial situation of the debtor. For instance, a lease agreement may require notice of three months of its termination. The most crucial practical issue arising in these cases is whether the other party to the debtor's contract has the right to claim damages upon termination. Once such a right is recognized, the law also has to detail how these claims are to be dealt with under the insolvency arrangement.

2.2 A Comparative-Legal Analysis Based on Foreign Practices

• The American Model

An executory contract does not automatically become part of the bankruptcy estate. Instead, pursuant to Section 365 of the Bankruptcy Code, the bankruptcy trustee responsible for administering the bankruptcy estate may assume or reject executory contracts with the bankruptcy court's approval.¹¹

Assumption of Executory Contracts

For an executory contract to become binding on the bankruptcy estate, the trustee must formally assume it. Assumption renders the contract fully enforceable in its original terms and entirety for both the bankruptcy estate and the non-debtor party. The first significant impact of assumption is that the entire liabilities derived from a contract are classified as an administrative expense. Also, when a contract is rejected or repudiated with the other non-debtors party retains a right to claim, which has now become a kind of action for damages which could be pursued against a bankruptcy estate. These administrative expenses represent one category of claims out of different unsecured unsecured priority claims. Now, this category of liability needs to be satisfied before that category could be paid which in this case is lower, normally the administrative category of debts are paid for.

Rejection

Under the U.S. bankruptcy law, a trustee may choose to reject an executory contract, which constitutes a pre-petition breach by the debtor. As a result, the non-debtor party holds an unsecured claim for damages. Because of this, these types of claims participate pro rata in the distribution of the debtor's as-

11 Compare. Pottow, J.A.E., 2018. A New Approach to Executory Contracts. Texas Law Review, 96 (7), pp. 1147-1148.

sets together with other general unsecured creditors. These claims, being at the bottom of the distribution hierarchy, usually recover only a small percentage of their total value unless the non-debtor party has a security interest in the assets of the debtor.¹²

Treating rejection damages as unsecured claims is consistent with bankruptcy policies of equitable treatment of creditors and maximization of the value of the bankruptcy estate. Classifying such claims as unsecured allows the estate to divest itself of onerous contracts, thereby facilitating fairness among creditors and preserving value for the collective benefit of the estate.¹³

- **The German Model**

German bankruptcy law also grants the wide authority over executory contracts to the trustee to assume or reject them without needing a grant of permission to do so from the bankruptcy court. In the treatment affecting executory contract, German insolvency law pursues the one-sided principle that rehabilitation of a still-liquid debtor is preferable and that the economic value of its assets must, on behalf of creditors, be maximized.¹⁴

On filing the bankruptcy case, all the debtor's property including the executory contracts, by operation of law automatically become part of the bankruptcy estate. The contracts are treated as valid and binding upon the bankruptcy estate, although their

effects are stayed pending a determination by the trustee as to whether or not to assume or reject. According to German Insolvency Code, the bankruptcy trustee is obliged to decide clearly on the assumption or rejection of an executory contract in writing for the sake of protecting the rights of the creditors, who also have the right to receive notice about such decision of the trustee.¹⁵

Rejection

In bankruptcy proceedings, a trustee may opt to reject an executory contract. In such cases, the non-debtor party is entitled to damages; however, these claims are categorized as general unsecured claims. Unless the non-debtor possesses a security interest in the debtor's assets, such claims share pro rata with other general unsecured creditors, who rank lowest in the priority hierarchy and often receive only a fraction of their claim's value.¹⁶

This can be justified by bankruptcy policies that emphasize treating the creditors fairly and maximizing the debtor's estate so as to benefit them all as a whole. This approach encourages trustees to reject any burdensome or detrimental contracts to the bankruptcy estate, thereby increasing its overall value. By contrast, the German bankruptcy framework treats non-debtor parties to rejected contracts as general unsecured creditors, entitled to share pro rata with other unsecured creditors.¹⁷

12 Compare. Chaim, M., 2017. The Rejection of Executory Contracts: A Comparative Economic Analysis, *Mexican Law Review*, 9 (2), pp. 101–102.

13 Compare. Westbrook, J.L., 1989. A Functional Analysis of Executory Contracts. *Minnesota Law Review*, 74 (2), pp. 229–230.

14 Compare. Tissot, R., 2012. The Effects of a Reorganization on (Executory) Contracts, presented at the International Insolvency Institute. pp. 39–40.

15 Compare. Mayer, B., 2016. *German Insolvency Law – An Overview*. London: Mayer Brown International LLP. pp. 7–8.

16 Compare. Eidenmüller, H., 2023. The German Perspective, In *Executory Contracts in Insolvency Law: A Global Guide*. pp. 349–350.

17 Compare. Basedow, J., 2012. Executory Contracts in Insolvency Law: A Comparative View. In *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*. pp. 789–790.

- **The Spanish Model**

Under Spanish bankruptcy law, the bankruptcy estate is not considered a legal entity distinct from the parties but rather the property seized from the debtor for the benefit of creditors. While the estate includes all property of the debtor, such property remains legally owned by the debtor. A trustee in bankruptcy is then appointed and takes over the management of the estate.¹⁸

Unlike under other systems, such as German bankruptcy law, Spanish law does not stay the effects of executory contracts during bankruptcy proceedings. Those contracts are still valid and binding, and both the bankruptcy estate and the non-debtor party must perform under the original terms of the contract. Thus, all executory contracts are automatically assumed, and the related obligations qualify as administrative expenses. These costs have a priority over other unsecured claims and are to be paid as they fall due.¹⁹

The Spanish Insolvency Act provides that the bankruptcy trustee may reject a contract upon its approval by the bankruptcy court. This is because not all contracts are beneficial to the bankruptcy estate, and some may be too burdensome. In this regard, the bankruptcy trustee is empowered to reject executory contracts, provided that such rejection is approved by the court. In this respect, rejection is considered as a breach of the contract.²⁰

The main consequence of rejection is that the counterparty can claim damages, which rank as an administration expense. The rule is clear that the party who is not the debtor in

the contract should be fully compensated by way of the loss of profits expected to be derived from the contract performance in that administration expenses are paid ahead of all other unsecured claims. This provision thus encourages the bankruptcy trustee to perform, rather than reject, the contract when performance would increase value for both the promisor and the promisee because it requires the bankruptcy estate to pay the full damages claim arising from the breach. The approach taken here is to discourage rejections that diminish value.²¹

Besides, the principle of equal treatment among creditors is also followed because all executory contracts are automatically deemed assumed. In this system, all contracts are treated as binding on the bankruptcy estate. Thus, the estate assumes not only the responsibility for contract performance but also the liability for damages arising from contract rejection. In this scheme, the non-debtor party is treated not as a creditor of the debtor but as a creditor of the bankruptcy estate.

Summary:

The comparative legal analysis of various national models in the present chapter has clearly highlighted the shortcomings of the Georgia's model. In particular, the law provides trustees with broad powers to annul contracts but fails to outline the procedures or timelines for such decisions. This creates uncertainty for both trustees and counterparties, potentially delaying insolvency resolutions. The framework does not adequately

18 Compare. Colldeforns Papiol, E., 2021. Restructuring Plans and ICO Guarantees. In Special Issue on Bankruptcy Reform. pp. 130–131.

19 Sáenz de Santa María, S. and Jiménez López, L, 2021. Restructuring Plans and ICO Guarantees. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez, pp. 120–121.

20 Yáñez Evangelista, J., 2021. The System of Bankruptcy Reclamation in the Reform of the Bankruptcy Act. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez, pp. 159–160.

21 Alonso Hernández, Á., 2021. The Sale of Businesses in Distress According to the Reform: Liquidation Restructuring Plans vs. Prepack. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez, pp. 157–158.

address how damages claims resulting from contract terminations should be handled. For instance, creditors' rights to claim compensation remain unclear, leading to disputes and delays in distributing insolvency assets. The law does not sufficiently protect the rights of non-debtor parties, who often face uncertainty regarding the enforceability of agreements and potential damage claims after termination. While the law promotes debtor rehabilitation, the lack of detailed guidance on how trustees should prioritize contracts makes it harder to assess when fulfilling or rejecting contracts serves the broader goals of rehabilitation and creditor satisfaction.

Suggestions for Improvement:

- Introduce detailed provisions on how and when trustees should decide on endorsing or annulling contracts to reduce ambiguity and improve procedural efficiency;
- Clearly define the rights and remedies available to non-debtor parties, including a framework for damage claims, to foster trust and predictability in contractual relationships;
- Provide criteria for evaluating whether fulfilling or rejecting a contract supports debtor rehabilitation and creditor satisfaction, ensuring decisions align with the law's objectives;
- Establish specialized mechanisms for resolving contract-related disputes during insolvency to minimize delays and litigation costs;
- Develop specific rules for handling complex contracts, such as leases or long-term agreements, to address the nuanced challenges of ongoing legal relationships during insolvency;
- By addressing these shortcomings, the

Georgian model can become more effective, equitable, and aligned with international best practices, ensuring better outcomes for both debtors and creditors.

3. PROTECTION OF WORKERS' WAGE CLAIMS IN ENTERPRISE INSOLVENCY

The opening of any insolvency proceeding against the company is a very catastrophic situation for its employees and usually takes the biggest hit when something goes wrong with their company. Insolvent companies more often than not acquire liabilities not only to suppliers or contractors but also to workforce employees. Employees are placed in a vulnerable position as their livelihoods are directly related to the company's ability to pay them.

For an insolvent company, underpayment or nonpayment of wages may have broader economic repercussions in the form of negative multipliers. Workers unable to spend due to no or little spending power cannot support the local economies, therefore depressing the economic recession experienced in the affected communities.²²

ILO Convention No. 95, Protection of Wages Convention, 1949, lays down a clear rule of preference for the settlement of employees' wage claims in case of insolvency.

Article 11 of this convention provided for setting apart of employee wages due from debtor's assets in the distribution order among creditors. The Convention thus protected, under its provisions, the financial claim of the working people against competitive claims in the bankruptcy or liquidation proceedings, and, in fact, protected claims regarding the very important situation that

22 International Labour Organization. 2020. Protection of workers' wage claims in enterprise insolvency, Geneva, p. 1.

any worker would come across. Also, in this respect, ILO Convention No. 173, supported by Recommendation No. 180, strengthens such principles by asking national laws or regulations to grant a higher rank of privilege to workers' claims as compared with most other claims, including those of the state or social security systems for unpaid taxes or contributions. This ensures that workers' financial security remains a priority even amid insolvency proceedings.²³

Article 104 of the Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors reflects key principles aligned with ILO conventions, particularly concerning the protection of employee wages. It stipulates that wages earned within the three months preceding the commencement of insolvency proceedings, up to a maximum of 1,000 GEL, must receive preferential treatment over other creditor claims.

Apart from giving priority to claims for wages, the law also creates provisions for regulation of employment contract in bankruptcy. These provisions would protect the employees' interests but also balance the creditors interest, a principle at the heart of the ILO's conventions. Unlike general authority of the trustee in terminating or approving the various contracts of the debtor, labor relations are subject to stricter regulation. The law explicitly obliges the trustee to terminate employment contracts in accordance with the procedures prescribed by the Labor Code of Georgia. In case of personnel replacement, the trustee is obliged to follow the norms of the Labor Code and provide a legally grounded reason for his actions.

This framework emphasizes an approach that ensures workers' rights in the case of insolvency, while simultaneously providing for a fair and legally appropriate way to resolve the

conflict of claims. The Georgian insolvency law, through wage protection and the imposition of special procedural duties on trustees, is harmonized with international standards of labor and leads toward equitable solutions for all concerned parties.

Summary:

Insolvency proceedings often have severe consequences for employees, who are placed in a vulnerable position due to unpaid or underpaid wages, leading to broader economic repercussions in affected communities. The ILO Protection of Wages Convention, 1949 (No. 95) and ILO Convention No. 173, supported by Recommendation No. 180, prioritize employees' wage claims during insolvency, ensuring their financial security takes precedence over most other creditor claims. Georgia's Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors aligns with these principles, giving preferential treatment to wages earned within three months before insolvency proceedings (up to 1,000 GEL) and introducing regulations for the termination of employment contracts. Trustees must comply with the Labor Code of Georgia and justify personnel changes, balancing the rights of employees with the interests of creditors. This framework harmonizes Georgian insolvency law with international labor standards, safeguarding workers' rights while ensuring equitable outcomes for all stakeholders.

4. SCOPE OF FREEDOM OF CONTRACT IN INSOLVENCY PROCEEDINGS

A key objective of Georgian insolvency law is to promote the rehabilitation of insolvent entities while ensuring the fair and effective

23 ILO Convention No. 173 (and Recommendation No. 180).

protection of creditors' interests.²⁴ Achieving this goal necessitates significant adjustments to the debtor's operations. One of the mechanisms facilitating this process is the power granted to officeholders to either disclaim/reject or assume executory contracts and unexpired leases. This authority allows them to repudiate disadvantageous pre-petition executory contracts in the debtor's inventory while retaining beneficial ones, thereby preserving valuable agreements for the advantage of general creditors.²⁵

To enhance the chances of a company's survival, Georgian law incorporates various mechanisms that directly affect the parties to contractual relationships. For instance, alongside the legal measures of a moratorium, courts are empowered, upon a reasoned application by the parties, to:

- Prohibit the debtor from returning items in its possession that are leased, retained under ownership, or held on other grounds;
- Restrict or prohibit the debtor from disposing of property, including its alienation or encumbrance;
- Suspend provisions of contracts allowing the debtor to dispose of property;
- Prohibit the debtor's contractors from terminating, suspending, or delaying the provision of essential services due to the initiation of insolvency proceedings, provided the debtor fulfills its post-insolvency obligations.²⁶

Admittedly, such regulation restricts the principle of freedom of contract, embraced by the Civil Code of Georgia, for the sake of the specific dynamics in the state of insolvency and corresponding public interests. The freedom of contract would normally allow individuals to determine the form and content of agreements, including entering into mixed contracts not explicitly governed by law, and to choose contractual parties. It also includes the right to terminate contractual relationships in accordance with established rules.²⁷

However, the same scope and form of civil law principle of private autonomy, and the attendant contractual freedom cannot be afforded to insolvency laws. The continuity of contractual relations with a limited company in a state of insolvency creates immense and serious risks for the other contractual party. Many of these others turn to the termination of a contract even in instances where the debtor has continued to carry on with its obligations as previously agreed upon. In such a scenario, it bars the possibility of one-way termination of contracts by the contractors and in those terminations, the court must introduce supplemental moratorium measures.

It implies a delicate balance between the rights of creditors and contractors, on one hand, and furtherance of the overarching public interest in maintaining insolvent companies viable on the other. Georgian law limits absolute contractual freedom in insolvency contexts to provide for a much more orderly and systematized solution of competitive interests.

24 Article 2, Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose=translateEn> [Accessed 18.09.2024].

25 Udofia, M., 2014. "The Impact of the Insolvency on Corporate Contracts". Nottingham, p. 234.

26 Article 55, Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose=translateEn> [Accessed 18.09.2024].

27 Gelashvili, I., in the book: Chanturia, L., "ed", 2019. Commentary to the Civil Code, Book III, General Part of the Law of Obligations, Tbilisi: p. 55.

Summary:

Georgian insolvency law aims to rehabilitate insolvent entities while safeguarding creditors' interests. This involves empowering officeholders to assume beneficial executory contracts or reject disadvantageous ones, optimizing the debtor's operations for creditors' benefit. The law also provides mechanisms, such as moratoriums and court-imposed restrictions, to regulate contractual relationships, including prohibiting contractors from terminating essential services during insolvency proceedings if the debtor meets its obligations.

Although these measures limit the freedom of contract enshrined in the Civil Code of Georgia, they address the unique risks of continuing contractual relations with insolvent entities. By restricting unilateral contract terminations and allowing courts to impose additional measures, Georgian insolvency law seeks to balance creditors' and contractors' rights with the public interest in maintaining the viability of insolvent companies, ensuring an equitable and systematic resolution of competing claims.

5. ABILITY TO REQUEST IMMEDIATELY

An intriguing issue arises in cases where no additional moratorium measures are requested: can the contracting party, citing insolvency, withdraw from the contract (e.g., stop supplying goods to the debtor) or demand immediate performance from the debtor?

According to the Civil Code of Georgia, obligations shall generally be performed within the appointed time and creditors may demand early performance only in circumstances ex-

pressly provided by law.²⁸ Article 367 of the Civil Code permits creditors to demand early performance if the debtor becomes insolvent. Whereas this provision may seem directly to deal with insolvency, legal literature explains that "insolvency" in this context means the worsening of the financial situation but not the real insolvency proceedings.²⁹ Once insolvency proceedings are initiated, the relations between the debtor and creditors become subject to the Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors and governed by priority of collective satisfaction. Consequently, creditors cannot demand early performance of obligations, as future claims must be registered and resolved in compliance with the special law.

Although Article 367 is inapplicable after insolvency proceedings are initiated, creditors are not entirely precluded from terminating legal relationships with the debtor. Whereas the trustees are vested by the insolvency law with statutory powers to ratify or terminate contracts, the contracting parties can rely only on the rules contained in the Civil Code. The latter does not grant the creditors a right unilaterally to terminate contracts for reasons of insolvency proceedings; termination has to be justified in accordance with the stipulations of the contract or general principles of civil law.

5.1 Ipso Facto Clauses

A relevant consideration arises when parties include "ipso facto" clauses in their contracts, stipulating automatic termination or termination upon notice if insolvency proceedings are initiated against one of the parties. The purpose of such clauses is to allow a

28 Meskhishvili, K., Gelashvili, I., in the book: Chanturia, L., "ed", 2019. Commentary to the Civil Code, Book III, General Part of the Law of Obligations, Tbilisi: p. 408.

29 Ibid. p. 409.

party to avoid a contractual relationship with an insolvent counterparty.³⁰

Despite their frequent use, the enforceability of ipso facto clauses remains contested internationally. Jurisdictions vary in their treatment: some explicitly invalidate such clauses, while others lack specific regulations, relying instead on general legal principles.

For example, Polish law explicitly renders null and void any clause granting a party the right to modify or terminate a contract based solely on the counterparty's insolvency.³¹ This does not prevent amendments or terminations after insolvency proceedings commence but ensures that the initiation of proceedings does not automatically justify unilateral termination. The rationale for nullifying ipso facto clauses lies in protecting the debtor's estate, preventing it from being dismantled by competing creditors, and maximizing the value of the bankruptcy estate.³²

In the United States, ipso facto clauses were widely used until the Bankruptcy Code of 1978 abolished their enforceability. The Code allows insolvency trustees to assume or assign executory contracts, regardless of such clauses. This policy recognizes that continuous performance of critical contracts, such as leases, may be essential for preserving a business's value and ensuring its rehabilitation.³³

The Legislative Guide on Insolvency Law acknowledges that prohibiting ipso facto clauses interferes with fundamental contract law principles but considers such interference necessary for successful insolvency proceed-

ings. Maintaining essential contracts, such as leases, is often vital to preserving the debtor's business and ensuring a fair resolution for creditors.³⁴

In Georgia, the Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors does not explicitly address ipso facto clauses, and the Civil Code permits parties to freely conclude contracts within the bounds of law, including clauses not explicitly provided for by law. While ipso facto clauses may appear permissible, their legality must be assessed in light of the general principles of insolvency law and the objectives of the insolvency process. Allowing contract termination solely on the grounds of insolvency jeopardizes the success of insolvency proceedings by complicating efforts to stabilize the debtor's business and meet creditor claims.

Given these considerations, ipso facto clauses conflict with the principles and objectives of Georgian insolvency law, even in the absence of explicit prohibitions. To balance the interests of contracting parties and the goals of insolvency proceedings, Georgian law offers preferential repayment of debts incurred after the initiation of insolvency, mitigating the risks for parties that continue business relations with an insolvent company.

Summary:

Under Georgian law, creditors cannot demand immediate performance of obligations from a debtor once insolvency proceedings have commenced, as future claims must be

30 Compare. Brain, C., Enforceability of "Termination on Bankruptcy" or Ipso Facto Contract Clause. pp. 3-4. [Online] available at: <https://www.bclplaw.com/a/web/99476/Enforceability-of-Termination-on-Bankruptcy-or-Ipso-Facto-Cont.pdf> [Accessed 12.10.2024]

31 A Guide to Restructuring and Insolvency Procedures in Europe. 2019. London: p. 139.

32 Jonhsson, H., 2000. Insolvency Law and Economics. p. 1.

33 Tissot, R., 2016. The Effects of a Reorganization on (Executory) Contracts: A Comparative Law and Policy Study [United States, France, Germany and Switzerland]. p. 8.

34 United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency Law. 2005. New York: p.123.

registered and resolved collectively under the Law on Rehabilitation and Collective Satisfaction of Creditors. While Article 367 of the Civil Code permits early performance demands in cases of financial deterioration, it does not apply during formal insolvency proceedings. Creditors wishing to terminate contracts must follow the general principles of the Civil Code, as unilateral termination based on insolvency alone is not allowed.

"Ipso facto" clauses, which allow for automatic termination of contracts upon insolvency, are widely contested internationally. While some jurisdictions, such as Poland, invalidate these clauses outright, others, like the United States, limit their enforceability to protect the debtor's estate and ensure the success of insolvency proceedings. In Georgia, the enforceability of ipso facto clauses is not explicitly addressed, but their application conflicts with the principles of insolvency law, which prioritize stabilizing the debtor's business and ensuring equitable treatment of creditors. Georgian law mitigates risks by offering preferential repayment for post-insolvency debts, balancing the interests of contracting parties with the objectives of insolvency proceedings.

CONCLUSION

The management of contracts in insolvency represents one of the most critical and complex issues in modern insolvency law. Trustees have to make a number of strategic decisions in order to balance estate preservation with broader goals of creditor satisfaction and debtor rehabilitation. This study has highlighted key areas where the Georgian legal framework faces challenges, including ambiguities in the trustee's authority to terminate contracts, the handling of ipso facto clauses, and the legal consequences of contract terminations. These gaps not only create

uncertainty for stakeholders but also risk undermining the efficiency and fairness of insolvency proceedings.

The comparative analysis carried out with the participation of such jurisdictions as the United States, Germany, and Spain has shown that a clearly articulated detailed regulatory framework could substantially enhance the efficiency of insolvency regimes. This includes the following: clear procedural rules on the termination of contracts, damage claims procedures, and priority criteria with respect to taking over or repudiation of contracts—all very instructive examples for Georgia. Similarly, the standard requirements for international standards in the areas of labor contract treatment and workers' wage claim protection add more reasons why protecting vulnerable stakeholders should be provided with the greatest priority in an insolvency proceeding.

To address the identified shortcomings, Georgia's insolvency framework should focus on enhanced procedural clarity, fair treatment of non-debtor parties, and strong employee protection. This would also involve introducing special provisions on how to deal with sophisticated contracts, mechanisms of dispute resolution, and clear criteria for trustees to take decisions. By so doing, Georgia will join the ranks of countries whose insolvency law is in line with international standards and thus create a legal environment that is predictable, fair, and able to cope with the challenges of a dynamic market economy. The ultimate success of any insolvency regime depends not only on its legal provisions but also on how well it strikes a balance between competing interests in a way that fosters economic stability. Refining the legal framework will help Georgia's insolvency law continue to serve as a strong tool for financial rehabilitation, stakeholder protection, and economic growth.

BIBLIOGRAPHY:**Used Literature:**

1. Alonso Hernández, Á., 2021. The Sale of Businesses in Distress According to the Reform: Liquidation Restructuring Plans vs. Prepack. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez. (in English)
2. A Guide to Restructuring and Insolvency Procedures in Europe. 2019. London. (in English)
3. Basedow, J., 2012. Executory Contracts in Insolvency Law: A Comparative View. In The Max Planck Encyclopedia of European Private Law. (in English)
4. Brain, C., Enforceability of "Termination on Bankruptcy" or Ipso Facto Contract Clause. [Online] available at: <https://www.bclplaw.com/a/web/99476/Enforceability-of-Termination-on-Bankruptcy-or-Ipso-Facto-Cont.pdf> [Accessed 18.09.2024]. (in English)
5. Chaim, M., 2017. The Rejection of Executory Contracts: A Comparative Economic Analysis, Mexican Law Review. (in English)
6. Colldeforns Papiol, E., 2021. Restructuring Plans and ICO Guarantees. In Special Issue on Bankruptcy Reform. (in English)
7. Gelashvili, I., in the book: Chanturia, L., "ed"., 2019. Comentary to the Civil Code, Book III, General Part of the Law of Obligations, Tbilisi. (In Georgian)
8. Eidenmüller, H., 2023. The German Perspective, In Executory Contracts in Insolvency Law: A Global Guide. (in English)
9. Fried, J.M., 1996. Executory Contracts and Performance Decisions in Bankruptcy, DUKE LAW JOURNAL, Durham. (in English)
10. ILO Convention No. 173 (and Recommendation No. 180). (in English)
11. Jonhsson, H., 2000. Insolvency Law and Economics. (in English)
12. Janus, H., 2016. Avoiding the insolvency of Georgia's Insolvency Law, Tbilisi. (in English)
13. Mayer, B., 2016. German Insolvency Law – An Overview. London: Mayer Brown International LLP. (in English)
14. Meskhishvili, K., Gelashvili, I., in the book: Chanturia, L., "ed"., 2019. Comentary to the Civil Code, Book III, General Part of the Law of Obligations, Tbilisi: p. 408.. (In Georgian)
15. Migriauli, R and Schnitger, H., 2011. Characteristics and comparison of Georgian bankruptcy legislation with international standards, Tbilisi. (In Georgian)
16. Migriauli, R. 2017. Introduction to Bankruptcy and Insolvency Law. Tbilisi. (In Georgian)
17. Pottow, J.A.E., 2018. A New Approach to Executory Contracts, Texas Law Review, 96(7). (in English)
18. Principles for Effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes, Washington DC 20433: International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2021. (in English)
19. Sáenz de Santa María, S., and Jiménez López, L., 2021. Restructuring Plans and ICO Guarantees. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez. (in English)
20. Tissot, R., 2012. The Effects of a Reorganization on (Executory) Contracts, presented at the International Insolvency Institute. (in English)
21. Tissot, R., 2016. The Effects of a Reorganization on (Executory) Contracts: A Comparative Law and Policy Study [United States, France, Germany and Switzerland]. (in English)
22. United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency Law, New York: 2005. (in English)
23. Westbrook, J.L., 1989. A Functional Analysis of Executory Contracts, Minnesota Law Review, 74(2). (in English)
24. Yáñez Evangelista, J., 2021. The System of Bankruptcy Reclamation in the Reform of the Bankruptcy Act. In Special Issue on Bankruptcy Reform, Uría Menéndez. (in English)

Normative Materials:

1. Law of Georgia on rehabilitation and the collective satisfaction of creditors' claim. [Online] available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4993950?impose=translateEn> [Accessed 18.09.2024]. (in Georgian)

სამართლის მაცნე HERALD OF LAW

12/2024

#10

სამართლის მეცნიერთა კავშირის
საერთაშორისო სამეცნიერო
რეფერირებადი და რეცენზირებადი
ჟურნალი

International refereed and
peer-reviewed Scientific Journal
of the Union of Law Scientists

E ISSN 2667-9434

www.heraldoflaw.com

Email: info@heraldoflaw.com